

PRAWA SENIORÓW

W DZIAŁANIACH
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Działania RPO w sprawach seniorów – raport ze strony www.rpo.gov.pl, stan na 17 września 2019 r.

Przedstawiamy tematy, którymi Rzecznik Praw Obywatelskich zajmował się w ciągu ostatnich dwóch lat. To te problemy i ludzkie historie składają się na coroczną Informację Rzecznika Praw Obywatelskich o stanie przestrzegania praw i wolności w Polsce. **Cały raport za ostatni rok można znaleźć tu:**

Raport o prawach seniorów, który trzymają Państwo w ręku dostępny jest także na stronie rpo.gov.pl

Spis treści

Jak wyglądają prace nad deinstytucjonalizacją opieki nad osobami z niepełnosprawnością?	5
Rekomendacje Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych dot. uwzględniania potrzeb osób starszych przy udzielaniu zamówień publicznych	8
RPO ponawia postulat deinstytucjonalizacji wsparcia osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów	8
Problemy systemu Twój e-PIT – emeryci dostają wezwania do zapłaty	11
Jak skuteczniej przeciwdziałać przemocy wobec osób starszych.....	12
Spotkanie w Biurze RPO w sprawie przyszłości hospicjów na terenach wiejskich	13
Seminarium eksperckie nt. polityki senioralnej	13
Polityka senioralna - czego potrzeba starszym ludziom. Anna Chabiera z BRPO w Rzeczpospolitej	16
Jak seniorzy radzą sobie z nieprzyjazną ofertą firm i instytucji. Spotkanie w Biurze RPO	16
Światowy Dzień Świadomości Znęcania się nad Osobami Starszymi	17
RPO w Lidzbarku Warmińskim na Wojewódzkiej Konferencji Uniwersytetów Trzeciego Wieku	18
Posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych – 17 maja 2019 r.	24
Jak polepszyć politykę senioralną. Kolejne wystąpienie RPO do resortu pracy	27
RPO: jak zapobiegać wyłudzeniom mieszkań od starszych osób w zmian za pożyczki	30
Seminarium „Wolontariat Seniorów”	32
O krzywdzie, starości i bezradności na spotkaniu regionalnym w Ostrowi Mazowieckiej.....	33
Setne urodziny żołnierki AK z udziałem przedstawicieli RPO	36
Warsztaty dla osób starszych w Siemianowicach Śląskich	37
O rekomendacjach NIK dotyczących opieki nad osobami starszymi na posiedzeniu Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych	38
Zadbajmy o prawa opiekunów rodzinnych. Wystąpienie RPO do minister rodziny, pracy i polityki społecznej ..	39
Seniorzy nie mogą w pełni korzystać ze swoich praw. Anna Chabiera z BRPO w Rzeczpospolitej	40
O kłopotach jesieni życia i dobrych sposobach radzenia sobie z nimi. Spotkanie RPO z Lubaczowską Radą Seniorów	41
Co z polityką senioralną? RPO pyta resort pracy o kolejną sesję Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się.....	42
Kolejna interwencja RPO w sprawie mieszkań wyłudzonych za pożyczki	44
Placówki opiekuńcze. Projekt zmian prawa zarekomendowany rządowi	45
Nielegalne placówki opiekuńcze wciąż działają. RPO pyta o projekt nowelizacji	47
Co rząd zrobi z emeryturami „czerwcowymi”? Rzecznik pyta Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	48
14 listopada - Ogólnopolski Dzień Seniora	49
Prawo wyboru do władz uczelni - tylko do ukończenia 67. roku życia. RPO wnosi o zmianę przepisów	52
Obniżenie wieku emerytalnego a sytuacja seniorów w Polsce. Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych	53
Rząd odpowiada RPO, co robi w sprawie deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi i z niepełnosprawnościami	54

RPO na posiedzeniu Obywatelskiego Parlamentu Seniorów. Po raz trzeci Parlament obraduje poza Sejmem...	56
Ulgi w komunikacji miejskiej w Gdańsku dla wszystkich emerytów – wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku	57
Konferencja "Alzheimer w rodzinie" w 20 miejscach w kraju	57
RPO o prawach seniorów. 60 punktów dla sejmowej Komisji Polityki Senioralnej. Złota Księga dobrych praktyk na rzecz społecznego uczestnictwa osób starszych	60
Notariusze proponują: zakazać pożyczek zabezpieczanych nieruchomością wartą wiele więcej niż one	66
RPO dopomina się o deinstytucjonalizację systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów	68
Kolejna sesja grupy roboczej ONZ pracującej nad przygotowaniem Konwencji o prawach osób starszych.....	69
Kolejny apel RPO, by rząd włączył się w prace nad Konwencją o prawach osób starszych	70
WSA: odpłatność za DPS - liczona do zawiadomienia o rezygnacji z dalszego w nim pobytu	72
Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych apeluje o zmianę podejścia do geriatry w Polsce.....	73
Rząd nie włącza się w prace ONZ nad Konwencją o prawach osób starszych	74
Analiza rządowego programu Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Uczestnictwo. Solidarność. Wnioski z dyskusji	76
O dokumencie "Polityka społeczna wobec osób starszych 2030" - posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych	77
RPO w sprawie lepszej ochrony praw mieszkańców domów pomocy społecznej.....	77
O prawach mieszkańców domów pomocy społecznej do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.....	79
O potrzebie stworzenia Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji.....	79
W sprawie działań na rzecz ochrony praw osób starszych - do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.....	81
Spotkanie z seniorami m.in. na temat modelu wsparcia osób starszych, Bielsko-Biała.....	82
O przemocy wobec seniorów - posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych	83
Wyspa normalności. RPO w szpitalu geriatrycznym w Katowicach.....	85
System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. SYNTEZA.....	86
Dlaczego stulatkom muszą płacić więcej za pobyt w domu pomocy społecznej?.....	87
RPO w Grodzisku Mazowieckim - Konstytucja to "Ty" i "Ja": prawa osób starszych w świetle Konstytucji RP	87
96-letni najemca nie musi już płacić za jedyną drogę do domu. Skuteczna interwencja Rzecznika.	90
Adam Bodnar na posiedzeniu Obywatelskiego Parlamentu Seniorów	90
“Wkraczając w przyszłość czerpmy z talentów i wkładu osób starszych” – Rzecznik Praw Obywatelskich na Międzynarodowy Dzień Osób Starszych 1 października 2017 r.	92
Jak powinno wyglądać mieszkanie seniora? Członkinie Komisji Ekspertów do spraw Osób Starszych z wizytą na warszawskich Bielanych	93
Co stanie się geriatricą w związku z wprowadzeniem sieci szpitali? Rzecznik pyta Ministra Zdrowia	94
Rzecznik pisze do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wsparcia środowiskowego dla osób starszych	95
O dyskryminacji ze względu na wiek. Posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych.....	96

Jak wyglądają prace nad deinstytucjonalizacją opieki nad osobami z niepełnosprawnością?

data: 2019-09-17

- **Strategia deinstytucjonalizacji opieki ma być gotowa w połowie 2020 roku**
- **Rządowe prace nad nią koordynuje Minister Zdrowia**
- **Tak resort rodziny odpowiada na pytanie RPO o postępy w zmianie systemu pomocy dla osób z niepełnosprawnościami i seniorów**
- **Przesyła też szczegółowe dane statystyczne na temat organizacji i sposobu finansowania różnych form wspierania osób z niepełnosprawnościami w samodzielnym życiu i podejmowaniu decyzji**

Deinstytucjonalizacja to doprowadzenie do tego, żeby osoba z niepełnosprawnością mogła cieszyć się samodzielnością i żyć tak, jak chce – a nie trafić do dużej instytucji opieki. Zalecenie, by zapewniać każdemu prawo do samodzielnego i niezależnego życia, znajduje się w międzynarodowych standardach dotyczących praw osób z niepełnosprawnościami. RPO ubiega się o taką zmianę polityk państwa od dawna.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, pytane o to, jak przebiegają prace nad deinstytucjonalizacją, odpowiedziało, że na koordynatora prac nad strategią deinstytucjonalizacji został wybrany Minister Zdrowia. Współpraca Ministerstwa Zdrowia z Ministerstwem Rodziny, Pracy, Polityki Społecznej oraz z Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju rozpoczęła się w marcu. Do sierpnia odbyły się spotkania robocze, których efektem jest wstępna diagnoza usług społecznych i zdrowotnych podlegających deinstytucjonalizacji, w tym usług obejmujących osoby starsze i niepełnosprawne. Opracowanie strategii przewidywane jest na połowę 2020 roku.

Równocześnie resort rodziny rozwija usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w środowisku lokalnym.

Z analizy rocznych sprawozdań resortowych wynika, iż liczba osób, którym przyznano usługi opiekuńcze, w ciągu dziesięciu lat wrosła o 23% (z 86 851 osób w 2008 r. do 106 939 osób w 2018 r.). Liczba świadczeń wzrosła o 2,6% (z 33 020 809 w roku 2008 do 33 867 324 świadczeń w roku 2018). W roku 2018 w porównaniu do 2008 r. odnotowano 80-proc. wzrost środków finansowych przeznaczonych na te usługi (z ok. 326 mln zł w roku 2008 do 588 mln zł).

Specjalistyczne usługi opiekuńcze

W przypadku liczby osób, którym w drodze decyzji administracyjnej przyznano specjalistyczne usługi opiekuńcze odnotowano 6,6% wzrost (z 5 619 osób w roku 2008 do 5 991 osób w roku 2018). Jednocześnie liczba świadczeń była wyższa o 8,4% (wzrost z 246 054 świadczeń w 2008 r. do 1 350 892 świadczeń w roku 2018). Na realizację specjalistycznych usług opiekuńczych w roku 2018 przeznaczono ok. 26 mln zł, z kolei w roku 2008 - ok. 15 mln zł (jest to wzrost o 71%).

Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Liczba osób, którym przyznano specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, wzrosła o 46,2% (z 10 238 w roku 2008 do 14 970 osób w roku 2018). Liczba świadczeń przyznanych pozostawała jednak na zbliżonym poziomie 4 mln rocznie. W roku 2018 w porównaniu do 2008 r.

odnotowano ponad dwukrotny (110%) wzrost środków finansowych przeznaczonych na te usługi (z 56 mln zł do 118 mln).

Żeby bardziej wesprzeć tę formę pomocy, od roku 2018 rząd wspiera samorząd gminny (świadczący usługi samodzielnie jak i poprzez spółdzielnie socjalne) poprzez Program „Opieka 75+”. Jest on skierowany do osób co najmniej 75-letnich (samotnych jak i żyjących w rodzinie), które mieszkają na terenie małych gmin (do 60 000 mieszkańców). Dzięki temu o 3% wzrosła liczba gmin świadczących usługi opiekuńcze (z 2 083 w 2017 r. do 2 142 w roku 2018 na 2 478 gmin w Polsce).

Specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być także świadczone w ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, jakimi są np. środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy. Zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji w ostatnich latach następuje dynamiczny rozwój tej formy wsparcia.

Środowiskowe domy samopomocy

W 2008 roku było w Polsce 605 środowiskowe domy samopomocy i funkcjonowało w nich 19 299 miejsc, z których w ciągu całego roku skorzystało 20 515 osób, w 2018 roku - 860 ośrodków (wzrost liczby tego typu placówek o ok. 18 % w stosunku do roku 2011), funkcjonowało w nich 31 349 miejsc (wzrost ok. 31% w stosunku do roku 2011). W roku 2018 z ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi skorzystało 36 249 osób (co stanowi wzrost liczby osób korzystających z tego typu placówek o ok. 34,2 % w stosunku do roku 2011).

Wzrost liczby środowiskowych domów samopomocy oraz nowych miejsc wynika ze znacznego zwiększenia nakładów finansowych z budżetu państwa na rozwój sieci ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W okresie od roku 2015 do 2018 wzrosły o ponad 44%. W roku 2015 wynosiły 404.866 tys. zł, zaś w roku 2018 583.170 tys. zł.

Ze środków rezerwy celowej przeznaczonej na rozwój sieci ŚDS w 2018 r. uruchomiono 118 miejsc. Ponadto utworzono 3 kluby samopomocy na łączną liczbę miejsc 55, a także uruchomiono 40 nowych miejsc w istniejącym już klubie. Dodatkowo w ramach Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, ze środków budżetu uruchomiono 8 nowych jednostek, cztery filie domów już istniejących, uruchomiono także nowe miejsca w ŚDS już funkcjonujących - łącznie 323 miejsca.

Mieszkania chronione

Funkcjonują w Polsce od 1996 r. w oparciu o przepisy ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, która w ciągu ostatnich 20 lat była wielokrotnie zmieniana.

Obecnie mieszkanie chronione oznacza formę pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym, natomiast prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy należy do zadań własnych powiatu.

W dniu 1 maja 2018 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rodziny w sprawie mieszkań chronionych (Dz. U. z 2018 r. poz. 822), które określa minimalne standardy usług oraz minimalne standardy pomieszczeń w mieszkaniu chronionym. Od 1 stycznia 2022 r. w jednym mieszkaniu będzie mogło mieszkać najwyżej siedem osób.

Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” przewidział tworzenie mieszkań chronionych dla osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Na lata 2017 - 2021 na ten cel przewidziano na dofinansowanie w kwocie 108 mln zł, po 24 mln rocznie, a w II półroczu 2017 roku - 12 mln.

Od roku 2019 przewidziana dotacja do zadania własnego polegającego na tworzeniu nowych mieszkań chronionych wynosi 70%, co umożliwi większej liczbie samorządów lokalnych zaangażowanie się w realizację powyższego działania.

Mieszkania chronione (dane MRPiPS)

Okres sprawozdawczy	Liczba mieszkań	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających
2015	660	2605	2593
2016	703	2922	2774
2017	678	2863	2794
2018	935	3544	3401

Zmiana nastawienia pomocy społecznej

Pomoc społeczna dokłada wszelkich starań, aby osoby mogły jak najdłużej przebywać w swoim środowisku. Do domu pomocy społecznej kieruje się dopiero wówczas, kiedy osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych w ich miejscu zamieszkania. Domy pomocy społecznej świadczą całodobową pomoc instytucjonalną. Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających.

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego została podpisana przez Prezydenta 14 sierpnia a w 3 września została ogłoszona w Dzienniku Ustaw. Jej celem jest m.in. ograniczenie skali nieprawidłowości w placówkach zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, a tym samym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób starszych i niepełnosprawnych przebywających w tych placówkach, poprawę skuteczności stosowania sankcji nakładanych na podmioty prowadzące placówki bez zezwolenia oraz poprawę warunków pobytu osób przebywających w legalnie działających placówkach całodobowej opieki.

Ustawa reguluje także zasady pobytu w placówkach i zasady ich opuszczania przez osoby, do których ma zastosowanie ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Ponadto, uregulowano zasady ograniczenia samodzielnego opuszczania terenu domów pomocy społecznej oraz placówek przez ich mieszkańców będących osobami z zaburzeniami psychicznymi. Wskazane zmiany były postulowane również przez Pana Rzecznika w Raporcie w sprawie praw mieszkańców domów pomocy społecznej opublikowanym w 2017 r.

Od 2016 r. na podstawie ustawy o osobach starszych (Dz. U. 2015 poz. 705) opracowywana jest co roku informacja o sytuacji osób starszych. Dotychczas zostały przygotowane trzy Informacje za lata 2015, 2016 i 2017 (które są dostępne na stronach resortu: http://senior.gov.pl/materialy_i_badania). Raport za rok 2017 dostępny jest pod adresem <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-za-rok-2017> (wkrótce zostanie udostępniona Informacja za 2018 rok) – informuje Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

XI.503.4.2016

Rekomendacje Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych dot. uwzględniania potrzeb osób starszych przy udzielaniu zamówień publicznych

data: 2019-08-26

Unia Europejska już od kilkunastu lat promuje społeczne zamówienia publiczne, które pozwalają uwzględnić rozwiązania dające korzyści społeczne. W Polsce także od kilku lat w ustawie Prawo zamówień publicznych znajdują się zapisy pozwalające stosować społeczne zamówienia publiczne, a rząd oraz partnerzy społeczni promują ich stosowanie.

Jednak dane z Urzędu Zamówień Publicznych wskazują, że zamawiający, w szczególności samorządy terytorialne, wciąż rzadko wykorzystują aspekty społeczne w udzielanych zamówieniach.

Jedną z przyczyn jest brak wiedzy w zakresie konkretnych rozwiązań pozwalających osiągnąć oczekiwane korzyści społeczne, dlatego Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych wyszła z inicjatywą stworzenia rekomendacji zawierających propozycje konkretnych rozwiązań, które zamawiający mogą zastosować wszędzie tam, gdzie z efektów realizacji zamówienia będą korzystać seniorzy. Rekomendacje mogą stosować nie tylko instytucje publiczne, ale także podmioty gospodarcze czy organizacje pozarządowe, które udzielają zamówień publicznych finansowanych lub współfinansowanych ze środków publicznych, w tym także funduszy unijnych. Bezpośrednim adresatem rekomendacji są zamawiający, realizatorem wykonawcy zamówień publicznych, a odbiorcą osoby starsze, czyli osoby, które ukończyły 60. rok życia .

Rzecznik Praw Obywatelskich, włączając się w upowszechnianie społecznych zamówień publicznych, zachęca do zapoznania się z „Rekomendacjami dot. uwzględnienia potrzeb osób Starszych przy udzielaniu zamówień publicznych”, które zostały opracowane przez ekspertów wspólnie z pracownikami Biura RPO.

RPO ponawia postulat deinstytucjonalizacji wsparcia osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów

data: 2019-08-13

- **Osoby z niepełnosprawnościami i seniorzy przebywają w dużych instytucjach opieki - nawet jeśli tego nie chcą, bo wciąż nie mają właściwego wsparcia w lokalnej społeczności**
- **RPO ponownie dopomina się od rządu o kompleksową strategię deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dla tych osób - połączoną z odejściem od instytucji ubezwłasnowolnienia**
- **Polskę zobowiązują do tego m.in. rekomendacje Komitetu ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych z 2018 r.**

- **Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił w tej sprawie do minister rodziny, pracy i polityki społecznej Bożeny Borys-Szopy**

Osoby z niepełnosprawnościami i osoby starsze powinny mieć możliwość niezależnego życia. Przewiduje to m.in. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Chodzi o to, aby w pełni i w sposób równy z innymi mogły one korzystać ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności. Osoby takie muszą mieć możliwość decyzji co do tego, gdzie i z kim będą mieszkać, a nie być zobowiązane do mieszkania w szczególnych warunkach (DPS-ach, domach seniora itp.).

Cel ten można osiągnąć dzięki deinstytucjonalizacji, czyli przejściu do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych. Założeniem jest **zastąpienie oferowania miejsc w dużych instytucjach, jak DPS-y, wsparciem w postaci mieszkania chronionego lub korzystania z usług asystenta osobistego**. Proces ten odnosi się także do systemu ochrony zdrowia psychicznego - główny ciężar powinien zostać przeniesiony z dużych szpitali psychiatrycznych na świadczenie pomocy w lokalnych wspólnotach.

Problem ten był już wielokrotnie sygnalizowany rządowi przez RPO. **W listopadzie 2017 r. RPO wraz z 54 organizacjami społecznymi skierował do premiera apel w tej sprawie**. Wskazano, że liczba DPS-ów stale rośnie. Podkreślono niedostateczny rozwój alternatywnych form wsparcia wobec nich. Apelowano o przyjęcie Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji.

W sierpniu 2018 r. RPO ponownie napisał do rządu, że seniorzy i osoby z niepełnosprawnościami nadal skazywani są na przeprowadzkę do dużych instytucji opieki, nawet jeśli tego nie chcą – nie ma bowiem dla nich właściwego wsparcia w miejscu zamieszkania.

Rząd odpowiedział, że nie widzi potrzeby przyjmowania Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji, ponieważ stosowane są inne narzędzia. A w ich ramach co roku 900 osób powraca z DPS-ów do społeczności lokalnych.

Rekomendacje Komitetu ONZ i wymogi UE

Problem nabiera jednak nowego znaczenia w kontekście rekomendacji wydanych we wrześniu 2018 r. przez Komitet ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych oraz procedowanego obecnie projektu nowelizacji ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, ratyfikowana w 2012 r. przez Polskę, nakłada na państwa-strony obowiązek podjęcia skutecznych i odpowiednich środków w celu umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami życia w społeczności lokalnej. Osoby z niepełnosprawnościami mają mieć możliwość wyboru miejsca zamieszkania, na zasadzie równości z innymi i nie być zobowiązane do mieszkania w szczególnych warunkach. Zgodnie z Kartą Praw Podstawowych UE także osoby starsze mają prawo do godnego i niezależnego życia.

W myśl Rekomendacji CM/Rec(2014)5 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie promocji praw osób starszych, wsparcie dla seniorów powinno być świadczone w społecznościach lokalnych.

Według Ogólnoeuropejskich Wytycznych Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Społeczności Lokalnych, niezbędne jest stworzenie krajowych i regionalnych planów działania na rzecz deinstytucjonalizacji i rozwoju usług na poziomie lokalnym. Wytyczne podkreślają potrzebę przyjęcia regulacji ustawowych zapewniających dostęp do usług wsparcia w społecznościach lokalnych oraz zaprzestania tworzenia dużych instytucji opiekuńczych.

Deinstytucjonalizacja nie polega wyłącznie na rezygnacji z instytucji. Należy ją postrzegać w szerszym kontekście zmiany podejścia do osób z niepełnosprawnościami i osób starszych. Chodzi bowiem m.in. o:

- odejście od medycznego modelu niepełnosprawności na rzecz modelu społecznego,
- zniesienie ograniczeń zdolności do czynności prawnych osób z niepełnosprawnościami (ubezwłasnowolnienie),
- zmiany w systemie ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego i edukacji.

Chodzi także o zindywidualizowanie wsparcia oraz branie pod uwagę woli i preferencji osób, na których rzecz te usługi są świadczone. Wymaga to zatem koordynacji działań na wielu płaszczyznach. Tymczasem w **Polsce nie ma kompleksowej strategii dla przeprowadzenia tego procesu. Zauważył to Komitet ds. Praw Osób Niepełnosprawnych**, który w rekomendacjach dla Polski uznał brak zmian za jeden z dwóch głównych problemów we wdrażaniu Konwencji. **Komitet zarekomendował Polsce przyjęcie konkretnych planów działania na rzecz deinstytucjonalizacji i wyznaczenie ram czasowych przejścia osób z instytucji do życia w społeczności lokalnej.** W ocenie Komitetu należy podjąć pilne działania gwarantujące prawidłowe wykorzystanie funduszy unijnych na deinstytucjonalizację. Wymaga to systemowej transformacji, która obejmuje zamknięcie zakładów opiekuńczych i eliminację przepisów ws. instytucjonalizacji. Powinno temu towarzyszyć ustanowienie programu zindywidualizowanych usług wsparcia, obejmujących m.in. plan przejściowy z budżetem i ramami czasowymi.

Co trzeba zmienić

Mimo to dotychczas jednak nie rozpoczęto prac nad kompleksowym wdrożeniem postanowień Konwencji oraz zaleceń Komitetu.

Dlatego Rzecznik zwraca uwagę minister Bożenie Borys-Szopie na potrzebę przeprowadzenia zmian legislacyjnych w art. 53 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, który reguluje zasady mieszkalnictwa chronionego. W ustawie powinno się znaleźć wyraźne wskazanie, że mieszkania te są kameralną formą wsparcia. Należy również wprowadzić zakaz tworzenia licznych mieszkań tego typu w jednym budynku. Wskazany byłby także zapis o włączeniu mieszkańców w społeczność lokalną. Ważne jest dopuszczenie do korzystania z mieszkań chronionych osób potrzebujących całodobowego wsparcia.

Konieczne są też rozwiązania zwiększające gwarancje przestrzegania praw osób, które w dalszym ciągu przebywają w instytucjach. Częściowo na tę potrzebę odpowiada projekt noweli ustawy o pomocy społecznej i ustawie o ochronie zdrowia psychicznego. Zawiera on niektóre zmiany postulowane przez RPO - ws. określenia trybu możliwości ograniczenia samodzielnego wychodzenia mieszkańców DPS-ów i placówek zapewniających całodobową opiekę w ramach działalności gospodarczej poza ich teren.

Rzecznik z satysfakcją przyjął uwzględniony w tym projekcie **obowiązek zgody sądu na umieszczenie osoby ubezwłasnowolnionej w placówce zapewniającej całodobową opiekę w ramach działalności gospodarczej.** Dla pełnej jednak zgodności projektu z orzecnictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Konstytucyjnego w ustawie należałoby wprost ująć zobowiązanie sądu do uwzględnienia racjonalnie wyrażanej woli osoby ubezwłasnowolnionej.

Pozytywnie należy także ocenić propozycję ustanawiającą **limit osób mieszkających w jednym budynku w placówce zapewniającej całodobową opiekę w ramach działalności gospodarczej.**

Przyjęty limit 100 osób jest jednak zdecydowanie zbyt wysoki. Nie odpowiada on rekomendacjom Komitetu ds. Praw Osób Niepełnosprawnych i opóźni deinstytucjonalizację.

W projekcie brakuje też określenia maksymalnej liczby osób, które mogą mieszkać w jednym budynku w ramach DPS. **Nie ma też regulacji, które stopniowo zmniejszałyby liczbę mieszkańców w istniejących DPS-ach.**

Warunkiem wstępnym efektywnej deinstytucjonalizacji jest zniesienie instytucji ubezwłasnowolnienia i zastąpienie jej systemem wspieranego podejmowania decyzji - co Rzecznik

wielokrotnie postulował. Ubezwłasnowolnienie stoi w sprzeczności z Konwencją. Osoby ubezwłasnowolnione często są pozbawione możliwości realnego wpływu na własne życie, co powoduje, że częściej trafiają do instytucji. Już sama możliwość ubezwłasnowolnienia negatywnie wpływa na społeczny odbiór osób z niepełnosprawnościami. Są postrzegane jako „niesamodzielne” i „wymagające opieki” - co ma uzasadniać znaczną ingerencję osób trzecich w ich życie.

Adam Bodnar zwrócił się do minister Bożeny Borys-Szopy o podjęcie niezbędnych działań na rzecz zintensyfikowania procesu deinstytucjonalizacji, zgodnie z rekomendacjami Komitetu ONZ, w tym przede wszystkim - o opracowanie kompleksowej strategii deinstytucjonalizacji. Poprosił też o uwzględnienie uwag do projektu zmian ustawy o pomocy społecznej i o ochronie zdrowia psychicznego.

XI.503.4.2016

Problemy systemu Twój e-PIT – emeryci dostają wezwania do zapłaty

data: 2019-07-24

- **System Twój e-PIT nie rozróżnia emerytów mieszkających w Polsce (których rozlicza polski fiskus) od mieszkających stale za granicą (który płacą PIT w kraju pobytu)**
- **Media donoszą, że niektórzy emeryci - także mieszkający w Polsce - dostają od urzędów skarbowych wezwania do zapłaty zaległego podatku**
- **RPO poprosił Ministra Finansów o wyjaśnienia**

W czerwcu 2019 r. „Gazeta Wyborcza” pisała o luce w systemie Twój e-PIT, dzięki któremu urząd skarbowy wypełni i rozlicza PIT za podatnika (<http://wyborcza.biz/biznes/7,147768,24915529,wielkie-polowanie-na-emerytow-urzedz-skarbowe-zadaja-aby-po.html>). System nie odróżnia jednak emerytów mieszkających w Polsce od tzw. rezydentów, którzy na stałe mieszkają za granicą. ZUS ściąga podatek od tych zamieszkałych w Polsce. Od rezydentów zaś podatek pobiera kraj ich zamieszkania (w ramach międzynarodowego prawa o unikaniu podwójnego opodatkowania). Nie mając informacji, że dany emeryt jest rezydentem, system wykazuje, że nie zapłacił on w ubiegłym roku w Polsce podatku, wobec czego ma zaległości. Jak pisała „Gazeta Wyborcza, to wystarczy, aby żądać od niego zapłaty dodatkowych pieniędzy.

W związku z doniesieniami medialnymi Rzecznik zwrócił Ministrowi Finansów na problemy emerytów mieszkających poza Polską, którzy w ostatnim czasie otrzymali wezwania do zapłaty podatku dochodowego od osób fizycznych.

Adam Bodnar napisał do ministra finansów Mariana Banasia, że z pism kierowanych przez urzędy skarbowe wynika obowiązek zapłacenia kwoty PIT za 2018 r. w terminie 7 dni od daty doręczenia pisma. Urzędy wskazują, że kwota podatku do zapłaty wynika z zeznania podatkowego PIT-37, które zostało udostępnione w ramach systemu Twój e-PIT i następnie zostało automatycznie zaakceptowane.

Seniorzy są zaskoczeni całą sytuacją, ponieważ podatki płacą w miejscu zamieszkania, za granicą. W wielu przypadkach nie wiedzą, jak postąpić z wezwaniem fiskusa. Z doniesień medialnych wynika, że próby telefonicznego wyjaśnienia sprawy z pracownikiem urzędu skarbowego niejednokrotnie kończą się fiaskiem. Niektórzy emeryci uiszcili już wskazaną kwotę podatku ze względu na informację o grożącej im konieczności zapłaty odsetek.

Jako źródło problemu wskazuje się nieprawidłowości w systemie Twój e-PIT, który ponoć nie weryfikuje emerytów pod kątem rezydencji - a więc tego, czy zamieszkują w Polsce, czy za granicą.

Ponadto problem dotyczy też nierezydentów. Jeżeli doszło do udostępnienia zeznania podatkowego i emeryt nierezydent nie dokonał jego akceptacji lub odrzucenia, a nie złożył zeznania samodzielnie, oznacza to złożenie zeznania w ramach tzw. automatycznej akceptacji. Może to być podstawą do wystawienia tytułu wykonawczego.

Rzecznik zwrócił się do ministra Mariana Banasia o ustosunkowanie się do problemu. Poprosił zwłaszcza o informacje:

- w ilu przypadkach doszło do wygenerowania pism wzywających emerytów nierezydentów do zapłaty podatku,
- co było przyczyną nieprawidłowości,
- czy organy będą z urzędu dokonywać zwrotu niesłusznie zapłaconego podatku,
- czy ewentualnie będą kierowane pisma do emerytów informujące o możliwości złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty podatku,
- jak resort rozwiąże systemowo ten problem.

V.511.384.2019

Jak skuteczniej przeciwdziałać przemocy wobec osób starszych

data: 2019-07-03

- **Przestrzeganie praw osób starszych to jedna z miar solidarności międzypokoleniowej**
- **U jej podstaw leży założenie, że niezależnie od swego wieku każdy powinien cieszyć się podstawowymi prawami i wolnościami ujętymi w Konstytucji, takimi jak poszanowanie godności i brak dyskryminacji**
- **Konieczne jest wprowadzenie daleko idących zmian systemowych, które sprawią, że w każdej gminie osoby starsze będą mogły liczyć, że otrzymają potrzebne wsparcie**

Rzecznik Praw Obywatelskich, nawiązując do obchodzonego 15 czerwca Światowego Dnia Świadomości Znęcania się nad Osobami Starszymi, ponownie zwrócił uwagę na obszar przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych.

Podziękował za podjęte już prace: Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zadeklarował bowiem, że rozważy stworzenie mechanizmu, który ułatwiłby zgłaszanie nadużyć i przemocy oraz usprawniłby reakcję odpowiednich organów.

Niemniej – jak podpowiada RPO - pierwsze pomysły (typy kontroli placówek opiekuńczych oraz wskazanie godzin dyżurów dyrektorów domów pomocy społecznej) mogą być mało efektywne w przypadku osób leżących, o słabszej kondycji psychicznej lub fizycznej, czy o ograniczonej percepcji poznawczej.

RPO podkreśla też, że mechanizm reagowania na nadużycia nie powinien dotyczyć jedynie osób korzystających z opieki instytucjonalnej. Seniorów powyżej 80. roku życia jest w Polsce bowiem półtora miliona, zaś w placówkach opieki przebywa w sumie tylko 90 tys. osób.

Warto również zwrócić uwagę na problem prawny: przepisy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie odnoszą się do członków rodziny i do osób, które wspólnie mieszkają. Tymczasem blisko

1/4 starszych kobiet oraz co dziesiąty mężczyzna mieszka samotnie, choć ma rodziną (tylko niewielki odsetek seniorów i senierek deklaruje, że nie ma rodziny lub bliskich osób w ogóle).

RPO powołał się na badania dotyczące przemocy wobec osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, zleczone przez resort w 2015 r. Ponad 30% respondentów zaobserwowało we własnych rodzinach przynajmniej jedną z form przemocy wobec tej grupy osób: fizycznej, psychicznej, ekonomicznej lub seksualnej. Ważnym wnioskiem badania było stwierdzenie powszechnej obojętności - **50% z nas nie chce się wtrącać do spraw związanych z przemocą wobec tych osób lub nie wie, jak by zareagowało jako świadkowie takiej sytuacji**. Nadal niewielka widoczność problematyki osób starszych w dokumentach odnoszących się do przeciwdziałania przemocy może utrwalać takie postawy. Dlatego jednym z mierników sukcesu działań rządu byłby m.in. mniejszy odsetek osób obojętnych na krzywdę seniorów i senierek.

Kwestia wzmocnienia ochrony prawnej osób starszych przed przemocą jest również przedmiotem debaty nad nową Konwencją ONZ o prawach osób starszych, której opracowanie i przyjęcie pozwoliłoby na bardziej efektywne wprowadzanie zmian systemowych adekwatnych do potrzeb tej powiększającej się grupy osób w Polsce i na świecie.

XI.503.2.2016

Spotkanie w Biurze RPO w sprawie przyszłości hospicjów na terenach wiejskich

data: 2019-07-03

3 lipca 2019 r. w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich odbyło się spotkanie w sprawie przyszłości hospicjów na terenach wiejskich. Wzięli w nim udział Adam Bodnar oraz dr n. med.

Paweł Grabowski, prezes Fundacji Hospicjum Proroka Eliasza wraz ze współpracownikami.

W dyskusji zwrócono uwagę na list otwarty uczestników debaty pt. „Przyszłość hospicjów na terenach wiejskich”, która odbyła się w Narewce 1 czerwca, w ramach V Konferencji Fundacji Hospicjum Proroka Eliasza pt. „Choroba nieuleczalna i umieranie na wsi. Przyszłość hospicjów wiejskich”. Wskazano w nim poważne wyzwania związane z opieką nad nieuleczalnie chorymi mieszkańcami polskich wsi, często osobami w podeszłym wieku.

Uczestnicy debaty postulowali konieczność wypracowania i wdrożenia praktycznych rozwiązań systemowych, które mają na celu realnie poprawić sytuację hospicjów na terenach wiejskich. Propozycje dotyczą m.in: wypracowania tzw. sieciowania, poszerzenia kwalifikacji do hospicjów, zwiększenia dostępności do długoterminowej opieki pielęgniarzkiej czy fizjoterapii domowej, poszerzenia składu zespołu hospicyjnego o wykwalifikowanych opiekunów medycznych.

RPO będzie się zajmował tą sprawą.

Seminarium eksperckie nt. polityki senioralnej

data: 2019-07-01

- **Wobec czekającego Polskę zwiększenia odsetka seniorów w społeczeństwie zmiany systemowe należy wprowadzić do 2030 r., przy względnej dobrej kondycji polskiej gospodarki**
- **W 2080 r. osoby 80+, czyli dzisiejsi 19-latkowie będą stanowili 14 % społeczeństwa**
- **W ocenie RPO niezbędne są zmiany w ustawie o osobach starszych oraz w rządowej Polityce społecznej wobec osób starszych do 2030 r.**

W 2018 r. liczba ludności Polski wynosiła ponad 38 mln, w tym ponad 9 mln (czyli ponad 24%) stanowiły osoby w wieku 60+. Jeżeli dotychczasowe zmiany w strukturze demograficznej nie zostaną powstrzymane, jak prognozuje Główny Urząd Statystyczny, liczba osób w wieku 60+ zwiększy się do ponad 40% (czyli 13,7 mln) w 2050 r.

O problemach z tym związanych mówiono 1 lipca 2019 r. podczas seminarium eksperckiego „Polityka Senioralna 2030 – wyzwania i rekomendacje”, które odbyło się w sali konferencyjnej im. Jacka Kuronia w kompleksie sejmowym. Organizatorami były Parlamentarny Zespół ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku i Fundacja „Ogólnopolskie Porozumienie UTW.

Celem seminarium była diagnoza wyzwań polityki senioralnej w starzejącym się społeczeństwie i wyznaczenie obszarów aktywności polityk publicznych w perspektywie kolejnej dekady. Omawiano propozycje niezbędnych rozwiązań prawnych, organizacyjnych i finansowych dotyczących osób starszych w Polsce.

Seminarium otworzyła wicemarszałek Sejmu Małgorzata Kidawa-Błońska. Prowadził je poseł Michał Szczerba, przewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. UTW.

W maju 2019 r. RPO wystąpił do Minister Rodziny Pracy i Polityki Społecznej z propozycją zmian legislacyjnych, które mogłyby wzmocnić przygotowania do czekającej nas zmiany demograficznej - zwiększenia populacji osób starszych w stosunku do dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym. Podczas seminarium **propozycję kierunków nowelizacji ustawy o osobach starszych** z 11 września 2015 r. przedstawił dr **Maciej Taborowski, zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich.**

Chodziłoby o:

- **ewaluację** prowadzonych działań. Odpowiednie mierniki i wskaźniki zwiększyłyby walor ewaluacyjny Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za kolejne lata. Pozwoliłoby to też określić realne zamierzenia rządu mające na celu sprostanie wyzwaniom związanym ze starzeniem się społeczeństwa;
- **koordynację**. Konieczna jest instytucja, która koordynowałaby politykę senioralną. Obecnie zakłada się współpracy pomiędzy sektorem zdrowia i polityki społecznej. Działania podejmowane z seniorami i seniorkami na ich rzecz łączą jednak działania ze znacznie szerszego spectrum. Instytucja koordynująca powinna móc korygować poszczególne działania, wskazywać luki i priorytety co do wypracowania międzysektorowych rozwiązań;
- **przeciwdziałanie przemocy**. Rozszerzony powinien być zakres danych zbieranych w kwestii przemocy wobec osób starszych. Wymaga to unowocześnień sposobów zbierania danych, tak by były spójne, porównywalne i przyczyniały się do skuteczniejszej prewencji nadużyć względem osób starszych;
- **przeciwdziałanie dyskryminacji**. Rozporządzenie do ustawy powinno dookreślić sposób gromadzenia danych w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek. Projekty rządowe powinny zawierać wskazanie, czy i w jakim zakresie w inicjatywach legislacyjnych uwzględniono prawa osób starszych i czy projektowane zmiany prawne będą miały wpływ na wyrównywanie ich szans. Służyłoby to przeciwdziałaniu dyskryminacji pośredniej, gdy pozornie neutralne rozwiązania pozostawiają daną grupę osób w gorszej sytuacji ze względu na wiek.

Maciej Taborowski wskazał też na konieczność uzupełnienia rządowego dokumentu Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r. Uwagi RPO do tego dokumentu to:

- paternalistyczny a nie partnerski charakter dokumentu - potrzebne byłoby odwołanie we wstępie dokumentu do autonomii osób starszych jako osób, decydujących o własnym życiu;
- brak dodatkowych środków finansowych na realizację zadań, a tym samym na zwiększenie jakości i podaży usług, zwłaszcza w miejscu zamieszkania. Potrzebny jest też dalszy rozwój infrastruktury;

- brak właściwej koordynacji działań;
- brak ewaluacji działań. Obecnie cele Polityki społecznej odnoszą się w większości do liczby zrealizowanych działań, a nie do realnej zmiany sytuacji osób starszych;
- brak powiązania z systemem emerytalnym i zmian, które należałoby wprowadzić na polu zabezpieczenia społecznego.

Zastępca RPO zwrócił również uwagę na znaczenie zaangażowania Polski w prace nad przygotowaniem Konwencji ONZ o prawach osób starszych. Wskazał na kwestie praw konsumenckich osób starszych. Zaprosił do składania wniosków dotyczących zarówno tych spraw, jak i problemów z dyskryminacją.

Prezes NIK Krzysztof Kwiatkowski przedstawił wnioski z kontroli i analiz NIK, z których wynika m.in.:

- 1/5 wszystkich gmin w Polsce nie prowadzi usług opiekuńczych;
- w 2016 r. jedynie 1% seniorów (na 8, 5 mln) korzystał z usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania;
- przy ogólnym spadku bezrobocia w Polsce od 2006 r. do 2012 r. bezrobocie w grupie wiekowej 50+ wzrosło z 16% do 23%.

Prezes NIK wskazał brak standardów w sprawowaniu opieki długoterminowej, która pozwoliłaby na ocenę jakości tych usług.

Wiceprezydent Warszawy Paweł Rabej podkreślił powstanie w stolicy (w Wawrze) pierwszego Domu Diennej Opieki Medycznej. Oferuje on konsultacje z lekarzami, w tym z geriatrią, rehabilitację, informacje dla seniorów i ich bliskich.

Prof. Piotr Błędowski (członek Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy RPO) zwrócił uwagę na ogólną tendencję związaną z wyhamowywaniem wzrostu gospodarczego w związku z wzrostem nakładów na opiekę zdrowotną w perspektywie najbliższych dziesięcioleci. Wskazał, że obecne niskie bezrobocie było poprzedzone wyższym bezrobociem, które będzie przekładać się w praktyce na niższe emerytury osób, które były nim dotknięte. Oznacza to zapotrzebowanie na różne dodatkowe wsparcie państwa. A popyt na usługi opiekuńcze będzie rósł wraz ze wzrostem proporcji najstarszej grupy w wieku 80+. W 2080 r. osoby 80+, czyli dzisiejsi 19-sto latkowie, będą stanowili 14% naszego społeczeństwa. Dlatego należy przygotować infrastrukturę i wprowadzić systemowe zmiany do 2030 r., przy względnej dobrej kondycji polskiej gospodarki.

Krystyna Lewkowicz, główna organizatorka Ogólnopolskiego Parlamentu Seniorów, zaprosiła na kolejną, V już Sesję Parlamentu 1 października (w Międzynarodowy Dzień Osób Starszych).

Anna Chabiera z Biura RPO zwróciła uwagę na konieczność włączenia do zadań polityki senioralnej zachęt dla członków rodzin wspierających seniorów - głównie kobiet - do pozostawania na rynku pracy. Usprawiedliwianie braku świadczenia usług opiekuńczych w gminie ze względu na fakt, że osoba bliska rezygnuje z pracy, stanowi podwójną dyskryminację: ze względu na wiek oraz ze względu na płeć, ponieważ opiekę w większości sprawują kobiety.

Podsumowując obrady, Michał **Szczerba zapowiedział podjęcie przez Parlamentarny Zespół UTW m.in. tematu nowelizacji ustawy o osobach starszych zgodnie ze wskazaniem RPO**. Ponadto chodziłoby o podjęcie inicjatywy mającej na celu wprowadzenie emerytur bez opodatkowania.

Polityka senioralna - czego potrzeba starszym ludziom. Anna Chabiera z BRPO w Rzeczpospolitej

data: 2019-06-25

Od ponad dziesięciu lat obchodzony jest Światowy Dzień Świadomości Znęcania się nad Osobami Starszymi (15 czerwca). Niby trochę czasu już upłynęło, ale świadomość i wiedza o tym zjawisku do dyskursu publicznego przechodzi powoli. Pewne działania prewencyjne zostały podjęte na szczeblu rządowym, ale wiele jest jeszcze do zrobienia.

Ponad 30 proc. respondentów w badaniu Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej z 2015 r. zaobserwowało we własnych rodzinach przynajmniej jedną formę przemocy wobec osób starszych i osób z niepełnosprawnością – fizyczną, psychiczną, ekonomiczną lub seksualną. Jednym z kluczowych wniosków płynących z badania była konstatacja powszechnej obojętności. Połowa z nas nie chce się wtrącać do spraw związanych z przemocą wobec tych grup osób lub nie wie, jak by na nie zareagowała.

Jak seniorzy radzą sobie z nieprzyjazną ofertą firm i instytucji. Spotkanie w Biurze RPO

data: 2019-06-18

- **Osoby starsze mają trudności w codziennym funkcjonowaniu wobec nieprzyjaznych rozwiązań architektonicznych czy aplikacji i serwisów internetowych**
- **Dlaczego firmy lekceważą tak dużą grupę potencjalnych klientów, jak seniorzy**
- **Co zrobić, by zmienić podejście firm na bardziej dostosowane do potrzeb i oczekiwań osób 65+**
- **Na te pytania próbowano odpowiedzieć podczas spotkania w Biurze RPO 18 czerwca 2019 r.**

Przedstawiciele firmy Bluehill Sp. z o.o. przeprowadzili badania, na których podstawie powstał raport nt. radzenia sobie osób starszych we współczesnym świecie.

Dotychczas seniorzy byli pomijani w badaniach swych potrzeb konsumenckich, a jest to grupa społeczna, która w najbliższych latach będzie stanowić dużą i ważną część odbiorców różnych produktów i usług. Można zaś stworzyć katalog tego, czego potrzebuje każdy klient, bez względu na wiek, płeć, czy status społeczny. To m.in.: indywidualne traktowanie, zaspokajanie potrzeb, szanowanie jego czasu, uczciwość, rozwiązywanie problemów, jasność komunikatu.

W badaniu pokazano trudności, jakie mają osoby starsze funkcjonując w istniejących rozwiązaniach architektonicznych, wyposażeniu wnętrz, korzystając z aplikacji i serwisów internetowych czy kontaktując się z młodymi pracownikami obsługi.

Głównymi uczestnikami projektu były osoby 65+ z całej Polski, które:

- odwiedziły 3500 punktów sprzedaży i obsługi klienta,
- zrobiły 5000 zdjęć,
- wykonały 100 telefonów na infolinie różnych firm i instytucji,

- wysłały 100 maili do różnych firm i instytucji,
- przetestowały 16 aplikacji mobilnych i systemów transakcyjnych banków,
- oceniły 30 serwisów internetowych firm oferujących produkty i usługi,
- poświęciły ponad 400 godzin na rozmowy o problemach i ograniczeniach.

Wszystko to złożyło się na obraz seniora w codziennym życiu. Wyniki badań przedstawili Agata Skoczowska i Krystian Krawczyk z Bluehill.

Podczas dyskusji zastanawiano się m.in., dlaczego firmy lekceważą tak dużą grupę potencjalnych klientów; jak to zmienić; na ile sami seniorzy są świadomi swoich potrzeb; co zrobić by zmienić podejście firm i instytucji na bardziej otwarte i przyjazne, a przede wszystkim - dostosowane do potrzeb i oczekiwań osób 65+.

W spotkaniu wzięli udział członkowie komisji ekspertów ds. osób starszych przy RPO, przedstawiciele Rad Seniorów, Uniwersytetów Trzeciego Wieku, naukowcy oraz pracownicy Biura RPO.

Światowy Dzień Świadomości Znęcania się nad Osobami Starszymi

data: 2019-06-14

- **Przemoc wobec osób starszych jest poważnym problemem społecznym, moralnym i prawnym**
- **15 czerwca przypada Światowy Dzień Świadomości Znęcania się nad Osobami Starszymi**
- **Według Światowej Organizacji Zdrowia każdego roku ok. 4 mln starszych osób w Europie pada ofiarą przemocy fizycznej, blisko 30 mln - doświadcza przemocy psychicznej, a 2,5 tys. - traci życie**

W obchody World Elder Abuse Awareness Day (WEAAD) wpisuje się zorganizowana 14-15 czerwca 2019 r. w Krakowie Międzynarodowa Konferencja Naukowa „International Expert's Conference of Elder Abuse. Prevention and Protection”. Zorganizowały ją Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie oraz The International Network for the Prevention of Elder Abuse (INPEA – międzynarodowa organizacja o zasięgu globalnym, która działa na rzecz ochrony osób starszych przed przemocą). W konferencji uczestniczą przedstawiciele RPO.

Tematyka konferencji koncentruje się na zjawisku przemocy wobec osób starszych, w szczególności w zakresie prewencji i ochrony praw osób starszych. Jej celem jest wymiana wiedzy i doświadczeń związanych z zapobieganiem i ochroną osób starszych przed wszelkimi formami nadużyć, przemocy, zaniedbań i dyskryminacji oraz poznanie międzynarodowych rozwiązań systemowych i rozpowszechnianie najlepszych praktyk w tym zakresie.

Do udziału zaproszono krajowych i zagranicznych przedstawicieli polityki społecznej (senioralnej), organizacji pozarządowych, uczelni. Współpraca międzynarodowych, krajowych i regionalnych liderów, badaczy, geriatrów, pracowników socjalnych, daje możliwość wypracowania najlepszych rozwiązań prewencyjnych.

Rzecznik Praw Obywatelskich od dawna wskazuje stronie rządowej, że większe zaangażowanie rządu w prace nad powstaniem Konwencji ONZ o prawach osób starszych może przyczynić się do poprawy realizacji polityki senioralnej w Polsce, w tym ich ochrony przed przemocą. W ocenie RPO przyjęta przez rząd „Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” niewystarczająco odpowiada na

wyzwania związane ze starzeniem się polskiego społeczeństwa. Brakuje w niej m.in. partnerskiego podejścia do ponad 9 mln polskich seniorów oraz źródeł finansowania polityki senioralnej.

Wśród rekomendacji Rzecznika jest m.in. zweryfikowanie paternalistycznego podejścia do osób, które potrzebują większego wsparcia ze względu na wiek i związane z nim choroby. Pomijanie ich zdania w zakresie spraw, które ich dotyczą, a w których chcą i mogą się wypowiedzieć oraz zdecydować, narusza ich autonomię oraz godność. Chodzi o tak podstawowe kwestie jak to, w co dana osoba chce się ubrać i co chciałaby zjeść; czy woli otrzymywać wsparcie we własnym domu czy w instytucji opieki oraz o świadomą zgodę na podejmowanie określonego sposobu leczenia.

Może to prowadzić do takich nadużyć, jak np. ustalanie postępowania wobec osoby starszej jedynie z członkami jej rodziny, pozostawianie jej w placówce opiekuńczej przez cały dzień w piżamie, stosowanie leków otęplających bez wskazań lekarza czy przywiązywanie do krzesła na widoku innych osób. Takie praktyki odnotowano podczas wizytacji w domach pomocy społecznej przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur.

Jednym z możliwych środków zaradczych byłby efektywny mechanizm zgłaszania nadużyć i przemocy dostępny na poziomie konkretnych instytucji opiekuńczych, jak domy pomocy społecznej, ale również na poziomie lokalnym dla mieszkańców w starszym wieku. Powinno zapewnić się dotarcie z informacją o możliwości zgłaszania nadużyć i zaniedbań do osób osamotnionych lub pozostających w izolacji społecznej. Taki mechanizm da poczucie bezpieczeństwa osobie starszej oraz zagwarantuje, że nie pozostanie bez wsparcia, jeżeli zgłosi nadużycia ze strony osób, które udzielają jej pomocy. - Jeżeli konwencja została opracowana i przyjęta, wdrożenie takiego mechanizmu byłoby obowiązkowe na poziomie lokalnym i tym samym stanowiłoby instrument, do którego można się odwołać, słusznie oczekując sprawnego reagowania na krzywdę - wskazuje RPO.

„Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” nie uwzględnia jednak sprawdzania funkcjonowania procedur zgłaszania nadużyć i przemocy na poziomie gminy, a także w placówkach opiekuńczych.

Publikujemy ostatnie wystąpienie RPO z maja 2019 r. w sprawie polityki senioralnej oraz odpowiedź Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

XI.503.2.2016

RPO w Lidzbarku Warmińskim na Wojewódzkiej Konferencji Uniwersytetów Trzeciego Wieku

data: 2019-05-22

- **Na spotkaniu z Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Lidzbarku RPO Adam Bodnar mówił o tym, co Rzecznik Praw Obywatelskich robi na rzecz osób starszych i ich praw.**
- **Spotkanie odbyło się w związku z podróżą RPO po Warmii i MAzurach w ramach programu spotkań regionalnych.**

- Jeśli dyskutujemy na temat praw osób starszych musimy zawsze zacząć od Konstytucji - powiedział.

[Artykuł 32 Konstytucji](#) zakazuje dyskryminacji – także jeśli chodzi o wiek, [artykuł 68 ust. 3](#) mówi, że osobom w podeszłym wieku trzeba zapewnić szczególne prawo do ochrony zdrowia, [art. 75 stanowi](#), że władze publiczne prowadzą politykę mieszkaniową sprzyjającą politykę mieszkaniowych dla obywateli.

Działania RPO we współpracy z komisją ekspertów ds. osób starszych

[W BRPO powstał podręcznik traktujący o wsparciu osób starszych w miejscu zamieszkania](#). Należy dążyć do tego, aby osoby starsze jak najdłużej mogły mieszkać u siebie w domu. Żeby jednak to było możliwe, trzeba prowadzić spójną, kompleksową politykę. Myśleć o tym, [jak tworzyć przestrzeń publiczną przyjazną seniorom](#), jak dbać o ich poczucie bezpieczeństwa w gwałtownie zmieniającym się świecie, [jak umożliwiać seniorom aktywność](#) (w tym aktywność obywatelską – [np. uczestnictwo w wyborach poprzez likwidowanie barier architektonicznych](#)), jak dostosowywać mieszkania do potrzeb seniorów, nie tylko po to, by malejąca sprawność nie prowadziła do urazów (bo nie było uchwytów, a podłoga była zbyt śliska), ale także po to, by nikt nie został uwięziony na czwartym piętrze bez windy (postulowanym rozwiązaniem jest system zamiany mieszkań – większe na mniejsze, ale w pełni wyposażone).

Bardzo ważna jest kwestia ochrony zdrowia. To, co nas szczególnie interesuje, to kwestia wsparcia lekarzy geriatrów. Geriatria pozwala na to, to żeby niekoniecznie odwiedzać lekarzy specjalistów, ale dostosować system do naszego wieku. W Polsce prawie nie mamy geriatrów – głos z Sali - w województwie jest czterech - Wielu lekarzom nie opłaca się kształcić w kierunku tej specjalizacji

Bezpieczeństwo ekonomiczne na emeryturze.

Temat niezwykle wrażliwy mamy oczekiwanie godnego życia. W Polsce moim zdaniem nie prowadzi się rzetelnej dyskusji o tym jak ukształtować nasze świadczenia emerytalne biorąc pod uwagę starzenie się społeczeństwa. Nie uciekniemy przed tym. W końcu dotknie nas kryzys – poziom świadczeń będzie co raz niższy. Może należy się zastanowić nad tym jaki model wypracować na przyszłość. To dyskusja która wymaga głębszej refleksji, bez codziennych emocji politycznych.

Choroby neurodegeneracyjne

Obecnie brak programu dotyczącego [choroby Alzheimera](#), który wspierałby chorych i członków ich rodzin. Jak pomagać takim osobom. Nie mamy wyspecjalizowanych DPS, dostosowanych do takich osób.

W BRPO przygotowaliśmy raporty na ten temat – inicjujemy debatę dzięki organizaowaniu co roku dużej konferencji dotyczącej choroby Alzheimera. Mamy praktykę gwiazdzistego podejścia do tego wydarzenia – aby połączyć się z różnymi miejscami w kraju poprzez transmisję internetową skupiając zaangażowane środowiska. W tym roku konferencja będzie miała miejsce 30 września.

Przemoc domowa wobec osób starszych

Najczęściej w statystykach pojawiają się kobiety i dzieci, ale nie można zapomnieć, że osoby starsze także są ofiarami. W tym temacie dyskutujemy ze specjalistami aby wypracować metody okazywania ofiarom wsparcia.

Senior w relacji z nieuczciwym sprzedawcą

Seniorzy to także konsumenci – to osoby, które kupują określone towary i usługi i są narażeni na tzw. drapieżne praktyki rynkowe, najczęściej poprzez zawieranie umów za pomocą telefonów. My w BRPO

o tym mówimy – staramy się promować działania systemowe. Osoba, która powinna być pomocna – miejscy i powiatowi rzecznicy praw konsumentów.

Jeśli ktoś do państwa dzwoni i państwa zachęca powinniście Państwo skąd Pan/Pani ma dane osobowe, kto może je sprawdzić, w jaki sposób będzie zapewniana kontrola i bezpieczeństwo danych. Zadawajcie te pytania – warto kontrolować działania tych firm.

Zachęcam, żeby zapraszać na spotkania radców prawnych, adwokatów i rzeczników praw konsumentów.

Tezy do wystąpienia na konferencji „Edukacja i aktywizacja osób starszych” – Lidzbark Warmiński, 22 maja 2019 r.

Tematyka osób starszych jest jednym z priorytetów Rzecznika Praw Obywatelskich od kadencji prof. Ireny Lipowicz. RPO Adam Bodnar kontynuuje działania na rzecz seniorów ponieważ jest to środowisko zagrożone wykluczeniem i dyskryminacją. Wiele dziedzin życia osób starszych wymaga zmian systemowych, które RPO wskazuje rządowi i o które zabiega. Należą do nich na przykład:

- zadbanie o przyjazne osobom starszym środowisko zamieszkania, w szczególności dostosowanie mieszkań do potrzeb osób w starszym wieku (przewieszenie niżej szafek, zapewnienie pomocy choćby przy wieszaniu firanek, ale też dowóz zakupów, gotowych posiłków – wiąże się to też z polityką deinstytucjonalizacji opieki nad seniorami. Należy dołożyć wszelkich starań żeby osoba starsza mogła jak najdłużej mieszkać u siebie w domu. Do zadań rządu i samorządów lokalnych jest stworzenie warunków to umożliwiających. Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych opracowała system wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania, zawierający wskazówki jakie działania należy podjąć aby stworzyć seniorowi bezpieczne i przyjazne warunki życia. Publikacja zawiera 7 obszarów życia: BEZPIECZEŃSTWO EKONOMICZNE, w tym ochrona i poprawa sytuacji materialnej osób starszych, promowanie i wspieranie aktywności ekonomicznej seniorów i ich samodzielności ekonomicznej; ZDROWIE, w tym promocja zdrowego starzenia się, przeciwdziałanie przedwczesnemu starzeniu się, przeciwdziałanie lub opóźnianie momentu wystąpienia niesamodzielności, działania na rzecz funkcjonowania w dotychczasowym środowisku życia osób starszych; OPIEKA, w tym wspieranie seniora w miejscu zamieszkania, optymalny dobór typu i trybu opieki do potrzeb seniora, wspieranie nieformalnych opiekunów osób starszych; BEZPIECZEŃSTWO W ŚRODOWISKU ZAMIESZKANIA, w tym poprawa poziomu bezpieczeństwa osób starszych w środowisku zamieszkania, ukształtowanie nawyków i zachowań osób starszych sprzyjających ich osobistemu bezpieczeństwu; CZAS WOLNY (AKTYWNOŚĆ, włączenie społeczne), w tym podtrzymanie lub wywołanie aktywności osób starszych, przeciwdziałanie alienacji społecznej starszych mieszkańców, wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego seniorów; EDUKACJA, w tym zapewnienie każdemu sprawnemu intelektualnie człowiekowi starszemu – niezależnie od stanu zdrowia fizycznego i poziomu wykształcenia – możliwości uczestnictwa w edukacji, podtrzymywanie dotychczasowych kompetencji i wsparcie w nabywaniu nowych; zarówno w zakresie tzw. kompetencji twardych, jak i miękkich, wspieranie uczenia się przez całe życie; MIESZKALNICTWO, w tym dostosowanie warunków mieszkaniowych do zróżnicowanych potrzeb osób starszych, umożliwiających im jak najdłuższe pozostawanie we własnym środowisku zamieszkania, udostępnienie nowoczesnych technologii ułatwiających samodzielne życie oraz wspierających ich opiekunów nieformalnych.
- zadbanie o dostęp do opieki medycznej – w szczególności dostęp do lekarzy geriatrów. Wielokrotnie był podnoszony temat braku odpowiedniej opieki geriatrycznej, która znacząco pogorszyła się w wyniku zmian wprowadzonych przepisami o sieci szpitali. Resort zdrowia stoi na stanowisku, że seniorom wystarczy pomoc internistów. Tak nie jest. Tak jak opiekę nad dziećmi

powierzamy pediatrom a nie internistom, tak seniorzy potrzebują wsparcia geriatrów. Komisja również pochyliła się nad tym tematem i jej zdaniem przede wszystkim należy:

- spowodować, aby geriatryka faktycznie stała się priorytetem w systemie ochrony zdrowia. Aktualnie nie ma jej na mapie potrzeb zdrowotnych, nie ma jej w sieci szpitali na poziomie I i II i nie istnieje w Polsce rehabilitacja geriatryczna. Konieczne jest zatrzymanie degradacji geriatryki w Polsce, ustabilizowanie sytuacji, zapewnienie stałego kontraktowania i finansowania, a następnie rozwijanie.
- na oddziałach internistycznych kontraktować usługi geriatryczne i przekształcać oddziały internistyczne na internistyczno-geriatryczne.
- tworzyć oddziały/pododdziały rehabilitacji geriatrycznej.
- wprowadzić szpitalną jednodniową opiekę geriatryczną i hospitalizację domową;
- zapewnić odpowiednio przygotowaną kadrę lekarską i pielęgniarską do pracy z pacjentem geriatrycznym na oddziałach internistycznych i izbach przyjęć.

Jeżeli nie dopełnimy ww. warunków, nie zrewolucjonizujemy opieki geriatrycznej to w perspektywie najbliższych dziesięcioleci w Polsce nie będzie ani odpowiedniego leczenia, ani opieki, a zaczną funkcjonować masowe umieralniki.

- zadbanie o bezpieczeństwo ekonomiczne na emeryturze. Zdaniem ekspertów będziemy obserwowali spadek aktywności zawodowej wśród osób w wieku 55-64 lata, rosnące zróżnicowanie emerytur kobiet i mężczyzn i wyższe ryzyko ubóstwa. Długofalowe zmiany zależą nie tylko od wieku, w którym ludzie przechodzą na emeryturę faktycznie i ustawowego wieku emerytalnego, ale przede wszystkim zależą od całego systemu emerytalnego, a zwłaszcza części składkowej, administrowanej przez ZUS. System emerytalny decyduje o tym, jaka będzie sytuacja materialna świadczeniobiorców w przyszłości. Na adekwatność systemu emerytalnego wpływają trzy elementy: poziom świadczeń zapewniający bezpieczeństwo dochodowe osób starszych, przeciwdziałanie ubóstwu; proces kończenia aktywności zawodowej, wiek emerytalny powiązany ze stanem zdrowia, zdolnością do pracy, zadowoleniem i chęcią jej kontynuacji; poziom finansowania – wysokość składek niezbędna do przechodzenia na emeryturę na poziomie co najmniej przeciwdziałającemu ubóstwu, w właściwym dla nas wieku.

W polskim systemie emerytalnym wysokość emerytury zależy wyłącznie od długości płacenia składek, ilości wpłaconych składek w ciągu całego okresu aktywności zawodowej i wieku przejścia na emeryturę. Ten sposób naliczania świadczenia powoduje, że przeciętna emerytura dla kobiet jest znacząco niższa niż dla mężczyzn – to zjawisko będzie się pogłębiać.

Jeżeli nie będą wprowadzone zmiany systemu emerytalnego, akceptowane przez wszystkich, to w przyszłości czeka nas przeciwdziałanie ubóstwu osób starszych, głównie przez pomoc społeczną.

- prowadzenie polityki senioralnej - przyjęta przez rząd „Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” niewystarczająco odpowiada na wyzwania związane ze starzeniem się polskiego społeczeństwa.

W wystąpieniu do Minister Rodziny Pracy i Polityki Społecznej przedstawiłem rekomendacje działań umożliwiających skuteczną ochronę praw starszych obywateli. Chodzi o to, by najważniejsze wartości zapisane w Konstytucji - takie jak godność i równe traktowanie - realizowano w sytuacji nadchodzącej zmiany proporcji między generacjami. Zasadą powinno być

partnerskie traktowanie osób starszych jako współtwórców działań podejmowanych na ich rzecz, a posiadających autonomię - niezależnie od stopnia sprawności.

Moim zdaniem należy bardziej zaangażować się w prace na rzecz przyjęcia Konwencji o prawach osób starszych, której opracowanie i przyjęcie byłoby milowym krokiem w pracy nad niezbędnymi zmianami. Wspierałaby ona rządzących na poziomie lokalnym i centralnym we wprowadzaniu niezbędnych rozwiązań. Obywatele mogliby zaś odwoływać się do niej w kontaktach z administracją publiczną. Pozwoliłoby to na analizę stanu implementacji praw człowieka w odniesieniu do sytuacji osób starszych w Polsce. Można bowiem dostrzec luki w przepisach lub niedociągnięcia w ich wdrażaniu, które powodują, że liczna grupa osób starszych i osób je wspierających pozostają pozostawione same sobie. W 2014 r. (to data ostatnich badań) jedna trzecia osób w wieku 65 lat i więcej miała trudności w wykonywaniu czynności życia codziennego, a 45% nie miało do kogo zwrócić się o pomoc. W części gmin nie oferuje się usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. W mojej ocenie, mimo takiej diagnozy, nie są podejmowane adekwatne działania zaradcze w postaci odpowiednich usług sektora publicznego.

Należy zweryfikować paternalistyczne podejście do osób, które potrzebują większego wsparcia ze względu na wiek, a także na związane z nim choroby demencyjne. Pomijanie ich zdania w zakresie spraw, które ich dotyczą, a w których chcą i mogą się wypowiedzieć oraz zdecydować, narusza ich autonomię oraz godność. Chodzi o tak podstawowe kwestie jak to, w co dana osoba chce się ubrać i co chciałaby zjeść; czy woli otrzymywać wsparcie we własnym domu czy w instytucji opieki oraz o świadomą zgodę na podejmowanie określonego sposobu leczenia.

Może to prowadzić do takich nadużyć, jak np. ustalanie postępowania wobec osoby starszej jedynie z członkami jej rodziny, pozostawianie jej w placówce opiekuńczej przez cały dzień w piżamie, stosowanie leków otęplających bez wskazań lekarza czy przywiązywanie do krzesła na widoku innych osób. Takie praktyki odnotowano podczas wizytacji w domach pomocy społecznej przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur.

W wystąpieniu przedstawiłem także sugestie dotyczące wprowadzenia do „Polityki społecznej wobec osób starszych do 2030 r.” adekwatnych wskaźników realizacji zadań poprzez nowelizację ustawy o osobach starszych z 11 września 2015 r.

Od lat występuję o wprowadzenie instytucji koordynującej politykę senioralną. „Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” zakłada wypracowanie mechanizmów współpracy pomiędzy sektorem zdrowia i polityki społecznej. Tymczasem działania podejmowane z seniorami i seniorkami na ich rzecz łączą w sobie działania ze znacznie szerszego spektrum. Aktywne docieranie z informacją o usługach i ofercie, dostosowanie mieszkań do potrzeb osób starszych, rozwiązanie problemu osób zamkniętych na wyższych piętrach bez windy, działania kulturalno-oświatowe, partycypacja społeczna, przeciwdziałanie samotności i depresji - to obok ogólnej ochrony zdrowia i pomocy społecznej równie istotne obszary, wymagające spójnych działań. Instytucja koordynująca powinna mieć uprawnienia korygujące poszczególne działania oraz wskazywać luki i priorytety w zakresie wypracowania międzysektorowych rozwiązań.

Postuluję także o rozszerzenie zbierania danych o obszar przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych, którego zabrakło wśród obecnie obowiązujących 13 obszarów. Dziś takie dane stanowią jedynie fragment informacji o sytuacji osób starszych w Polsce.

Zwróciłem uwagę na szczątkowe informacje przedstawiane przez władze w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek. Dlatego rozporządzenie do ustawy powinno również dookreślić sposób gromadzenia danych do informacji o sytuacji osób starszych w Polsce w zakresie przeciwdziałania takiej dyskryminacji. Projekty rządowe powinny zaś wskazywać, czy i

w jakim zakresie w inicjatywach legislacyjnych uwzględniono prawa osób starszych oraz informować czy projektowane zmiany wpłyną na wyrównywanie szans osób starszych. Miałyby to donieść znaczenie dla przeciwdziałania zjawisku dyskryminacji pośredniej - kiedy to pozornie neutralne rozwiązania pozostawiają daną grupę osób w gorszej sytuacji.

Uwzględnienie tych wytycznych byłoby pomocne i w przeciwdziałaniu dyskryminacji i w poprawie współpracy międzyresortowej. Np. obecnie leczenie uzdrowiskowe jest faktycznie niedostępne dla wielu osób starszych, co sygnalizowałem Ministrowi Zdrowia. Warunkiem skierowania na to leczenie jest uzyskanie zaświadczenia lekarza o zdolności do samoobsługi. Stanowi to barierę i tym samym dyskryminację systemową osób starszych. Wprowadzenie przepisów umożliwiających zatrudnienie asystentów osób z niepełnosprawnością w placówkach medycznych mogłoby przyczynić się do zniwelowania tego problemu.

- zasady ustalania wysokości emerytur kobiet z rocznika 1953 – w tej sprawie wielokrotnie postulowałem o zmianę prawa, kierując wystąpienia do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i Prezesa ZUS oraz popierając obywatelskie petycje do Sejmu i Senatu. W końcu przystąpiłem do postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Chodziło o zmianę od 1 stycznia 2013 r. zasad ustalania wysokości emerytury powszechnej, przyznawanej osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., które pobierały dotychczas tzw. wcześniejszą emeryturę. W moim przekonaniu, w odniesieniu do kobiet z rocznika 1953 mamy do czynienia z brakiem należytej realizacji uprawnień nabytych na podstawie poprzednich przepisów. Kobiety te zostały bowiem narażone na prawne skutki, których nie mogły przewidzieć w momencie podejmowania decyzji o skorzystaniu z prawa do wcześniejszej emerytury. Trybunał Konstytucyjny zbadał pytanie prawne sądu i 6 marca 2019 r. jednogłośnie orzekł, że przepis ustawy w zakresie, w jakim dotyczy kobiet urodzonych w 1953 r., które przed 1 stycznia 2013 r. nabyły prawo do tzw. wcześniejszej emerytury, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji.

Duże wsparcie w działaniach na rzecz przestrzegania praw osób starszych otrzymuję od powołanej przez prof. Irenę Lipowicz, rzeczniczkę poprzedniej kadencji, Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych. Komisja opracowuje opinie i rekomendację działań, jakie w danym czasie są niezbędne dla poprawy sytuacji. Tak było we wspomnianej wcześniej np. opiece geriatrycznej, czy systemie emerytalnym lub wspieraniu osób starszych w swoim środowisku.

Bardzo ważnym i cennym elementem pracy Komisji było zbieranie dobrych praktyk na rzecz społecznego uczestnictwa osób starszych. Odbłyły się trzy edycje konkursu, a eksperci wybrali najlepsze projekty, które zostały opisane w Złotej Księdze Dobrych Praktyk. Wszystkie projekty łączy to, że można je zaadoptować w innych miejscach i korzystać z doświadczeń pomysłodawców.

Także w ramach prac Komisji we współpracy z organizacjami alzheimerowskimi co roku są organizowane konferencje poświęcone problemom osób żyjących z chorobą Alzheimera i ich opiekunów. Konferencje są dużym wydarzeniem, a wychodząc naprzeciw potrzebom i wiedząc, że nie wszyscy zainteresowani mogą przyjechać do Warszawy, są transmitowane w Internecie. Staramy się także zainteresować tym przedsięwzięciem organizacje społeczne, samorządy lokalne, ośrodki pomocy społecznej i zachęcamy, zapraszamy do organizowania własnych spotkań i wspólnego uczestnictwa w konferencji.

Sukcesem konferencji jest rosnący zasięg i coraz większe zainteresowanie społeczne. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy szacuje się, że w Polsce jest ok. 500 000 chorych na choroby otępienne z czego 300 000 chorych na chorobę Alzheimera, a otępienie jest jedną z głównych przyczyn niepełnosprawności wśród osób w podeszłym wieku i jednym z głównych problemów zdrowia publicznego.

Istnieje ogromna potrzeba mówienia o chorobie Alzheimera, szerzenia wiedzy o problemach z jakimi zmagają się na co dzień opiekunowie osób chorujących. Ważne, aby przełamywać tabu choroby Alzheimera, wstyd z nią związany. W Polsce ciągle zbyt późno choroba jest diagnozowana – do lekarza specjalisty trafiają osoby już w zaawansowanej fazie. W tym roku konferencja będzie poświęcona problemom opiekunów osób żyjących z chorobą Alzheimera i odbędzie się 30 września.

Posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych – 17 maja 2019 r.

data: 2019-05-17

O prawa seniorów można skutecznie zabiegać powołując się na zapisy Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Nie zwalnia nas to jednak z zabiegów o doprowadzenie do powstania aktu międzynarodowego poświęconego wprost osobom starszym. Uczestnicy posiedzenia Komisji Ekspertów omówili dokumenty zapewniające ochronę praw osób starszych.

Znaczenie Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami

Wielu seniorów traci z wiekiem sprawność. Upominanie się więc o udogodnienia, do których stworzenia Polska zobowiązała się ratyfikując Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, służy także osobom starszym.

Zobowiązania te są egzekwowane przez społeczność międzynarodową. Dowodem na to są ostatnie rekomendacje dla Polski Komitetu ONZ w sprawie wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Omówił je na posiedzeniu Adam Zawisny, członek Komisji Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnościami.

Zalecenia dla Polski zostały wypracowane 4-5 września 2018 r., w wyniku pierwszego przeglądu stanu wdrażania Konwencji po jej ratyfikacji przez Polskę we wrześniu 2012 r. (kolejny przegląd przewidziany jest na rok 2026; jedynie kwestie związane z niezależnym życiem i niedyskryminacją mają być sprawozdane po roku). Zalecenia te nie zostały niestety jeszcze oficjalnie przetłumaczone na język polski, dlatego bardzo ważne jest aby szeroko przekazywać o nich wiedzę .

Komitet ONZ rekomenduje Polsce m.in.:

- bliską współpracę z organizacjami społecznymi działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami oraz z samymi zainteresowanymi;
- racjonalne dostosowanie przestrzeni – brak dostosowania jest postrzegany jako przejaw dyskryminacji;
- zapewnienie dostępności, szczególnie na obszarach wiejskich. Państwo powinno wpływać na sektor prywatny, aby oferowane przez nich usługi były dostępne dla każdego;
- zapewnienie efektywnego dostępu do usług zdrowotnych
- zapewnienie odpowiednich warunków życia i ochrony socjalnej
- zniesienie ubezpieczalności i wprowadzenia systemu wsparcia w podejmowaniu decyzji;
- wdrożenie systemu orzecznictwa w pełni włączającego prawnoczuwający model niepełnosprawności;

- poprawienie tłumaczenia tekstu samej Konwencji polegającej na odchodzeniu od negatywnych określeń osób z niepełnosprawnościami typu: upośledzenie umysłowe, niezdolność do pracy czy niezdolność do pełnienia ról społecznych;
- ratyfikowanie Protokołu Fakultatywnego, co umożliwi składanie indywidualnych skarg;
- systematyczne zbieranie danych statystycznych w podziale na rodzaj niepełnosprawności, płeć, wiek, zakres potrzeb;

Znaczenie programu Dostępność Plus

W czasie przeglądu realizacji wdrażania Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych przedstawiciele polskiego rządu mówili o programie Dostępność na lata 2018-2025. Komitet ONZ docenił te prace. Warto pamiętać, że także ten program może być skutecznie wykorzystany w zabiegach o poprawę sytuacji seniorów.

Na realizację programu rząd przeznacza 23 mld zł, ze środków krajowych, europejskich, oraz tzw. funduszu norweskiego i EOG. Zakłada on działania w 8 obszarach:

ARCHITEKTURA – poprawę dostępności już wybudowanych bloków, mieszkań, instytucji publicznych i otaczającej nas przestrzeni oraz projektowanie i budowanie nowych inwestycji spełniających warunki dostępności.

TRANSPORT – wszystkie nowo zakupione środki transportu mają być dostępne dla osób o szczególnych potrzebach. Planuje się także przebudowę infrastruktury okołotransportowej czyli dworców, przystanków, zajezdni, poczekalni, peronów i węzłów przesiadkowych tak aby były w pełni dostępne dla każdego.

EDUKACJA – poprawę organizacji placówek oświatowych i zakup wyposażenia, w szczególności w sprzęt do nauczania np. niewidomych czy niesłyszących uczniów, lepsze oznaczenie pomieszczeń i korytarzy, a także kształcenie nauczycieli. Wiedza o dostępności pojawi się jako element programów nauczania w różnych zawodach np. architekt, urbanista czy programista.

SŁUŻBA ZDROWIA – poprawę dostępności architektonicznej przychodni i szpitali (oznaczenia, podjazdy, odnośniki) oraz wyposażenia w sprzęt ułatwiający komunikację (z osobą niesłyszącą, czy z osobą z zaburzeniami mowy). Zostaną wprowadzone zmiany w procedurach z uwzględnieniem różnych potrzeb pacjentów oraz dodatkowe inwestycje w obszarze telemedycyny.

CYFRYZACJA – spowodowanie dostępności wszystkich serwisów administracji rządowej tak, aby każdy obywatel mógł załatwić sprawę urzędową w szybki i wygodny sposób. Zobowiązanie nadawców programów telewizyjnych do zapewnienia dostępności odbioru dla osób z różnymi niepełnosprawnościami.

USŁUGI – zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości swobodnego korzystania z usług powszechnych (komunikacja, poczta, transport, zakupy), także w wersji on-line. Zwiększenie dostępu do różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych i społecznych tak, żeby osoby z niepełnosprawnością lub z krótkotrwałą dysfunkcją ruchu mogły korzystać z życia społecznego na równych prawach.

KONKURENCYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW – wspieranie przedsiębiorstw przy wprowadzaniu nowych, innowacyjnych produktów, technologii i usług. Wszystkie wspierane w ramach programu projekty będą miały na celu ogólne polepszenie jakości życia społeczeństwa. Projekty te będą dotyczyć różnych dziedzin m.in. ekologii, zdrowia, edukacji. Powstaną centra wiedzy projektowania

uniwersalnego, dzięki czemu coraz więcej produktów i usług będzie dostosowana do potrzeb różnych odbiorców.

KOORDYNACJA – zapewnienie ośrodka koordynującego, którego zadaniem będzie tworzenie polityki państwa i zarządzanie procesami w zakresie poprawy dostępności. Program zakłada przygotowanie odrębnej, horyzontalnej ustawy o dostępności. Jej celem będzie stworzenie podstaw prawnych dla efektywnego wdrażania dostępności. Niezależnie od zmian w prawie krajowym – niezbędna jest zmiana mentalności. By to zrobić konieczna jest szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomość i kształcenie różnych grup zawodowych w praktycznym zastosowaniu uniwersalnego projektowania.

EFEKTY – zakłada się, że w tysiącu miejscach zostaną zniesione bariery architektoniczne i komunikacyjne, systematycznie będzie poprawiana istniejąca infrastruktura i otoczenie (dworce, przystanki, parki, chodniki). Wszystkie nowo budowane budynki użyteczności publicznej i mieszkalnictwa wielorodzinnego oraz nowo zakupione autobusy i tramwaje mają spełniać warunki dostępności. Planuje się, że w 100 gminach zostanie poprawiona jakość przestrzeni publicznej. Wszystkie urzędy i instytucje będą miały dostępne strony internetowe i co najmniej połowa czasu antenowego w TV będzie dostępna dla wszystkich.

Zarządzeniem ministra inwestycji i rozwoju z dnia 20 grudnia 2018 r. została powołana Rada Dostępności. Do jej zadań należy m.in. wyrażanie opinii i zajmowanie stanowisk w zakresie realizacji potrzeb osób niepełnosprawnych oraz działań na rzecz poprawy świadomości społecznej w zakresie dostępności.

Jednym z efektów programu Dostępność plus jest przygotowanie projektu ustawy o dostępności, która ma określać środki służące zapewnieniu dostępności osobom z niepełnosprawnościami, umożliwiające im pełny udział w życiu społecznym oraz obowiązki podmiotów publicznych w tym zakresie. Wymienione w projekcie ustawy podmioty publiczne są zobowiązane do zapewnienia dostępności w szczególności: architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej. Planowane i prowadzone działania muszą uwzględniać potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Co 4 lata podmioty publiczne będą zobowiązane do zamieszczenia na swojej stronie internetowej (BIP) raportu o stanie dostępności w zakresie swojej działalności.

Projekt ustawy zawiera też określenie kogo uważa się za osobę z niepełnosprawnością opierając się na definicji zawartej w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Przewiduje także powoływanie koordynatorów ds. dostępności, plany na rzecz dostępności, procedurę skargową i certyfikację dostępności, która będzie realizowana przez niezależne podmioty. Osoby ze szczególnymi potrzebami będą mogły składać wnioski o zapewnienie dostępności i skargi do PFRON na jej brak.

Stan prac nad konwencją o prawach osób starszych

Ostatnim omawianym na spotkaniu tematem były prace nad Konwencją ONZ o prawach osób starszych. Państwa członkowskie ONZ od 2010 r. nie mogą dojść do porozumienia, czy w ogóle należy wprowadzać. Przewiduje się jednak, że za dwa-trzy lata ma być pisany projekt Konwencji o prawach osób starszych.

Podczas dyskusji zwrócono uwagę na smutną polską rzeczywistość, gdzie pomijane są zapisy konstytucyjne, o czym świadczą uchwalane ustawy, choćby ustawa o sieciowaniu szpitali, która spowodowała znaczne zmniejszenie dostępności do opieki geriatrycznej, a statystyki podają, że co 3 przypadek osoby w późnej starości jest uszkodzony przez współczesną medycynę, przy jednoczesnym spadku zapotrzebowania na kształcenie geriatrów.

W podsumowaniu wskazano na potrzebę wzmocnienia przez środowisko seniorskie działań w Radzie Dostępności, potrzebę działań oddolnych przy propagowaniu idei Konwencji. Zdaniem Komisji należy wykorzystać kampanię wyborczą do nagłaśniania argumentów za opracowaniem Konwencji ONZ o prawach osób starszych i potrzeby większego zaangażowania się rządu RP w prace grupy roboczej OEWGA.

Opracowanie: Ewa Tułodziecka-Czapska

Jak polepszyć politykę senioralną. Kolejne wystąpienie RPO do resortu pracy

data: 2019-05-16

- Przyjęta przez rząd „Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” niewystarczająco odpowiada na wyzwania związane ze starzeniem się polskiego społeczeństwa
- W ocenie RPO brakuje w niej m.in. partnerskiego podejścia do seniorów oraz źródeł finansowania polityki senioralnej
- Za kluczowe Rzecznik uznaje kompleksową nowelizację ustawy o osobach starszych obejmującą m.in. wprowadzenie koordynacji i ewaluacji polityki senioralnej
- Większe zaangażowanie rządu w prace nad powstaniem Konwencji ONZ o prawach osób starszych może zaś przyczynić się do poprawy realizacji polityki senioralnej w kraju
- Warunkiem całościowej polityki senioralnej jest też efektywna współpraca między różnymi resortami

Wielu spośród ponad 9 mln polskich seniorów dotyczą ograniczenia uniemożliwiającego korzystanie z pełni ich praw. Część programów rządowych i samorządowych sprawdza się, inne nie.

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazuje na potrzebę spójnej polityki państwa w tej kwestii. Jest to tym ważniejsze, że od 2025 r. przyrost osób powyżej 80. roku życia zacznie przyśpieszać ze względu na osiągnięcie tego wieku przez powojenny wyż demograficzny. Oznacza to nowe wyzwania dotyczące m.in. usług opiekuńczych, transportu publicznego, rynku pracy czy systemów emerytalnych.

Adam Bodnar w wystąpieniu do Minister Rodziny Pracy i Polityki Społecznej przedstawił rekomendacje działań umożliwiających skuteczną ochronę praw starszych obywateli. Chodzi o to, by najważniejsze wartości zapisane w Konstytucji - takie jak godność i równe traktowanie - realizowano w sytuacji nadchodzącej zmiany proporcji między generacjami. **Zasadą powinno być partnerskie traktowanie osób starszych jako współtwórców działań podejmowanych na ich rzecz, a posiadających autonomię - niezależnie od stopnia sprawności.**

Działania na rzecz przyjęcia Konwencji o prawach osób starszych

Rzecznik z zadowoleniem odnotowuje włączenie się MRPiPS w międzynarodową debatę w sprawie opracowania Konwencji o prawach osób starszych - poprzez przygotowanie wkładu w dwóch obszarach tematycznych do dyskusji podczas X Sesji Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się OEWGA 15-18 kwietnia 2019 r. w Nowym Jorku. Konieczne jest jednak zwiększenie zaangażowania polskiego rządu w tej mierze. **Według RPO opracowanie i przyjęcie Konwencji byłoby milowym krokiem w pracy nad niezbędnymi zmianami.** Wspierałaby ona rządzących na poziomie lokalnym i centralnym we wprowadzaniu niezbędnych rozwiązań. Obywatele mogliby zaś odwoływać się do niej w kontaktach z administracją publiczną.

Dlatego Rzecznik apeluje o przygotowanie na kolejną Sesję OEWGA nie tylko odpowiedzi wobec nowych obszarów tematycznych, ale również propozycji w zakresie normatywnych elementów tego nowego instrumentu prawa międzynarodowego. Nawet państwa europejskie nie wyrażające wprost

poparcia dla Konwencji (Niemcy, Hiszpania czy Włochy) nie ograniczają się do samych odpowiedzi. Kierują się zasadą, że należy uczestniczyć w procesie, którego efekty będą miały w przyszłości wpływ na sytuację w kraju.

Pozwoliłoby to na analizę stanu implementacji praw człowieka w odniesieniu do sytuacji osób starszych w Polsce. **Można bowiem dostrzec luki w przepisach lub niedociągnięcia w ich wdrażaniu, które powodują, że liczna grupa osób starszych i osób je wspierających pozostają pozostawione same sobie.** Nadal brakuje np. dobrze skoordynowanego systemu wsparcia na poziomie gminy, efektywnego informowania obywateli o możliwości i zakresie wsparcia, czy wdrożenia Narodowego Planu Alzheimerowskiego.

W 2014 r. (to data ostatnich badań) **jedna trzecia osób w wieku 65 lat i więcej miała trudności w wykonywaniu czynności życia codziennego, a 45 % nie miało do kogo zwrócić się o pomoc.** W części gmin nie oferuje się usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. W ocenie RPO, mimo takiej diagnozy, nie są podejmowane adekwatne działania zaradcze w postaci odpowiednich usług sektora publicznego.

Efektywny mechanizm zgłaszania nadużyć i przemocy

Należy zweryfikować paternalistyczne podejście do osób, które potrzebują większego wsparcia ze względu na wiek, a także na związane z nim choroby demencyjne. **Pomijanie ich zdania w zakresie spraw, które ich dotyczą, a w których chcą i mogą się wypowiedzieć oraz zdecydować, narusza ich autonomię oraz godność.** Chodzi o tak podstawowe kwestie jak to, w co dana osoba chce się ubrać i co chciałaby zjeść; czy woli otrzymywać wsparcie we własnym domu czy w instytucji opieki oraz o świadomą zgodę na podejmowanie określonego sposobu leczenia.

Może to prowadzić do takich nadużyć, jak np. ustalanie postępowania wobec osoby starszej jedynie z członkami jej rodziny, pozostawianie jej w placówce opiekuńczej przez cały dzień w piżamie, stosowanie leków otęplających bez wskazań lekarza czy przywiązywanie do krzesła na widoku innych osób. Takie praktyki odnotowano podczas wizytacji w domach pomocy społecznej przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur.

Jednym z możliwych środków zaradczych byłby efektywny mechanizm zgłaszania nadużyć i przemocy dostępny na poziomie konkretnych instytucji opiekuńczych, jak domy pomocy społecznej, ale również na poziomie lokalnym dla mieszkańców w starszym wieku. Powinno zapewnić się dotarcie z informacją o możliwości zgłaszania nadużyć i zaniedbań do osób osamotnionych lub pozostających w izolacji społecznej. Taki mechanizm da poczucie bezpieczeństwa osobie starszej oraz zagwarantuje, że nie pozostanie bez wsparcia, jeżeli zgłosi nadużycia ze strony osób, które udzielają jej pomocy. - Jeżeli konwencja została opracowana i przyjęta, wdrożenie takiego mechanizmu byłoby obowiązkowe na poziomie lokalnym i tym samym stanowiłoby instrument, do którego można się odwołać, słusznie oczekując sprawnego reagowania na krzywdę - wskazuje RPO.

„Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” nie uwzględnia jednak sprawdzania funkcjonowania procedur zgłaszania nadużyć i przemocy na poziomie gminy, a także w placówkach opiekuńczych. Potencjał w tym zakresie RPO dostrzega w zadaniu odnoszącym się do tworzenia sieci poradnictwa dla osób starszych doświadczających przemocy w miejscu zamieszkania. Powstaje jednak pytanie o jakość tego poradnictwa oraz szybkość i efektywność w docieraniu do osób starszych doświadczających przemocy. Inne wątpliwości dotyczą tego, czy liczba podmiotów świadczących tego rodzaju poradnictwo będzie adekwatna do potrzeb, na ile ich zasięg będzie obejmował gminy wiejskie oraz w jakim zakresie osoby świadczące poradnictwo będą przeszkolone.

Ewaluacja polityki senioralnej

W „Polityce społecznej wobec osób starszych do 2030 r.” jako sposób monitorowania podaje się liczbę podmiotów, którym udzielono wsparcia finansowego lub które wzięły udział w określonym

działaniu. Są to jednak tylko wskaźniki ilościowe. **Na ich podstawie trudno wnioskować, czy dane działanie wykonano satysfakcjonująco i czy rzeczywiście poprawiło sytuację osób starszych.** Ponadto cele określone w poszczególnych obszarach powinny mieć charakter mierzalny. Nie ma zaś możliwości efektywnej oceny działań w odniesieniu do ogólnie sformułowanych zamierzeń i celów. Niemożność takiej oceny przekłada się zaś na brak możliwości pełnoprawnego stwierdzenia, że prawa osób starszych są w Polsce skutecznie chronione - podkreśla Rzecznik.

Rozwiązaniem byłoby wprowadzenie przemyślanych mierników odnoszących się także do jakościowych aspektów działań. Właściwe byłoby np. wprowadzenie ankiet mierzących zadowolenie samych zainteresowanych co do jakości działań podejmowanych na ich rzecz. Zasadne wydaje się również wprowadzenie wskaźników, które zestawiałyby liczbowo wyniki działań w kontekście zapotrzebowania na konkretne usługi (np. liczba osób, które potrzebują wsparcia w czynnościach życia codziennego w danym regionie/powiecie/gminie z liczbą usług świadczonych w miejscu zamieszkania). Poszczególne resorty powinny przedstawić propozycje celów określonych w sposób liczbowy (np. wzrost określonych wskaźników o 30%).

Zakres nowelizacji ustawy o osobach starszych

Ewaluacja

RPO rekomenduje wprowadzenie do „Polityki społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” adekwatnych wskaźników realizacji zadań poprzez nowelizację ustawy o osobach starszych z 11 września 2015 r. Wnosi o rozszerzenie zakresu ustawy - obejmującej dotychczas jedynie monitoring sytuacji osób starszych i realizacji polityki senioralnej - także o ewaluację działań. Odpowiednie mierniki i wskaźniki mogłyby zostać wprowadzone do ustawy osobnym rozporządzeniem.

Koordinacja

Konieczne wydaje się wprowadzenie instytucji koordynującej politykę senioralną. „Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” zakłada wypracowanie mechanizmów współpracy pomiędzy sektorem zdrowia i polityki społecznej. Rzecznik docenia ten kierunek prac, ale działania podejmowane z seniorami i seniorkami na ich rzecz łączą w sobie działania ze znacznie szerszego spektrum. Aktywne docieranie z informacją o usługach i ofercie, dostosowanie mieszkań do potrzeb osób starszych, rozwiązanie problemu osób zamkniętych na wyższych piętrach bez windy, działania kulturalno-oświatowe, partycypacja społeczna, przeciwdziałanie samotności i depresji - to obok ogólnej ochrony zdrowia i pomocy społecznej równie istotne obszary, wymagające spójnych działań. Instytucja koordynująca powinna mieć uprawnienia korygujące poszczególne działania oraz wskazywać luki i priorytety w zakresie wypracowania międzysektorowych rozwiązań.

Przeciwdziałanie przemocy

RPO postuluje rozszerzenie ustawy o obszar przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych, którego zabrakło wśród obecnie obowiązujących 13 obszarów. Zwracał się o to już w wystąpieniu do MRPiPS z 24 października 2017 r. Dziś takie dane stanowią jedynie fragment In`formacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2017 r. Zakres zbierania danych powinien zostać rozszerzony. W odpowiedzi z 14 listopada 2017 r. resort wyraził przychylność w tej sprawie.

Przeciwdziałanie dyskryminacji

Adam Bodnar zwraca uwagę na szczątkowe informacje przedstawiane przez władze w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek. Dlatego rozporządzenie do ustawy powinno również dookreślić sposób gromadzenia danych do In`formacji o sytuacji osób starszych w Polsce w zakresie przeciwdziałania takiej dyskryminacji. **Projekty rządowe powinny zaś wskazywać, czy i w**

jakim zakresie w inicjatywach legislacyjnych uwzględniono prawa osób starszych oraz informować czy projektowane zmiany wpłyną na wyrównywanie szans osób starszych.

Miałoby to donieść znaczenie dla przeciwdziałania zjawisku dyskryminacji pośredniej - kiedy to pozornie neutralne rozwiązania pozostawiają daną grupę osób w gorszej sytuacji. Uwzględnienie tych wytycznych byłoby pomocne i w przeciwdziałaniu dyskryminacji i w poprawie współpracy międzyresortowej. Np. **obecnie leczenie uzdrowiskowe jest faktycznie niedostępne dla wielu osób starszych** (co RPO sygnalizował Ministrowi Zdrowia). Warunkiem skierowania na to leczenie jest uzyskanie zaświadczenia lekarza o zdolności do samoobsługi. Stanowi to barierę i tym samym dyskryminację systemową osób starszych. Wprowadzenie przepisów umożliwiających zatrudnienie asystentów osób z niepełnosprawnością w placówkach medycznych mogłoby przyczynić się do zniwelowania tego problemu.

Mimo opracowanych w MZ rekomendacji zmian w zakresie dostępności leczenia uzdrowiskowego, prace nad ich wdrożeniem nie są prowadzone. Minister Zdrowia jako jeden z powodów wskazał na odrębność obszarów ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej, w ramach których rozwijane są usługi asystentury osobistej. Jednakże „Polityka społeczna wobec osób starszych do 2030 r.” zakłada wypracowanie mechanizmów współpracy między sektorem ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej. Problem pozostaje nierozwiązany.

Rzecznik zwrócił się do minister Elżbiety Rafalskiej o stanowisko w przedstawionych kwestiach.

XI.503.2.2016

RPO: jak zapobiegać wyłudzeniom mieszkań od starszych osób w zmian za pożyczki

data: 2019-05-14

- **Samorząd notarialny powinien zapewnić pełną ochronę osobom starszym przed przejmowaniem ich nieruchomości na podstawie aktów notarialnych będących zabezpieczeniem oszukańczych pożyczek**
- **RPO ponownie wystąpił do Krajowej Rady Notarialnej w sprawie inicjatyw, które mogłyby przeciwdziałać temu zjawisku, zwłaszcza wobec osób cierpiących na demencję czy otępienie starcze**
- **W ocenie Rzecznika przywołany wcześniej przez KRN projekt tzw. przedstawiciela opiekuńczego dla takich osób nie uchroniłby ich przed negatywnymi skutkami oszukańczych działań**

Osoby starsze i mniej zorientowane padają ofiarami procederu przejmowania własności mieszkań poniżej ich wartości - na podstawie aktów notarialnych sprzedaży nieruchomości, stanowiących zabezpieczenie pożyczek udzielanych przez oszustów. Za niewielkie w stosunku do wartości mieszkania pożyczki osoby takie tracą własność zamieszkiwanych nieruchomości. Często przy składaniu podpisów w kancelarii notarialnej nie miały one świadomości, że zawierają umowę, której przedmiotem jest definitywne przeniesienie ich własności. O trudnych do odwrócenia skutkach dowiadywały się, gdy nowi właściciele mieszkań żądali kluczy. Proceder ten rozwinął się mimo że przeniesienie własności nieruchomości następowało w formie aktu notarialnego, a więc w tego typu czynnościach uczestniczył przedstawiciel zawodu zaufania publicznego – notariusz.

Działania RPO

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich opisywane w mediach takie przypadki ujawniły słabość systemu prawnego. Rzecznik zwracał się kilka razy do prezesa Krajowej Rady Notarialnej, wskazując na potrzebę zmian w prawie w celu wzmocnienia ochrony praw i interesów stron aktów notarialnych.

W korespondencji z KRN Rzecznik zwracał uwagę, że notariusz ma obowiązek czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne. Ponadto notariuszowi nie wolno dokonywać czynności notarialnej, jeżeli poweźmie wątpliwość, czy strona czynności notarialnej ma zdolność do czynności prawnych. Rada rozesała to pismo notariuszom. Rzecznik zwracał jednak uwagę, że to za mało – potrzebne są bardziej aktywne działania samorządu notarialnego.

RPO podkreślał, że nie tylko nie sposób obecnie zapobiec takim praktykom, ale przede wszystkim - jednoznacznie ustalić przebieg czynności notarialnej, w której wyniku nastąpiła niezamierzona sprzedaż nieruchomości, w wielu przypadkach podstawy egzystencji obywatela. Dlatego też RPO podał pod rozwagę propozycję nagrywania czynności notarialnych z udziałem stron. Taką inicjatywę legislacyjną ogłosił w lipcu 2016 r. Minister Sprawiedliwości. W lutym 2017 r. resort informował zaś, że prace nad zmianami w ustawie Prawo o notariacie trwają. Z niewiadomych przyczyn zmiany nie zostały dotychczas przeprowadzone.

- Niezbędne są jednak dalej idące działania i inicjatywy ze strony samorządu notarialnego, które pozwolą zagwarantować ochronę osób starszych przed czynnościami dokonywanymi z ich pokrzywdzeniem. **W niektórych przypadkach ochrona powinna polegać wręcz na odmowie dokonania czynności notarialnej** – pisał Rzecznik w grudniu 2018 r. do prezesa Krajowej Rady Notarialnej Mariusza Białeckiego.

Odpowiedzi samorządu notarialnego

W odpowiedziach Rada przyznawała, że w obowiązującym stanie prawnym zarzuty wobec notariuszy rzeczywiście są ex post trudne lub wręcz niemożliwe do odparcia. Zwróciła zarazem uwagę, że koncepcja nagrywania czynności notarialnych wymaga dokładnego sprecyzowania zakresu rejestrowanych czynności oraz zapewnienia bezpieczeństwa zarejestrowanych materiałów ze względu na dobro chronione tajemnicą zawodową.

Rada opowiadała się także za zakazem pożyczek, zabezpieczanych nieruchomością o znacznie wyższej wartości niż one. Proponowała też, aby przejęta w ten sposób nieruchomość mogła wrócić do pożyczkobiorcy po jej spłacie.

W odpowiedzi dla RPO z 12 marca 2019 r. Rada przywołała projekt powołania instytucji przedstawiciela opiekuńczego starszej osoby, przygotowany w 2015 r. przez Komisję ds. Wzmocnienia Ochrony Osób Starszych i Niepełnosprawnych, działającą w ramach Fundacji na rzecz Bezpiecznego Obrotu Prawnego. Projekt ten nie uzyskał wymaganej akceptacji i nie był procedowany w Parlamencie.

RPO o propozycji przedstawiciela opiekuńczego

W ocenie Rzecznika projekt ten nie uchroniłby osób cierpiących na demencję albo otępienie starcze przed negatywnymi skutkami działań, które mogłyby podjąć, mimo wcześniejszego ustanowienia przedstawiciela opiekuńczego.

Wzmocnienie ochrony tych osób można byłoby częściowo osiągnąć wyłącznie wtedy, gdy z uwagi na niepełnosprawność nie byłyby one w stanie podjąć określonych działań samodzielnie, ale

zachowałyby pełną świadomość i rozeznanie rzeczywistości. Przedstawiciel byłby bowiem ustanawiany jeszcze na etapie, gdy dana osoba wykazywałaby dość wysoką świadomość swoich działań, ograniczeń i otaczającej go rzeczywistości.

Nie uchroniłoby to jej jednak przed zawarciem niekorzystnej umowy w późniejszym czasie - już po wystąpieniu symptomów otępienia czy demencji starczej. Ustanowienie przedstawiciela opiekuńczego nie ograniczałoby bowiem prawa osobistego działania danej osoby. W ramach nadal przysługujących jej uprawnień mogłaby ona, za namową osób trzecich, działających dla zysku, nadal dokonać niekorzystnej umowy przeniesienia własności nieruchomości.

Zdaniem RPO jedynie na etapie bezpośrednio poprzedzającym zawarcie aktu notarialnego, w którym uczestniczy notariusz, może zostać roztoczona szeroka ochrona nad osobami starszymi.

Dlatego też Rzecznik widzi potrzebę wdrożenia przez samorząd notarialny stosownych środków, które zapewnią pełną ochronę osobom starszym i uchronią je od zawierania niekorzystnych umów.

W związku z tym RPO ponownie zwrócił się o stanowisko samorządu notarialnego i informacje o podjętych bądź planowanych inicjatywach w tej sprawie.

IV.7000.301.2017

Seminarium „Wolontariat Seniorów”

data: 2019-04-24

- **Wolontariat daje poczucie przydatności w społeczeństwie, pozwala na wykorzystanie umiejętności zawodowych i doświadczenia życiowego, podnosi świadomość społeczną, promuje zdrowy styl życia, zdrowe starzenie się.**
- **Wolontariat seniorów w środowiskach lokalnych to także przełamywanie barier międzypokoleniowych i zmiana postrzegania osób starszych, forma wzmacniania ich poczucia wartości i tym samym przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.**

Seminarium „Wolontariat Seniorów” zostało zorganizowane przez Biuro RPO, Ambasadę Niemiec i Fundację Konrada Adenauera w ramach posiedzenia Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych. Jego celem jest praktyczna wymiana doświadczeń między osobami, które zajmują się wolontariatem osób starszych. Bardzo liczymy, że spotkanie zaowocuje dalszą współpracą w rozwijaniu programu wolontariatu w instytucjach samorządowych.

W trakcie dyskusji wskazano, że niezmiernie ważną kwestią jest opracowanie takiej oferty pracy wolontariackiej, żeby seniorów zachęciła i zmotywowała do aktywności na rzecz innych mieszkańców. Niezbędne do tego jest przychylne podejście lokalnych władz. Bez współpracy samorządów z organizacjami społecznymi trudno zbudować dobrze działający system wolontariatu.

W Niemczech są Biura Senioralne, w Polsce Centra Senioralne, Centra Aktywności Senioralnej, czy Centra Inicjatyw Senioralnych – są to miejsca, gdzie osoby starsze mogą dowiedzieć się o dedykowanej im ofercie różnych form aktywności, w tym o zapotrzebowaniu na pracę wolontariacką. Ważne jest też, aby oferta była opracowywana wspólnie z osobami starszymi po wcześniejszej diagnozie lokalnych potrzeb.

Przykładem znanego nam, z sukcesem działającego wolontariatu, jest Akademia Wolontariatu w Parku Śląskim, której inicjatorką i animatorką jest Pani Ewa Kulisz, członkini Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy RPO.

Pani Irena Wóycicka, prowadząca projekt „Wolontariat osób starszych w gminach” zapowiedziała kolejne seminaria w tym temacie. Bardzo liczymy, że możliwość wymiany doświadczeń pozwoli

wpracować praktyczny model rozwoju wolontariatu osób starszych w społecznościach lokalnych, wzorcem naszych sąsiadów z Niemiec.

O krzywdzie, starości i bezradności na spotkaniu regionalnym w Ostrowi Mazowieckiej

data: 2019-04-09

- **Na spotkanie w Starej Elektrowni w Ostrowi Mazowieckiej przyszło wczesnym popołudniem ponad 30 osób.**
- **Dominowały sprawy osób starszych i z niepełnosprawnościami**

Stara Elektrownia to pięknie wyremontowany budynek fabryczny przeznaczony na spotkania i wystawy.

Jak zwykle na spotkaniu regionalnym (a to jest pewnie już 180 z serii) Adam Bodnar zaczął od przedstawienia się zebranych i poprosił ich o to samo. Pierwsze głosy zabrzmiały dramatycznie. Starsza kobieta wychodzi na środek sali płacząc, że nikt jej nie chce pomóc - „ani Rzecznik ani nikt”. Kolejna mówi, że została oszukana, a pracownicy BRPO nie chcieli jej pomóc.

– Po co ta konstytucja jest, skoro nikt mi nie chce pomóc?

Kolejne osoby mówią o kłopotach z sądem („sędzia powiedziała, że jej ci z Warszawy nie będą nic mówić”), z ZUS, z komornikami. Zgłaszają problemy osób z niepełnosprawnościami i seniorów w tym, więźniów czwartego piętra.

Spora część zebranych milczy, nie zgłasza tematów.

- Rzecznik jest od tego, by interweniować, jeśli się da, a także by sygnalizować władzom problemy, które można naprawić zmianą prawa – tłumaczy zatem Adam Bodnar. - Jest nas za mało, by szybko reagować na wszystkie wnioski (a parlament nie reaguje na ten problem). Dlatego tak ważne jest dla nas, żeby słuchać ludzi, dowiadywać się od nich, co w Polsce nie działa. Stąd pomysł spotkań regionalnych. Dla nas ważne jest przede wszystkim to, by wychwycić taki problem, którego naprawienie pomoże wielu ludziom, i ustrzegą wielu od takich problemów. Bo tak możemy najlepiej pomóc (choć nie zawsze możemy powiedzieć, że w sporze z państwem to obywatel ma rację, albo przepisy pozwalają mu pomóc).

- Ważne jest też podpatrywanie dobrych pomysłów w Polsce – mówi dalej Adam Bodnar. - Powiedziała Pani o „więźniach czwartego piętra”, czyli o problemie osób, które ze względu na wiek czy niepełnosprawność mają kłopot z wyjściem z domu, bo schody wysokie, a windy nie ma. A ostatnio np. w Śremie widzieliśmy świetny pomysł: władze lokalne stworzyły program zamiany mieszkań dużych, na piętrach, na mniejsze, ale z windami i dostosowane do potrzeb osób z malejącą sprawnością.

Sprawy seniorów. Lokal na spotkania czy Rada Seniorów?

- Mamy klub seniora w Ostrowi, ale nie mamy miejsca dla siebie – przenieśli nas z domu kultury do centrum dialogu. A tam jest ciasno, duszno, nisko. Sto osób się tam nie zmieści. Do Starej Elektrowni nas też nie wpuścili, bo uważają, że nasze spotkania mają charakter towarzyski. Nam chodzi o lokal.

RPO: A macie Państwo radę seniorów?

- Nie, została zlikwidowana. Nowe władze nie widzą takiej potrzeby.

RPO: Bo Rzecznik nie może interweniować w sprawie sali. Ale mogę Państwu podpowiedzieć, że macie prawo domagać się stworzenia rady seniorów, bo to jest narzędzie do współdecydowania o ważnych dla Was sprawach.

Barbara Imiołczyk z Biura RPO podpowiada, co zrobili seniorzy z Gryfina w zachodniopomorskim: skoro nie było dla nich sali na spotkania towarzyskie, to organizują sobie „spotkania czwartkowe we wtorek” w restauracji. Zamawiają tam obiady i zapraszają na nie ciekawe osoby, z którymi chcą porozmawiać. – Nie podpowiem Państwu, co macie zrobić, bo to Wy decydujecie. Prawdopodobnie jednak jeśli pomyślicie o tym, co możecie innym dać, to znajdzie się wiele sposobów. Bo przed takimi, co chcą dawać innym, otwiera się wiele drzwi - powiedziała.

Przypomniała o inicjatywie RPO, by organizować w całym kraju konferencje dla opiekunów osób cierpiących na chorobę Alzheimera. Eksperci spotykają się w Warszawie, a ludzie spotykają się lokalnie, by śledzić transmisję przez internet i zadawać pytania. Właśnie w takiej sali jak ta takie spotkanie mogłoby się odbyć – zauważa ([link do transmisji z zeszłego roku](#)).

RPO rekomenduje zebrany cyfrowe publikacje ekspertów jego Biura:

- [Model wsparcia seniora w miejscu zamieszkania](#) – która mówi, jak organizować pomoc seniorom, by jak najdłużej mogli prowadzić aktywne życie u siebie
- [Przestrzeń przyjazna seniorom](#) - jak projektować ulice i chodniki, by seniorzy i rodzice z dziećmi mogliby się wygodnie poruszać
- [Złota księga dobrych praktyk dla seniorów](#) – o pomysłach z całego kraju dla seniorów.

- To są zbiory bardzo konkretnych rozwiązań, które – za pośrednictwem Rady Seniorów – moglibyście proponować. A politycy byłiby z tego zadowoleni, bo to są bardzo sensowne rozwiązania – mówi Adam Bodnar.

A skoro tworzycie Państwo w Ostrowi Muzeum Rodziny Pileckich, to jest to wspiana przestrzeń do tworzenia inicjatyw międzypokoleniowych.

Prawa osób z niepełnosprawnościami

Jak dostać kartę parkingową? Człowiek dostaje orzeczenie, w którym jest zaznaczone, że w tej sytuacji należy się karta parkingowa. A i tak trzeba iść po kartę do urzędu, do tego dostarczyć specjalnie zrobione zdjęcie – jakby nie wystarczyło napisać, że karta jest ważna z dowodem osobistym.

Jak dostać się na rehabilitację po operacji? Nie każdy wie, że taki wniosek trzeba złożyć w ciągu 30 dni od wyjścia ze szpitala, bo wtedy nie stoi się w kolejce na zabiegi. A lekarze o tym nie informują.

RPO: To, że mamy w ogóle karty parkingowe, to zasługa [śp. Piotra Pawłowskiego](#). Bez niego by specjalnych miejsc dla osób z niepełnosprawnościami nie było. Problem w tym, że tych miejsc jest za mało w stosunku do potrzeb. Zwłaszcza że teraz parlament chce ([i słusznie](#)) poszerzyć to prawo o kombatantów.

A sprawie zdjęć się oczywiście przyjrzymy. Jak i pomysłowi informatora dla osób wypisywanych ze szpitala. To bardzo dobry pomysł, nie wpadliśmy na to, porozmawiamy o tym z Rzecznikiem Praw Pacjenta(a w np. Miechowie np. poradzili sobie z tym tworząc specjalny program pomocy dla osób wychodzących ze szpitala).

Jak zobaczę papiery, to mi się płakać chce

Nie jestem w stanie załatwić sprawy, nie dają mi. Zaczęłam od tego chorować.

Jest tu osoba, która od ludzi wyłudza opłaty za pomoc w zdobywaniu odszkodowań za błędy lekarskie. W ogłoszeniach jest wszystko pięknie, a potem okrada nas z renty i znika.

Poprzez „DudaPomoc” sprawa trafiła do prokuratury, ale ta sprawę umorzyła. Ta beznadziejność i to bezprawie mnie pozbawia zdrowia. A przecież my płacimy podatki. – Także skoro Pan tu jest, to zajmijcie się moimi sprawami.

Orzekanie o niepełnosprawności

Po co oni tam w tych budynkach siedzą, skoro oni na człowieka kilka minut potrzebują. Mąż renty nie dostał, choć dwa lata walczyliśmy.

RPO: Rząd teraz pracuje nad wielką reformą orzecznictwa. [Przygotowuje ją zespół pod kierownictwem prezes ZUS.](#)

Prawa rodzin

Młody ojciec skarży się na likwidację placu zabaw przed domem. Bo ktoś się poskarżył, że jest za blisko domu.

RPO: Placu nie oddamy, ale możemy sprawdzić, czy przepisy, jakie wskazują, jaka ma być odległość placu zabaw od domu, są w porządku. A poza tym sprawa placu zabaw to idealna rzecz [na petycję](#) do władz lokalnych. Niech powiedzą, gdzie mają państwo spędzać czas z dziećmi.

Hodowanie odsetek przez komornika

Zbankrutowałem, ale komornik działa tak, jakby nie chciał kończyć sprawy – tylko żeby narastały odsetki. Zamiast sprzedać część majątku i skończyć z tym, przeciąga – bo z tego żyje.

RPO: Przyjrzymy się sprawie.

Służba zdrowia i wykluczenie transportowe

Lekarz wypisując ze szpitala nie może skierować na badanie kontrolne. Dostaję informację, jakie mam badanie zrobić, ale nie dostaję skierowania. A to jest marnowanie czasu ludziom. Bo muszę dojechać znowu do lekarza do Warszawy i stać w kolejce, żeby się zapisać na badanie za trzy miesiące.

RPO: Musimy to sprawdzić.

Pamiętajmy, że mamy trzy systemy porządku w Polsce nie zreformowane: służbę zdrowia, edukację i sądownictwo.

Zatrucie środowiska spowodowane przez nasycalnię podkładów kolejowych

Nasycalnia już nie działa, ale odpady wylwane do ziemi (do 2000 r.) zostały. Płyną w stronę miasta, ogródków działkowych, mleczarni (która wykupiła bardzo drogie filtry).

Organizacja społeczna działająca w Ostrowi bezskutecznie próbuje zdobyć dane o umieralności w mieście – chciałyby sprawdzić, czy jest on w mieście wyższy niż gdzie indziej. W debacie lokalnej problem pojawia się tylko w okolicy wyborów, ale potem nic się z tym nie dzieje.

Zwracaliśmy się do wszystkich, do posłów, do ministrów.

(inni uczestnik spotkania uspokaja, że sprawą zajął się już minister ochrony środowiska i minister żeglugi śródlądowej, którzy bardzo intensywnie się zaangażowali – problem ma być rozwiązany do końca roku).

Ale może Rzecznik nam pomoże?

RPO: To dla nas bardzo ważny problem i nawet mamy kilka sukcesów (zablokowanie rozbudowy wysypiska śmieci [w Radiowie](#) i rozbudowy ferm kurzych [w Kawęczynie koło Wrześni](#)). Rzeczywiście widzimy problem braku koordynacji instytucji państwowych. Na takie sytuacje jest właśnie Rzecznik.

Zachęcony tą deklaracją uczestnik spotkania opowiada o zagrożeniu spowodowanym przez budowaną koło kościoła i szkoły stacją benzynową. Inwestor liczy na zarobek wynikający ze sprzedaży alkoholu w niedziele. Ale ludzie boją się konsekwencji awarii albo nawet zamachu w takim miejscu. Nie mówiąc już o zwykłej obyczajności. Jednak burmistrz na ich głosy nie reaguje.

RPO przypomina, że najpierw w sprawie takiej inwestycji musi być wydana decyzja środowiskowa. A tę można zaskarżyć w sądzie administracyjnym. Podpowiada, że trzeba znaleźć organizację, która może wykazać interes prawny w takiej sprawie (np. organizację pozarządową, która ma w statucie sprawy środowiska, albo parafię). Przypomina też o przysługującym obywatelom prawie petycji, którą władze muszą opublikować a następnie się do niej odnieść.

Pan, który wie dużo o działaniach rządu w sprawie nasycalni, mówi zebrany, że jego zdaniem do inwestycji nie dojdzie, bo właściciel sprzedaje działkę, a władze lokalne pilnują sprawy. - Bo to nie jest tak, że wszystkiemu jest winien PiS i burmistrz.

Ten sam pan dopytuje się też, dlaczego w mediach publicznych te wszystkie działania Rzecznika, o których mowa jest na spotkaniu, nie są przekazywane. Dlaczego mówi się tylko o działaniach RPO na rzecz LGBT+ i kasty sędziowskiej. – Czy nie może Pan lepiej informować społeczeństwa o tym, co Pan robi? Ja sobie daję radę, bo mam internet, ale inni tego nie wiedzą.

RPO: Dla mnie nie są ważne partie, ale ludzie i ich krzywda. Nie oskarżam, tylko zawsze sprawę sprawdzam – bo czasem tylko tyle wystarczy, by sprawę popchnąć do przodu.

Owszem, zajmuję się sądownictwem, bo bez niezależnych sądów nie ma praw obywatelskich. [Ale też mówię sędziom, co muszą zmienić, by sądy działały lepiej na rzecz obywateli](#). Bronię też praw osób LGBT, bo to mój obowiązek. Ale zajmuję się też innymi sprawami. Niestety, nie mam wpływu na to, jak mnie przedstawiają media, jeśli mają interes, by przedstawiać mnie w skrzywiony sposób.

Na koniec okazuje się, że krzywda ze strony Biura RPO polega na dwóch odpowiedziach, które Adam Bodnar obiecuje sprawdzić. A rzecznik dostaje różę za [pomoc kobietom z rocznika 1953](#).

Setne urodziny żołnierki AK z udziałem przedstawicieli RPO

data: 2019-03-20

100-lecie urodzin obchodziła 20 marca pani Teresy Keltau – osoba niezwykle zasłużona, uczestniczka Powstania Warszawskiego, łączniczka Armii Krajowej.

W uroczystości w Domu Pomocy Społecznej dla Kombatantów przy ul. Dickensa 25 w Warszawie udział wzięli: zastępczyni Rzecznika Hanna Machińska i Andrzej Stefański z BRPO oraz przedstawiciele prezydenta Warszawy, wojewody mazowieckiego, Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, dyrektorzy warszawskich Domów Pomocy Społecznej, burmistrz Ochoty.

Uroczystość uświetnił występ chóru seniorów z Raszyna.

Warsztaty dla osób starszych w Siemianowicach Śląskich

data: 2019-03-20

- **Osoby starsze niestety wciąż niewystarczająco znają swoje prawa**
- **Bardzo często nawet nie zdają sobie sprawy, że ich prawa są łamane, a oni sami padają ofiarami dyskryminacji ze względu na wiek**
- **Dlatego tak ważne dla tej grupy obywateli są spotkania warsztatowe, podczas których mogą dowiedzieć się o przysługujących im prawach, a także o możliwościach i formach składania skarg do Rzecznika Praw Obywatelskich**

Temu właśnie były poświęcone warsztaty 20 marca 2019 r. dla seniorów w Siemianowicach Śląskich. Na zaproszenie Ewy Kulisz z Parku Śląskiego, która jest także członkinią Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy RPO, i we współpracy z Urzędem Miasta Siemianowice Śl., pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich spotkali się z grupą 20 osób reprezentujących Siemianowicką Radę Seniorów i wolontariuszy Parku Śląskiego.

Po części teoretycznej dotyczącej kompetencji RPO i równego traktowania osób starszych przeprowadzono ćwiczenia z pisania wniosku do Rzecznika.

Uczestnicy podzieleni na kilka grup otrzymali przykłady naruszenia praw osób starszych, które mogły spotkać każdego z nich. Zadaniem seniorów najpierw było określenie, czy sprawą powinien zająć się Rzecznik. Jeśli odpowiedź była twierdząca, kolejnym zadaniem było opisanie danego zdarzenia w formie wniosku (skargi) do RPO. Seniorzy ćwiczyli pisanie go w formie tradycyjnego listu, za pomocą internetowego formularza zgłoszeniowego. Można też było wyjaśnić wątpliwości i złożyć wniosek podczas spotkania z prawnikiem Wydziału Przyjęć Interesantów.

Uczestnicy pytali o przyszłość osób starszych w Polsce, mówili o trudnych i przykrych sytuacjach, z którymi się stykają. Prosilili także o omówienie form dyskryminacji, w szczególności w zakresie prawa do ochrony zdrowia, zagadnień prawnych odnoszących się do spraw urzędowych oraz takich informacji, które przeciętny "Kowalski" ignoruje, a które dotyczą poprawy życia dużych grup społecznych. Dopytywali też o sposoby działania Rzecznika. Chcieli wiedzieć, czy jeśli nie wpłynie oficjalny wniosek od obywatela, to „kierując się swoją mądrością” Rzecznik zauważa i podejmuje sprawy osób samotnych, biednych i pozbawionych wsparcia.

Barbara Imiołczyk – dyrektorka Centrum Projektów Społecznych w Biurze RPO - przedstawiła też seniorom informacje o inicjatywach i pracach komisji ekspertów ds. osób starszych oraz o dobrych praktykach samorządów z różnych regionów Polski, które łatwo można zastosować także w innych miejscach.

Wszystkim uczestnikom warsztatów serdecznie dziękujemy za spotkanie, aktywny udział i interesujące pytania. W szczególności składamy podziękowania Paniom Ewie Kulisz z Parku Śląskiego i Elżbiecie Nieszporek, Pełnomocniczce ds. Organizacji Pozarządowych UM Siemianowice Śl.

Kolejne warsztaty dla seniorów odbędą się w Warszawie (w kwietniu) i Strzyżowie (woj. podkarpackie) w maju.

O rekomendacjach NIK dotyczących opieki nad osobami starszymi na posiedzeniu Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

data: 2019-02-27

- Coraz więcej jest seniorów potrzebujących opieki w różnych formach, a oferty pomocy ze strony gmin nie zmieniają się
- Samorzady prowadzą politykę społeczną bez diagnozy potrzeb osób starszych
- Rekomendacje NIK nie są realizowane

Komisja ekspertów ds. Osób Starszych zanalizowała trzy raporty NIK:

- z 2 lutego 2016 r. „[Świadczenie Pomocy Osobom Starszym Przez Gminy i Powiaty](#)”,
- z 8 maja 2017 r. „[Opieka Nad Osobami Starszymi w Dziennych Domach Pomocy](#)”,
- z 22 maja 2018 r. „[Usługi Opiekuńcze Świadczone Osobom Starszym w Miejscu Zamieszkania](#)”

Wnioski?

- zdecydowana większość rekomendacji NIK nie została zrealizowana;
- zwiększa się liczba osób potrzebujących lub wręcz wymagających opieki w różnych formach, podczas gdy oferty gmin w zakresie świadczenia pomocy pozostają na tym samym poziomie;
- polityka społeczna samorządów jest prowadzona najczęściej bez diagnozy potrzeb osób starszych, a strategie mają charakter opisowy, nie zawierają mierników realizacji, harmonogramów i nie są ewaluowane. W tej sytuacji trudno określić jak są realizowane usługi opiekuńcze i jakie przynoszą efekty;
- bardzo niewiele gmin posiada własne opracowania standardów świadczenia usług opiekuńczych;
- główną barierą w dostępności do usług opiekuńczych jest zasobność materialna. Dotyczy to zarówno samorządów (zasobniejsze rozwijają sieć usług) jak i osób prywatnych. Na szczególną uwagę zasługuje wpływ podniesienia płacy minimalnej na ograniczenie popytu na usługi opiekuńcze. Zwiększenie kosztów świadczonych usług spowodowało podniesienie opłat za usługi opiekuńcze. W konsekwencji tego, dużo osób starszych zrezygnowało w ogóle ze świadczonej pomocy lub znacznie ograniczyło jej zakres. To zjawisko należy uwzględnić przy prowadzeniu polityki społecznej, tak aby za zwiększenie poziomu wynagrodzeń nie płacili przede wszystkim najubożsi i najbardziej potrzebujący. Pojawiła się także kwestia wykluczenia transportowego.

W dyskusji zwrócono uwagę na pozytywne i negatywne skutki ogólnego wprowadzenia standardów. Zastanawiano się także jak, z punktu widzenia rządu, można stymulować politykę gmin. Zauważono, że zasady konkursowe programów, tak jak „Senior+” nie są właściwą zachętą dla zaangażowania się samorządów. Potrzebne są zachęty pozwalające na prowadzenie polityki w dłuższym okresie.

Eksperci stwierdzili, że przy zlecaniu usług opiekuńczych w drodze przetargu samorządom mogłoby pomóc przykładowe warunki zamówienia. Postanowiono przygotować takie materiały, które mogłyby być inspiracją dla samorządów terytorialnych. W tym celu zostanie powołana grupa robocza – pierwsze spotkanie odbędzie się 8 marca 2019 r.

Wnioski ze spotkania zostaną przedstawione Rzecznikowi Praw Obywatelskich.

W spotkaniu obok członków Komisji udział wzięli:

- RPO dr Adam Bodnar
- dr Hanna Machińska, zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich,
- Elżbieta Matuszewska, wicedyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli,
- Joanna Celińska, doradczyni ekonomiczna w Departamencie Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli,
- Przemysław Kazimirski, dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

Zebrani powitali nową członkinię Komisji, prof. Zofię Szarotę, której rzecznik praw obywatelskich wręczył powołanie.

Zadbajmy o prawa opiekunów rodzinnych.

Wystąpienie RPO do minister rodziny, pracy i polityki społecznej

data: 2019-02-26

- **Ponad 2 mln Polek i Polaków opiekuje się starszymi lub niepełnosprawnymi członkami rodziny**
- **Państwo o tych opiekunach nie pamięta – poza zasiłkami dla niektórych. Nie organizuje opieki wyręczającej, szkoleń, nie zapewnia opieki psychologicznej, nie pomaga w godzeniu opieki z pracą**
- **RPO apeluje o taki całościowy program do minister rodziny pracy i polityki społecznej Elżbiety Rafalskiej**

Osoby, na które spada obowiązek zaopiekowania się mniej sprawnym czy słabnącym członkiem rodziny, podejmują się niezwykle trudnego zadania - i to bez żadnego przygotowania. Opieka to praca wymagająca i psychicznie, i fizycznie. Wiąże się ona z koniecznością ograniczenia bądź rezygnacji z pracy zawodowej, co pociąga za sobą pogorszenie sytuacji materialnej i drastyczną zmianę dotychczasowego stylu życia.

Praca opiekuna rodzinnego, często niedostrzegalna dla państwa i otoczenia, jest wyjątkowo czasochłonna. Miewa negatywny wpływ m.in. na relacje opiekuna z innymi członkami rodziny. Szczególnie problematyczna jest sytuacja opiekunów z mniejszych miejscowości, gdzie trudniej o wsparcie samorządów czy organizacji pozarządowych^[1]. Nierzadko wsparcia wymagają sami opiekunowie - z uwagi na podeszły wiek, niepełnosprawność bądź problemy zdrowotne.

Generalnie problem polega na tym, że państwo swoją pomoc kieruje do osób z niepełnosprawnościami, zapominając o opiekunach – pisze rzecznik praw obywatelskich Adam Bodnar. Zwróciła mu na to uwagę Fundacja Hospicyjna, a temat był już dyskutowany w czasie I Kongresu Praw Obywatelskich.

W działaniach państwa brak jest systemowego podejścia do problemu, uwzględniającego nie tylko wsparcie w postaci zasiłków, do których dostęp uzależniony jest od dochodu. Brak jest rozwiązań umożliwiających skorzystanie przez wszystkich opiekunów rodzinnych m.in. z:

- dostępu do opieki wyręczającej,
- szkoleń,
- opieki psychologicznej
- rozwiązań umożliwiających godzenie opieki z pracą.

Takie kompleksowe działania uregulowano m.in. w Wielkiej Brytanii w [Care Act](#) z 2014 r., który m.in. definiuje pojęcie opiekuna faktycznie niosącego pomoc bliskim oraz wskazuje na obowiązki władz lokalnych w udzielaniu wsparcia.

Dziś nie wiemy nawet, ilu jest w Polsce opiekunów rodzinnych. Nie znamy ich potrzeb – znają je jednak organizacje społeczne, które od lat wspierają opiekunów rodzinnych – podkreśla RPO. **Ich zdaniem pomogłoby np. wprowadzenie karty opiekuna rodzinnego, dzięki której miałby on m.in. prawo do szybszego dostępu do lekarza.** Postulat ten został zgłoszony przez uczestników panelu „Opiekun rodzinny – samotny bohater?” podczas I Kongresu Praw Obywatelskich 8-9 grudnia 2017 r. **Poważnym wyzwaniem jest zapewnienie opiekunom dostępu do informacji o przysługujących im prawach.** Zbyt wielu opiekunów i opiekunek nie wie, z jakich form wsparcia mogą skorzystać. Udzielaniu rzetelnych informacji nie sprzyja brak wymiany wiedzy o dostępnej pomocy między specjalistami z różnych dziedzin, tj. z sektora zdrowia, ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej. Także świadomość pracowników służby zdrowia w tym zakresie bywa znikoma.

VII.7013.1.2018

[1] Zob. np. List otwarty Fundacji Hospicyjnej do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 lutego 2017 r.

Seniorzy nie mogą w pełni korzystać ze swoich praw. Anna Chabiera z BRPO w Rzeczpospolitej

data: 2019-02-03

Wielu spośród ponad 9 mln żyjących wśród nas seniorów zmagają się z ograniczeniami uniemożliwiającymi korzystanie z pełni ich praw.

Część programów rządowych i samorządowych sprawdza się, inne nie. Rzecznik praw obywatelskich wskazuje na potrzebę spójnej polityki państwa. W wielu krajach problem starzenia się społeczeństwa urosł już do rangi strategicznej.

Zarzuty wciąż aktualne

Przyjęcie 26 października 2018 r. przez rząd polityki społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Uczestnictwo. Solidarność (dalej PS) jest ważnym krokiem w tworzeniu polityki senioralnej. Widać progres wobec Założeń Długofalowej Polityki Senioralnej na lata 2014–2020 z grudnia 2013 r. – w postaci choćby pogłębionej refleksji i przypisania określonych zadań instytucjom

publicznym. Użyto w nim jednak sformułowania „osoby niesamodzielne”, już niestety oswojonego przez urzędników i polityków. Umniejsza ono podmiotowość osób starszych i może zniechęcać do korzystania z oferty państwa.

O kłopotach jesieni życia i dobrych sposobach radzenia sobie z nimi. Spotkanie RPO z Lubaczowską Radą Seniorów

data: 2019-01-09

- **Rada Seniorów w Lubaczowie nie ogranicza się do kontaktów z seniorami – współpracuje z młodymi i ludźmi w średnim wieku**
- **Zna potrzeby mieszkańców. Rozumie, że praw seniorów nie będzie, jeśli nie zadamy o prawa młodych**
- **Ale młodzi muszą też zadbać o prawa starszych – zwłaszcza tam, gdzie internet, nowe technologie i nowe formy sprzedaży oraz usług finansowych rodzą dla seniorów kłopoty**

13-tysięczny Lubaczów jest laureatem III edycji Złotej Księgi Dobrych Praktyk na rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych jako „Miasto z sercem otwartym dla Seniorów”.

Rada Seniorów jest jednym z elementów działania społeczności na rzecz seniorów. Poza tym wydawany jest Miejski Informator dla Seniorów; prowadzona jest akcja „Miejsce przyjazne Seniorom”, w wyniku której 18 sklepów i zakładów usługowych daje upusty na zakupy i usługi dla osób starszych. Seniorzy mają swoją stronę internetową – www.seniorzy.lubaczow.pl

Lubaczowska Rada Seniorów powstała jako organ doradczy i konsultacyjny (pierwsze posiedzenie odbyło się 18 marca 2016 r.). Teraz trwa jej II kadencja. W skład rady wchodzi 13 członków, którzy pochodzą z różnych organizacji pozarządowych oraz podmiotów działających na rzecz seniorów. Na spotkaniu z RPO Adamem Bodnarem opowiadali o swoich działaniach.

- W naszym mieście jest wszędzie blisko, łatwo nawiązywać kontakty. Myślimy o dołączeniu się do ruchu Slow Cities. Państwo żyje w wielkich miastach, w dużym pędzie, my nie. Ale gdyby tak sprawdzić, to pewnie by się okazało się, że częściej bywamy w teatrach niż wy – powiedział burmistrz Lubaczowa Krzysztof Szpyt.

- Zaczęliśmy od tego, że pojechaliśmy w Polskę i poznaliśmy działanie Uniwersytetów III Wieku i rad seniorów. Zrobiliśmy też badania o potrzebach naszych seniorów. Teraz w ramach rady spotykamy się raz w miesiącu i omawiamy najważniejsze problemy (w mniejszych grupach – częściej). Dbamy o to, by ludzie wychodzili z domu, spotykali się.

Z inicjatywy Rady burmistrz Krzysztof Szpyt otworzył Centrum Aktywności Seniorów - miejsce, gdzie odbywają się spotkania tematyczne z zaproszonymi gośćmi oraz cotygodniowe zebrania Seniorów – amatorów rękodzieła, brydżystów, chóru. Członkowie Rady zainicjowali różne wydarzenia odpowiadające na potrzeby osób starszych oraz integrujące ich z mieszkańcami Lubaczowa.

Po konsultacjach z Radą zostały dokupione dodatkowe ławki, które ulokowane zostały w różnych miejscach miasta. Radni Seniorzy byli również inicjatorami wydania Lubaczowskiego Informatora dla osób starszych oraz organizatorami czterech edycji Lubaczowskich Dni Seniora. Członkowie rady uczestniczyli także w różnych konkursach i projektach ze środków zewnętrznych.

W ciągu ostatniego roku nasiliła się współpraca z Młodzieżową Radą Miasta. Przykładem czego może być udział obu rad w projekcie „Międzypokoleniowe smaki życia”. Życie seniorów będzie lepsze, jeśli młodzi nie będą wyjeżdżać z Lubaczowa, więc działania na rzecz młodych wspierają seniorów. Pomysł Lubaczowa polegał na tym, że zanim zaczęły się konkretne projekty, dużo energii poświęcono na integrację towarzyską, tworzenie szans wspólnego spędzania czasu.

Działa koło diabetyków, seniorzy próbują tłumaczyć, że są lepsze sposoby na smutek życia niż alkohol.

Problemy

- Problem z nowymi technologiami: zmuszanie do posiadania kont elektronicznych (a nikt nie uczy, jak z tego korzystać, więc codziennie pod bankiem stoi kolejka seniorów, którzy chcą wybrać pieniądze, choć obok jest bankomat), niezrozumiały język w bankach, pokrętne instrukcje usługi naruszenia praw w relacjach konsumenckich. – Żeby normalnie funkcjonować, człowiek musi prosić o pomoc. To nie jest kwestia samych umiejętności komputerowych, ale kombinacji spraw cyfrowych, finansowych, nowych form zawierania umów (sprzedaż przez telefon), nowej dla seniorów praktyki naciągania (wspólnie ustaliliśmy, że warto zacieśnić współpracę z powiatowym rzecznikiem konsumentów).
- Nie ma jak wyjechać z mniejszych miejscowości do lekarza. A jak zrobią weryfikację praw jazdy, to seniorzy nie będą już jak mieli dojechać do Rzeszowa do szpitala.
- Miasto się rozrasta i choć nadal wszędzie jest blisko, to dla seniorów zaczyna być za daleko. Dlatego zainwestowaliśmy w ławeczki. Ale przydałby się transport dla seniorów (choćby samochód, który dowiezie seniorów na organizowane dla wszystkich spotkania).
- Więźniowie III piętra – w blokach w Lubaczowie nie ma wind. Chcielibyśmy doprowadzić do tego, by ludzie zamieniali się z seniorami na niższe piętra.
- Kłopoty ze służbą zdrowia, z dostępem dla lekarza. Ale Lubaczów organizuje rehabilitację w domach.
- Koło diabetyków przydałby się łatwo dostępny lokal.
- 30 emerytów mundurowych z Lubaczowa ma obcięte emerytury do 1600 zł (ustawa „dezubekizacyjna”).

Co z polityką senioralną? RPO pyta resort pracy o kolejną sesję Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się

data: 2019-01-08

- **15-18 kwietnia 2019 r. w siedzibie ONZ w Nowym Jorku odbędzie się kolejna sesja Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się OEWGA**
- **Grupa pracuje nad stworzeniem Konwencji ONZ o prawach osób starszych**
- **Rzecznik Praw Obywatelskich przygotowuje stanowisko na to posiedzenie**
- **Spytał również Minister Rodziny Pracy i Polityki Społecznej o wkład resortu do tej debaty**

Tak jak dla zagwarantowania na świecie i w Polsce praw dzieci istotne było przyjęcie Konwencji ONZ o prawach dziecka, tak samo jest w przypadku seniorów. Na świecie ludzi starszych jest coraz więcej. To zjawisko bez precedensu w historii ludzkości. Stoją przed nami nowe wyzwania dotyczące m.in. usług opiekuńczych, transportu publicznego, rynku pracy czy systemów emerytalnych.

Grupa robocza pracuje nad Konwencją ONZ o prawach seniorów

W 2012 r. na szczepku Organizacji Narodów Zjednoczonych rozpoczęły się prace i dyskusje nad stworzeniem Konwencji o prawach osób starszych - aktu prawnego, który daje szansę na wzmocnienie praw osób starszych i skuteczniejsze przeciwdziałanie różnym formom dyskryminacji ze względu na wiek.

Od dwóch lat Rzecznik Praw Obywatelskich apeluje do rządu o włączenie się w związane z tym z prace Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się OEWGA (Open-ended Working Group on Ageing). Uznaje to za konieczne, aby zapewnić Polsce wpływ na kształt projektowanego aktu prawa międzynarodowego. Propagowaniu idei konwencji służy m.in. akcja RPO "Za starość naszą i waszą", której partnerami jest wiele instytucji i organizacji pozarządowych.

W tym roku dyskusja na forum ONZ będzie dotyczyła głównie takich obszarów jak opieka długoterminowa i paliatywna, autonomia i niezależność osób starszych, edukacja przez całe życie oraz pomoc społeczna.

Jako instytucja ochrony praw człowieka RPO przygotowuje wkład do debaty z punktu widzenia swojej działalności. Termin nadsyłania odpowiedzi na pytania oraz przesyłania stanowisk do ONZ mija 1 lutego 2019 r.

Rzecznik zwrócił się do minister Elżbiety Rafalskiej o przedstawienie zakresu przygotowanych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej odpowiedzi na pytania przewodniczącego OEWGA. Spytał, czy przedstawiciel resortu będzie obecny na sesji. Wyraził gotowość współpracy w formie roboczego spotkania, wymiany wiedzy i uzgodnienia możliwej synergii działania podczas sesji.

Wystąpił także o przekazanie aktualnej informacji na temat prac nad przyjęciem „Polityki społecznej wobec osób starszych do 2030 r. Bezpieczeństwo. Uczestnictwo. Solidarność” i przesłanie projektu tego dokumentu w jego aktualnej formie. Rzecznik zapytał też o efekty pracy nad ewaluacją dotychczasowej polityki senioralnej w postaci „Założeń długofalowej polityki senioralnej na lata 2014-2020”.

Rząd nie bierze udziału w pracach OEWGA

Z odpowiedzi dwóch resortów dla RPO z sierpnia 2018 r. wynikało, że polski rząd wciąż nie jest zainteresowany bezpośrednim udziałem w pracach grupy roboczej ONZ. Przedstawiciele rządu zabrakło na kolejnej sesji grupy w lipcu 2018 r. w Nowym Jorku; była zaś tam reprezentantka Rzecznika.

Resort rodziny wyjaśniał, że przede wszystkim realizuje krajową politykę wobec osób starszych. MSZ podkreślał zaś, że Unia Europejska podchodzi z dystansem wobec projektu konwencji, a strona polska uczestniczyła w wypracowaniu stanowiska i wystąpien UE podczas sesji grupy.

Argumenty RPO

W ubiegłorocznych pismach do obu ministerstw Adam Bodnar podkreślał, że sytuacja osób starszych w Polsce nie poprawia się. Wskazał, że w debacie międzynarodowej w kontekście ochrony praw osób starszych akcent przesuwają się z podejścia skoncentrowanego na zapewnieniu opieki i bezpieczeństwa socjalnego w kierunku zagwarantowania podstawowych praw człowieka, jak prawo do godności i równego traktowania. Obowiązujący w Polsce model, w którym to głównie na rodzinie spoczywa obowiązek opieki nad osobami starszymi, w praktyce nie zapewnia w pełni prawa do ich godności. Rodziny często nie są bowiem w stanie samodzielnie pełnić opieki, zwłaszcza jeżeli osoba starsza

doświadcza wielu chorób, depresji, zaburzeń. Nakłada się na to zjawisko ukrytego ageizmu, czyli niechęci i wrogości wobec osób starszych. Szacuje się, że blisko milion osób w Polsce w wieku 65+ ma trudności z wykonywaniem czynności życia codziennego i równocześnie nie ma się do kogo zwrócić o pomoc.

Skoro w praktyce potencjał osób starszych nie jest realizowany w zadowalającym stopniu, to potrzebny jest instrument prawa międzynarodowego, który wprost wskaże prawa i ułatwi tworzenie mechanizmów zapewniających ich realizację - uważa Rzecznik

Z satysfakcją odnotował ogłoszenie w styczniu 2018 r. przez premiera Mateusza Morawieckiego założeń „Polityki społecznej wobec osób starszych do roku 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo”. Przyjęcie dokumentu przez rząd w formie wiążącej poszczególne instytucje może stanowić kolejny kamień milowy we wdrożeniu całościowej polityki senioralnej w naszym kraju - podkreślał RPO.

XI.503.2.2016

Kolejna interwencja RPO w sprawie mieszkań wyłudzonych za pożyczki

data: 2018-12-28

- **Notariusze powinni odmawiać dokonania czynności, by skuteczniej chronić osoby starsze przed przejęciem ich nieruchomości na podstawie aktów notarialnych będących zabezpieczeniem pożyczek udzielanych przez oszustów**
- **RPO ponownie wystąpił do Krajowej Rady Notarialnej w sprawie inicjatyw samorządu, które mogłyby się przyczynić do przeciwdziałania temu zjawisku**
- **Chodziłoby np. o wypracowanie standardów postępowania w takich sprawach czy o specjalne szkolenia dla notariuszy**

Od kilku lat w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich pozostaje proceder przejmowania własności mieszkań poniżej ich wartości - na podstawie aktów notarialnych sprzedaży nieruchomości, stanowiących zabezpieczenie pożyczek udzielanych przez oszustów. Ich ofiarą najczęściej padają ludzie starsi i mniej zorientowani. Za niewielkie w stosunku do wartości mieszkania pożyczki tracili oni własność zamieszkiwanych nieruchomości. Z ich relacji wynikało, że w chwili składania podpisów w kancelarii notarialnej nie mieli świadomości, że zawierają umowę, której przedmiotem jest definitywne przeniesienie własności.

Działania RPO

Opisywane w mediach takie przypadki ujawniły - według RPO - słabość systemu prawnego. Rzecznik zwracał się wcześniej do prezesa Krajowej Rady Notarialnej, wskazując na potrzebę zmian w prawie w celu wzmocnienia ochrony praw i interesów stron aktów notarialnych. Podkreślał, że nie tylko nie sposób obecnie zapobiec takim praktykom, ale przede wszystkim - jednoznacznie ustalić przebieg czynności notarialnej, w której wyniku nastąpiła niezamierzona sprzedaż nieruchomości, w wielu przypadkach podstawy egzystencji obywatela. Dlatego też RPO podał pod rozwagę propozycję nagrywania czynności notarialnych z udziałem stron.

W odpowiedziach Rada przyznawała, że w obowiązującym stanie prawnym zarzuty podnoszone wobec notariuszy rzeczywiście są ex post trudne lub wręcz niemożliwe do odparcia. Jednocześnie zwróciła uwagę, że koncepcja nagrywania czynności notarialnych wymaga dokładnego sprecyzowania

zakresu rejestrowanych czynności oraz zapewnienia bezpieczeństwa zarejestrowanych materiałów ze względu na dobro chronione tajemnicą zawodową.

Rada opowiadała się też za zakazem pożyczek, zabezpieczanych nieruchomością o znacznie wyższej wartości niż one. Proponowała też, aby przejęta w ten sposób nieruchomość mogła wrócić do pożyczkobiorcy po jej spłacie. Takie były pomysły Rady złożone Ministrowi Sprawiedliwości dla skutecznej walki z tym procederem. Wstępne założenia inicjatywy legislacyjnej, uwzględniającej postulat nagrywania czynności notarialnych, ogłosił w 2016 r. Minister Sprawiedliwości.

Krajowa Rada Notarialna postanowiła przekazać pismo RPO z 8 lutego 2018 r. do rad izb notarialnych z prośbą o zapoznanie z nim notariuszy poszczególnych izb. W ocenie Rzecznika powinno to zaowocować dalszymi rozwiązaniami w celu przeciwdziałanie zjawisku wykorzystywania majątkowego osób starszych.

Notariusz powinien czasem odmówić czynności

- Niezbędne są jednak dalej idące działania i inicjatywy ze strony samorządu notarialnego, które pozwolą zagwarantować ochronę osób starszych przed czynnościami dokonywanymi z ich pokrzywdzeniem. **W niektórych przypadkach ochrona powinna polegać wręcz na odmowie dokonania czynności notarialnej** – napisał Rzecznik do prezesa Krajowej Rady Notarialnej Mariusza Białeckiego.

Zgodnie z art. 81 ustawy z 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, notariusz ma obowiązek odmówić dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem. W orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, że ocena na gruncie art. 81 obejmuje badanie, czy konkretna umowa nie narusza uzasadnionych interesów jednej ze stron i przez to nie jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. **Notariusz odpowiada za treść sporządzonej przez siebie umowy i za jej skutki, a jego obowiązkiem jest dbać o to, by umowa ta była bezstronna i zgodna z przepisami prawa oraz zasadami współżycia społecznego.**

W przypadkach, w których notariusz nie ma podstaw do stwierdzenia, że osoba starsza znajduje się w stanie wyłączającym możliwość składania oświadczeń woli, szczególnego znaczenia nabiera zatem obowiązek czuwania przez notariusza nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne.

Zdaniem Rzecznika z punktu widzenia ochrony praw obywatelskich istotne są wszelkie inicjatywy samorządu notarialnego, które mogłyby przyczynić się do przeciwdziałania opisanemu zjawisku.

Wydaje się, że **warto rozważyć choćby takie działania jak np. ustalenie standardów postępowania w przypadkach dokonywania czynności notarialnych, szczególnie z osobami starszymi, przeprowadzenie cyklu szkoleń dotyczących obowiązków notariusza w kontekście tego zjawiska, czy też dokonanie rewizji treści Kodeksu etyki zawodowej notariusza.**

Ważne jest bowiem, aby notariusze realizowali obowiązki w sposób zgodny z wykładnią SN, uwzględniający ochronę stron czynności notarialnych i z dbałością o słuszne interesy, szczególnie tych stron, które nie są w stanie ich samodzielnie zabezpieczyć.

Dlatego zastępca RPO Stanisław Trociuk zwrócił się do prezesa Rady o informację, jakie działania podjęto w celu rozwiązania problemu.

IV.7000.301.2017

Placówki opiekuńcze. Projekt zmian prawa zarekomendowany rządowi

data: 2018-12-27

- **Rządowy projekt mający na celu ograniczenie nieprawidłowości w placówkach opiekuńczych został już zarekomendowany do przyjęcia przez Radę Ministrów**
- **Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej poinformowało o tym RPO, który upomina się o bezpieczeństwo osób przewlekle chorych, starszych lub z niepełnosprawnościami**
- **Mimo kontroli i kar finansowych nie maleje bowiem liczba takich placówek działających niezgodnie z prawem, gdzie może dochodzić (i dochodzi) do nadużyć**

Przypadki nieludzkiego traktowania pensjonariuszy oraz zagrożenia ich życia i zdrowia w prywatnych obiektach całodobowej opieki są znane z mediów. Rzecznik Praw Obywatelskich od dawna wskazuje, co zmienić w przepisach i organizacji pracy, by uchronić ludzi przed takim losem.

Wcześniejsze działania RPO

Do nadużyć, które ujawniali dziennikarze, dochodziło zarówno w placówkach prowadzonych bez odpowiednich zezwoleń (Zgierz, Wolica), jak też w mających je (Trzcianka). W październiku 2016 r. Rzecznik wystąpił do Prezesa Rady Ministrów o stworzenie systemu, który umożliwiłby zespołowi inspektorów wojewody kontrolę wszystkich takich prywatnych obiektów, niezależnie od ich nazwy i deklarowanego przeznaczenia.

W odpowiedzi z grudnia 2016 r. minister Elżbieta Rafalska potwierdziła, że problem nieprawidłowości i naruszania praw osób przebywających w niektórych placówkach jest poważny i wymaga zmian legislacyjnych. Ministerstwo podjęło prace w celu zidentyfikowania najczęstszych uchybień i zmiany przepisów.

Zapowiedzi znalazły wyraz w projekcie ustawy z dnia 14 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Ma on na celu m.in. ograniczenie skali nieprawidłowości, a tym samym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób przebywających w takich placówkach. Skuteczniejsze mają też być sankcje nakładane na podmioty prowadzące placówki bez zezwolenia.

Rzecznik pozytywnie ocenia projekt nowelizacji, zmierzającej m.in. do zaostrenia odpowiedzialności takich podmiotów. Gwarantuje on możliwość - w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w placówce - jednoczesnego cofnięcia przez wojewodę zezwolenia na prowadzenie placówki oraz nakazania wstrzymania jej prowadzenia - z rygiorem natychmiastowej wykonalności. Propozycje uwzględniają także postulat Rzecznika dotyczący zasad opuszczania terenu placówki przez mieszkańców domów pomocy społecznej, analogicznie jak w placówkach zapewniających całodobową opiekę. Dobrym rozwiązaniem jest także zaostrenie odpowiedzialności podmiotu prowadzącego bez zezwolenia więcej niż jedną placówkę.

Projekt wysłano do konsultacji w listopadzie 2017 r., ale wciąż nie trafił pod obrady rządu. Tymczasem z informacji MSWiA wynika, że mimo kontroli i sankcji pieniężnych liczba nielegalnych placówek nie maleje. Przemawia to dodatkowo za potrzebą uznania działań prawodawczych za priorytetowe.

Ponieważ sytuacja mieszkańców domów opieki wymaga pilnej interwencji, Rzecznik zdecydował, że Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, czyli zespół ekspertów działających w ramach Biura RPO, których zadaniem jest nie tyle reagowanie na skargi, ale ich uprzedzanie i zapobieganie (prewencja) okrutnego i poniżającego traktowania oraz tortur w miejscach, których ludzie nie mogą sami opuścić (więzienia, szpitale psychiatryczne, państwowe DPS), obejmie wsparciem także prywatne placówki opiekuńcze. Trzeba jednak pamiętać, że zespół KMPT jest mały, stale niedofinansowany, a placówek podlegających kontroli – 3 tysiące.

5 grudnia 2018 r. Rzecznik poprosił MRPiPS o informację o stanie prac nad projektem ustaw o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz o ochronie zdrowia psychicznego.

Resort: projekt jest gotowy

W odpowiedzi RPO z 14 grudnia 2018 r. wiceminister Elżbieta Bojanowska napisała, że projekt ten podlegał konsultacjom publicznym i uzgodnieniom międzyresortowym. 31 lipca 2018 r. został on pozytywnie zaopiniowany przez Komitet Społeczny Rady Ministrów - z zaleceniem zmian w projektowanej procedurze ograniczania możliwości swobodnego opuszczania domu pomocy społecznej oraz placówki zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku.

4 października 2018 r. projekt został rozpatrzony przez Stały Komitet Rady Ministrów, który wydał zalecenia i polecił skierowanie projektu ponownie do potwierdzenia. 13 grudnia 2018 r. Stały Komitet Rady Ministrów przyjął i rekomendował projekt Radzie Ministrów. - Po przyjęciu projektu przez Radę Ministrów zostanie on skierowany do dalszych prac legislacyjnych w Sejmie – podkreśliła Elżbieta Bojanowska.

Jak dodała, ustawa wejdzie w życie w 30 dni od dnia ogłoszenia. Tylko przepisy dotyczące placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku - z uwagi na fakt, że odnoszą się m.in. do podmiotów prowadzących działalność gospodarczą - oraz przepis dotyczący obowiązku prowadzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego wykazu nałożonych kar pieniężnych - wejdą w życie 1 czerwca 2019 r.

III.7065.64.2016

Nielegalne placówki opiekuńcze wciąż działają. RPO pyta o projekt nowelizacji

data: 2018-12-20

- **Jak państwo dba o bezpieczeństwo osób przewlekle chorych, starszych lub z niepełnosprawnościami w placówkach opiekuńczych?**
- **Mimo kontroli i kar finansowych nie maleje liczba takich placówek działających niezgodnie z prawem, gdzie może dochodzić (i dochodzi) do nadużyć**
- **Wiadomo, że trzeba zmienić przepisy, by przedstawiciele państwa mogli skuteczniej dbać o prawa mieszkańców takich placówek.**
- **Tymczasem pod obrady rządu wciąż nie trafił rządowy projekt nowelizacji, który ma na celu m.in. ograniczenie nieprawidłowości**

Rzecznik Praw Obywatelskich poprosił Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o informację o stanie prac nad projektem ustaw o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz o ochronie zdrowia psychicznego.

Przypadki nieludzkiego traktowania pensjonariuszy oraz zagrożenia ich życia i zdrowia w prywatnych obiektach całodobowej opieki są znane z mediów i Rzecznik od dawna wskazuje, co zmienić w przepisach i organizacji pracy, by uchronić ludzi przed takim losem.

Do nadużyć, które ujawniali dziennikarze, dochodziło zarówno w placówkach prowadzonych bez odpowiedniego zezwolenia (Zgierz, Wolica), jak też w mających je (Trzcianka). W październiku 2016 r. Rzecznik wystąpił do Prezesa Rady Ministrów o stworzenie systemu, który umożliwi zespołowi

inspektorów wojewody kontrolę wszystkich takich prywatnych obiektów, niezależnie od ich nazwy i deklarowanego przeznaczenia.

W odpowiedzi z grudnia 2016 r. minister Elżbieta Rafalska potwierdziła, że problem nieprawidłowości i naruszania praw osób przebywających w niektórych placówkach jest poważny i wymaga zmian legislacyjnych. Ministerstwo podjęło prace w celu zidentyfikowania najczęstszych uchybień i zmiany czy doprecyzowania przepisów.

Zapowiedzi znalazły wyraz w projekcie ustawy z dnia 14 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Ma on na celu m.in. ograniczenie skali nieprawidłowości, a tym samym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób starszych i niepełnosprawnych przebywających w takich placówkach oraz poprawę skuteczności sankcji nakładanych na podmioty prowadzące placówki bez zezwolenia.

Rzecznik pozytywnie ocenia projekt nowelizacji, zmierzającej m.in. do zaostrzenia odpowiedzialności podmiotu prowadzącego takie placówki bez zezwoleni. Gwarantuje możliwość - w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w placówce - jednoczesnego cofnięcia przez wojewodę zezwolenia na prowadzenie placówki oraz nakazania wstrzymania prowadzenia tej placówki, z rygiorem natychmiastowej wykonalności. Proponowane zmiany uwzględniają także postulat Rzecznika dotyczący zasad opuszczania terenu placówki przez mieszkańców domów pomocy społecznej, analogicznie jak w placówkach zapewniających całodobową opiekę. Dobrym rozwiązaniem jest także zaostrzenie odpowiedzialności podmiotu prowadzącego bez zezwolenia więcej niż jedną placówkę.

Choć projekt wysłano do konsultacji w listopadzie 2017 r., to wciąż nie trafił pod obrady rządu. Tymczasem z informacji MSWiA na temat nieprawidłowości w zakresie prowadzenia i działalności tych placówek, zaprezentowanym na posiedzeniu Komisji Polityki Senioralnej 20 listopada 2018 r., wynika, że mimo kontroli i sankcji pieniężnych liczba nielegalnych placówek nie maleje. Przemawia to dodatkowo za potrzebą uznania za priorytetowe działań prawodawczych w tym zakresie.

Ponieważ sytuacja mieszkańców domów opieki wymaga pilnej interwencji, Rzecznik zdecydował, że Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, czyli zespół ekspertów działających w ramach Biura RPO, których zadaniem jest nie tyle reagowanie na skargi, ale ich uprzedzanie i zapobieganie (prewencja) okrutnego i poniżającego traktowania oraz tortur w miejscach, których ludzie nie mogą sami opuścić (więzienia, szpitale psychiatryczne, państwowe DPS), obejmie wsparciem także prywatne placówki opiekuńcze. Trzeba jednak pamiętać, że zespół Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur jest mały, stale niedofinansowany, a placówek podlegających kontroli – 3 tysiące.

III.7065.64.2016

Co rząd zrobi z emeryturami „czerwcowymi”? Rzecznik pyta Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Spółecznej

data: 2018-11-19

- **Najniższą emeryturę dostaje się w Polsce, jeśli wniosek o nią zostanie złożony w czerwcu**
- **Wynika to ze sposobu, w jaki ZUS waloryzuje nasze składki**
- **Rzecznik Praw Obywatelskich dowiedział się o tym ze skarg obywateli i przed rokiem zwrócił na to uwagę Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej**
- **Teraz pyta o to, co się stało z działaniami zapowiadanyymi przez resort**

Zgodnie z praktyką ZUS, w przypadku ustalania wysokości emerytury w okresie do stycznia do maja i od lipca do grudnia danego roku, składki zapisane na koncie ubezpieczonego po dniu 31 stycznia roku podlegają dodatkowo również waloryzacji kwartalnym. Natomiast w przypadku ustalania wysokości emerytury w czerwcu danego roku, kwota składek poddana zostaje tylko waloryzacji rocznej

Analiza skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich wskazuje, że świadczenia osób przechodzących na emeryturę w czerwcu (w sytuacji gdy kwoty poddane ostatniej waloryzacji rocznej nie podlegają dodatkowym waloryzacji kwartalnym) są niższe niż emerytury osób przechodzących na emeryturę nie tylko w pozostałych miesiącach II kwartału tzn. w kwietniu czy maju, lecz również - w pozostałych kwartałach.

11 października 2017 r. resort rodziny zapewnił Rzecznika, że sprawą się zajmie. Jako jedno z możliwych rozwiązań wskazano wtedy wprowadzenie zasady, że w przypadku zgłoszenia przez ubezpieczonego wniosku o emeryturę w czerwcu tj. w ostatnim miesiącu drugiego kwartału, ZUS ustalałby podstawę obliczenia emerytury tak samo, jak miesiąc wcześniej, gdyby było to dla zainteresowanego korzystniejsze. W kolejnej odpowiedzi z 25 kwietnia 2018 r. wskazano, że ostateczna decyzja w tej sprawie nie została jeszcze podjęta.

Z informacji dostępnych Rzecznikowi wynika, że żadne działania, czy to dotyczące zmiany przyjętej wykładni, czy też na gruncie legislacyjnym nie zostały podjęte.

Tymczasem z adresowanych do Rzecznika skarg w dalszym ciągu wynika, że ubezpieczeni nie są świadomi konsekwencji złożenia wniosku o emeryturę w czerwcu. Nikt im tego bowiem nie wyjaśnia. Ludzie, którzy nie wiedząc o sposobie działania ZUS, wystąpili o emeryturę w czerwcu, domagają się teraz ich ponownego przeliczenia.

Problem jest szczególnie dotkliwy w przypadku osób, które nie mogły zdecydować, kiedy przejdą na emeryturę. Dotyczy to np. osób, które dostają emeryturę z urzędu w miejsce dotychczas pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy, a wiek emerytalny osiągają w czerwcu. Negatywne skutki mogą dotyczyć również osób pobierających świadczenie przedemerytalne czy emeryturę pomostową, do których prawo ustaje z dniem osiągnięcia wieku emerytalnego.

III.7060.122.2016

14 listopada - Ogólnopolski Dzień Seniora

data: od 2018-11-13 do 2018-11-14

Polki i Polacy żyją coraz dłużej i liczba osób w starszym wieku znacząco się zwiększa. Z jednej strony stwarza to szansę na dłuższe cieszenie się życiem i korzystanie z potencjału, jaki niesie starszy wiek, z drugiej obciąża instytucje państwowe do podjęcia wyzwań i problemów, z którymi mierzą się osoby starsze.

Ochrona praw osób starszych na poziomie krajowym stanowi jeden z ważnych obszarów działalności dr Adama Bodnara, Rzecznika Praw Obywatelskich. Rzecznik m.in. wielokrotnie wskazywał na konieczność przygotowania i przyjęcia krajowej polityki senioralnej. Dlatego z satysfakcją odnotował [przyjęcie przez Radę Ministrów Polityki społecznej wobec osób starszych do 2030 r. Bezpieczeństwo. Uczestnictwo. Solidarność](#) 30 października 2018 r.

Przyjęta Polityka ma szansę stanowić istotny krok na rzecz wzmocnienia infrastruktury i systemu wsparcia osób starszych. Jednakże jest to dokument, który powinien zostać poddany dalszej szerokiej

publicznej debacie i ewaluacji, tak aby w kolejnych latach mógł zostać odpowiednio uzupełniony i poprawiony. [Kierunek tych poprawek został wskazany w dokumencie](#) Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych współpracującej z Rzecznikiem.

Dalsze prace nad udoskonalaniem polityki społecznej wobec osób starszych są konieczne biorąc pod uwagę starzenie się społeczeństwa i dane statystyczne wskazujące na przyrost liczby osób starszych w społeczeństwie.

W tym kontekście należy przypomnieć pytanie o środki zapewniające podmiotowe i godne traktowanie osób starszych. W odniesieniu do seniorów kluczowe znaczenie mają rozwiązania systemowe, uwzględniające systematycznie rosnącą liczbę osób starszych, przekładające się na odpowiednie rozwiązania w miejscu zamieszkania seniora, w tym na:

- dostępność opieki zdrowotnej dla osób starszych, w tym opieki geriatrycznej,
- zrównoważony system emerytalny zapewniający finansowe środki do życia,
- adekwatne do potrzeb warunki mieszkaniowe,
- usługi wsparcia w miejscu zamieszkania,
- integrację społeczną i przeciwdziałanie osamotnieniu osób starszych.

Te i inne kwestie, na które zwraca uwagę Rzecznik, zostały omówione w opracowaniu [Informacja o sytuacji osób starszych z perspektywy Rzecznika Praw Obywatelskich](#), które zostało przedstawione przez ZRPO dr Sylwię Spurek na posiedzeniu Sejmowej Komisji Polityki Senioralnej 11 września br.

Ponadto poprawie sytuacji najstarszej grupy obywateli służyłoby włączenie się Polski w debatę prowadzoną na forum ONZ na temat kształtu nowego instrumentu prawnego o prawach osób starszych. Biorąc pod uwagę tempo zmian demograficznych, pozycję jaką Polska zajmuje w Indeksie Aktywnego Starzenia się (opis Indeksu poniżej), społeczeństwo polskie potrzebuje wsparcia w pilnym wdrożeniu potrzebnych zmian infrastrukturalnych. Takim wsparciem byłaby Konwencja o prawach osób starszych, która – podobnie jak Konwencja o prawach dziecka w przypadku dzieci i młodzieży – obligowałaby rządy do wdrażania rozwiązań i mechanizmów zapewniających ochronę praw osób starszych, w tym prawa do godnego życia.

Podstawowe dane statystyczne

Prognozy GUS:

Rok	liczba osób w wieku 65+
2015	15,6%,
2035:	23,2%
2050:	32,7%

Populacja i prognozy dotyczące przyrostu liczby starszych osób

- Liczba ludności w Polsce w 2014 r. wynosiła 38,5 mln - **8,5 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej**. W tym było ponad 1,5 mln osób wieku powyżej 80 lat.[\[3\]](#)
- Wg prognoz populacja w Polsce będzie się stopniowo zmniejszać z **38,2 mln w 2015 r. do 34 mln w 2050 r**[\[4\]](#).
- **Populacja osób 80+ zacznie wyraźnie zwiększać się od 2025 r.** w związku z wchodzeniem w tę fazę życia osób urodzonych po II Wojnie Światowej.

Skala potrzeb organizacji wsparcia

- Współczynnik opieki nad rodzicami, wskazujący liczbę osób w wieku 85+ przypadającą na 100 osób w wieku 50-64 lata, wzrośnie z 8 w 2013 r. do 38 w 2050 r. Przyspieszenie wzrostu tego wskaźnika będzie miało miejsce około 2030 r.[\[5\]](#).
- W 2014 r. **1/3 osób w wieku 65+ miała trudności w wykonywaniu czynności życia codziennego. 45% z tych osób nie miała do kogo zwrócić się o pomoc**[\[6\]](#).
- W latach **2011-2014** liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w gminach objętych kontrolą NIK zostawała względnie na tym samym poziomie, natomiast **liczba osób skierowanych do domów pomocy społecznej wzrosła o 40%**[\[7\]](#) - skala rozwoju usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania jest znikoma.
- W 2015 r. 1/3 Polaków wskazała jako najbardziej potrzebną formę pomocy osobom ubogim pomoc w pielęgnacji osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych[\[8\]](#).

INDEKS AKTYWNEGO STARZENIA SIĘ

Polska w 2014 r. zajmowała jedno z ostatnich miejsc w Indeksie Aktywnego Starzenia się (Active Ageing Index, AAI)[\[9\]](#). Jest to narzędzie promowane od 2012 r. przez Komisję Europejską oraz Europejską Komisję Gospodarczą (UNECE), czyli jedną z regionalnych agend Organizacji Narodów Zjednoczonych, jako wskaźnik pomiaru wykorzystania potencjału seniorów i senierek wśród państw członkowskich Unii Europejskiej i poza nimi[\[10\]](#). Indeks umożliwia zbieranie danych i porównywanie wyników na poziomie krajowym, międzynarodowym i regionalnym, mając pośrednio na celu wzmocnienie niezależności osób starszych oraz ich aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Wyróżniono cztery kluczowe obszary, które poddano analizie pod kątem uwzględnienia w danym państwie uwarunkowań związanych ze starzeniem się społeczeństw. W każdym z tych obszarów wzięto pod uwagę szczegółowe wskaźniki, wymienione poniżej:

- **Zatrudnienie** – stopa zatrudnienia w wieku a) 55-59 lat, b) 60-64 lata, c) 65-69 lat, d) 70-74 lata.
- **Partycypacja społeczna** – wolontariat, opieka nad dziećmi i wnukami, opieka nad starszymi dorosłymi, uczestnictwo w życiu politycznym.
- **Niezależne, zdrowe i bezpieczne życie** – aktywność fizyczna, dostępność opieki zdrowotnej, niezależność mieszkaniowa, bezpieczeństwo finansowe, bezpieczeństwo fizyczne, uczenie się przez całe życie.
- **Warunki dla aktywnego starzenia się** – oczekiwana długość życia w wieku 55 lat, oczekiwana długość życia w zdrowiu w wieku 55 lat, dobrostan psychiczny, użytkowanie nowych technologii komunikacyjnych, spójność społeczna, osiągnięcia edukacyjne[\[11\]](#).

Opracowany został również Indeks Aktywnego Starzenia się dla regionów, szczegółowo przedstawiający sytuację starzejącego się społeczeństwa w danym kraju[\[12\]](#). Analiza ukazująca sytuację w Polsce w podziale na województwa została przygotowana dla Departamentu Polityki Senioralnej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej[\[13\]](#). Przedstawiono w niej szczegółowe dane, określające zakres potrzeb i stanowiące rodzaj pośredniej ewaluacji

skuteczności dotychczasowych programów rządowych. Należy przytoczyć dwie konkluzje – w analizowanym przedziale czasowym od 2007 r. do 2015 r. odnotowano brak zmian w obszarze niezależnego życia (*independent living*) oraz brak zwiększenia wykorzystania potencjału osób starszych w odniesieniu do wszystkich obszarów na terenach wiejskich. Opracowanie to powinno stanowić podstawę przy identyfikacji wyzwań i sposobów ich podjęcia, zarówno na poziomie województw, jak i całego kraju.

---

[1] GUS, Prognoza ludności na lata 2008-2035, Warszawa 2010 r. (Prognozy GUS są dostępne w Internecie i zawierają dane na poziomie województw).

[2] GUS, Prognoza ludności na lata 2014-2050, Warszawa 2014 r. , s. 160.

[3] Metrykalny wiek starości przyjmowany wg WHO to 60 lat, wg ONZ i Eurostat to 65 lat. Wg ONZ za starą uznaje się populację, w której osoby 65+ stanowią więcej niż 7%, powyżej 10% - to faza zaawansowanej starości.

[4] GUS, Prognoza ludności na lata 2014-2050, s. 162.

[5] Ibidem, s.141

[6] GUS, *Zdrowie osób starszych w świetle statystyki publicznej*, 19 lutego 2016 r.

[7] NIK, Informacja o wynikach kontroli „Świadczenie pomocy osobom starszym przez gminy i powiaty”, Warszawa 2 lutego 2016 r.

[8] GUS, *Jakość życia w Polsce w 2015 r.*, Warszawa 2017 r., s. 40.

[9] <https://statswiki.unece.org/display/AAI/l.+AAI+in+brief>.

[10] <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=1837&furtherNews=yes>.

[11] Polska w 2014 r. w ogólnym podsumowaniu w gronie 28 państw UE uplasowała się na 27 miejscu. W poszczególnych obszarach na stosunkowo niskich pozycjach: Zatrudnienie – 20 miejsce; Partycypacja społeczna – 28 miejsce; Niezależne, zdrowe i bezpieczne życie – 24 miejsce; Warunki dla aktywnego starzenia się – 22 miejsce.

[12] http://senior.gov.pl/source/PL_Regional_AAI.pdf

[13] *Criteria – Specific analysis of the Active Ageing Index (AAI) at national level in Poland*, w: *AAI results for different population groups in Poland*, 2017, <https://statswiki.unece.org/display/AAI/VI.+Documents+and+publications>.

Prawo wyboru do władz uczelni - tylko do ukończenia 67. roku życia. RPO wnosi o zmianę przepisów

data: 2018-11-06

- **Obywatel skarży się na pozbawienie prawa bycia wybranym do władz wyższej uczelni**
- **Prawo o szkolnictwie wyższym uniemożliwia to bowiem osobom, które ukończyły 67. rok życia**
- **Budzi to wątpliwości RPO pod kątem ochrony praw obywatelskich**
- **Rzecznik wystąpił do wicepremiera Jarosława Gowina o działania w celu usunięcia z ustawy tego ograniczenia wiekowego**

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła skarga na pozbawienie biernego prawa wyborczego w wyborach do władz uczelni.

Zgodnie z ustawą z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, członkiem rady uczelni, rektorem, członkiem kolegium elektorów, członkiem senatu, prezydentem i członkiem zgromadzenia federacji oraz członkiem innych organów uczelni publicznych może być jedynie osoba, która nie ukończyła 67. roku życia do dnia rozpoczęcia kadencji.

Ponadto ustawa wprowadza ograniczenia wiekowe co do pełnienia funkcji w instytucjach działających na rzecz wysokiej jakości w systemie szkolnictwa wyższego i nauki: Polskiej Komisji Akredytacyjnej, Radzie Doskonałości Naukowej i Komisji Ewaluacji Nauki. Ich członkami nie mogą być osoby, które ukończyły 70. rok życia do dnia rozpoczęcia kadencji. Ponadto takie ograniczenie dotyczy też członków Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, która odpowiada za współdziałanie z organami władzy publicznej w zakresie polityki naukowej państwa oraz współpracę z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami z tego obszaru.

Według RPO osoby pełniące takie funkcje powinny mieć odpowiednie doświadczenie i wiedzę oraz być niekwestionowanymi autorytetami w swoich dziedzinach. Wprowadzone ograniczenie wiekowe wyklucza możliwość pełnienia funkcji przez wybitnych specjalistów, których wiedza i doświadczenie mają kluczowe znaczenie dla odpowiedniej realizacji celów tych organów i instytucji. W tym kontekście wiek osób pełniących funkcje, tak długo, jak spełniają one wymogi posiadania odpowiedniej wiedzy i doświadczenia, nie uzasadnia wprowadzenia tego ograniczenia.

Prawo do wskazania i wybrania osoby cechującej się najwyższym autorytetem, wiedzą i doświadczeniem nie powinno być ograniczone jedynym czynnikiem, jakim jest ukończenie przez kandydata 67. lub 70. roku życia. Zastosowane kryterium wieku wydaje się mieć charakter automatyczny, nieuwzględniający specyfiki działalności organów działających w sferze szkolnictwa wyższego.

Dlatego zastępca RPO Stanisław Trociuk zwrócił się do wicepremiera, ministra nauki i szkolnictwa wyższego Jarosława Gowina o rozważenie podjęcia działań legislacyjnych w celu usunięcia z ustawy tych ograniczeń wiekowych.

VII.7033.13.2018

Obniżenie wieku emerytalnego a sytuacja seniorów w Polsce. Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych

data: 2018-10-12

Tematem posiedzenia Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych RPO 12 października był wpływ obniżenia wieku emerytalnego na sytuację seniorów w Polsce:

- **Skutki realizacji ustawy obniżającej wiek emerytalny** przedstawiła Ewa Bednarczyk, dyrektorka Departamentu Świadczeń Emerytalno-Rentowych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych.

- tym, **jaki wpływ na zatrudnienie i bezrobocie osób w starszym wieku miała likwidacja prawa do przejścia na wcześniejszą emeryturę w 2009 r.**, mówiła dr hab. Agnieszka Chłoń-Domińczak, profesor nadzwyczajny w Instytucie Statystyki i Demografii Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
- **Długofalowy wpływ zmian w systemie emerytalnym na sytuację materialną świadczeniobiorców** był tematem wystąpienia dr. Krzysztofa Hagemeyera, wykładowcy Collegium Civitas, Hochschule Bonn-Rhein-Sigg i na Uniwersytecie w Maastricht.
- **Efekty utrzymania różnicy w wieku emerytalnym kobiet i mężczyzn** przedstawiła Irena Wóycicka, członkini Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych.

W dyskusji głos zabierali członkowie Komisji oraz zaproszeni goście, w tym prof. Bogusława Urbaniak, Kierownik Katedry Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego, prof. Filip Chybalski z Politechniki Łódzkiej, prof. Tadeusz Szumlicz z SGH, a także Lesław Nawacki, dyrektor Zespołu Praw Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

Wnioski z dyskusji: Obniżenie wieku emerytalnego nie będzie miało wpływu na wysokość wydatków z sektora finansów publicznych, jest natomiast związane z ich rozłożeniem w czasie (kumulacją wydatków w najbliższych latach).

Wybór Polek i Polaków dotyczących momentu przejścia na emeryturę w zasadzie się nie zmienia - zdecydowana większość przechodzi na emeryturę tak szybko, jak tylko jest to możliwe, czyli bezpośrednio po osiągnięciu wieku emerytalnego. Fakt uzyskania niższego świadczenia (w związku z niższym stażem pracy) nie odgrywa znaczącej roli przy podejmowaniu decyzji.

Sposób naliczania świadczenia powoduje, że przeciętna emerytura dla kobiet jest znacząco niższa niż ta dla mężczyzn – to zjawisko będzie się pogłębiać. Utrzymanie różnicy wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn jest dyskryminujące:

- dla kobiet ze względu na znacząco niższą emeryturę,
- dla mężczyzn ze względu na późniejszy dostęp do emerytury.

Będzie rosła liczba osób, które będą miały emeryturę niższą od minimalnej, zatem ZUS będzie im do tej kwoty dopłacał. Mimo to **emerytura w obecnym systemie nie zapewni ochrony przed ubóstwem. W przyszłości coraz większe znaczenie dla ochrony emerytów przed ubóstwem będą spełniały świadczenia z pomocy społecznej.**

Rząd odpowiada RPO, co robi w sprawie deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi i z niepełnosprawnościami

data: 2018-10-08

- **Zdaniem rządu w Polsce nie ma potrzeby przyjmowania Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji, ponieważ stosowane są inne narzędzia**
- **Co roku 900 osób powraca z domów pomocy społecznej do społeczności lokalnej**
- **MRPiPS podaje dane statystyczne dotyczące deinstytucjonalizacji**

Deinstytucjonalizacja to proces odejścia od opieki w dużych instytucjach na rzecz zapewnienia wsparcia w środowisku lokalnym - w miejscu zamieszkania, np. poprzez asystenta osobistego lub kameralnych wprowadzanych w społeczności lokalnej formach typu mieszkania chronione.

W sierpniu 2018 r. RPO ponownie napisał do rządu, że seniorzy i osoby z niepełnosprawnościami nadal skazywani są na przeprowadzkę do dużych instytucji opieki, nawet jeśli tego nie chcą – nie ma bowiem dla nich właściwego wsparcia w miejscu zamieszkania. W listopadzie 2017 r. RPO wraz z 54 organizacjami społecznymi skierował do premiera apel w tej sprawie. Chodzi o przyjęcie Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji - przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia w społeczności lokalnej. Wcześniej resort rodziny, pracy i polityki społecznej nie odpowiedział na apel.

- W systemie pomocy społecznej w Polsce na przestrzeni ostatnich lat wprowadzono i nadal prowadzi się działania uwzględniające potrzeby większej samodzielności, w tym życia w środowisku lokalnym, a nie w instytucji, jaką jest dom pomocy społecznej – napisała w odpowiedzi RPO 4 października 2018 r. wiceminister rodziny, pracy i polityki społecznej Elżbieta Bojanowska.

Podaje najnowsze dane statystyczne (na koniec 2017 r.):

W 677 mieszkaniach chronionych są dziś 2863 miejsca (na lata 2017-2021 na mieszkania chronione zaplanowano w budżecie w ramach programu „Za życiem” 108 mln zł, w tym 12 mln zł w 2017 r. i po 24 mln zł od roku 2018).

Z 779 środowiskowych domów samopomocy (miejsc terapii i treningu w pobliżu domu) korzysta 31 345 osób (dwa nowe środowiskowe domy samopomocy na 60 miejsc ogółem zostały uruchomione na początku 2018 r., a w ramach programu „Za życiem” uruchomiono jeden ŚDS, cztery filie ŚDS, 20 miejsc w nowym ŚDS, 40 miejsc w filiach oraz 11 miejsc w domach już istniejących).

Na ŚDS dla osób ze sprzężoną niepełnosprawnością oraz dla osób ze spektrum autyzmu samorządy dostały 52 mln zł. Na lata 2017-2021 w Programie „Za życiem” zaplanowano dofinansowanie na 347 mln zł. Planuje się uruchomienie 380 nowych miejsc dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi, z czego 162 miejsca w nowych ośmiu ŚDS oraz 80 miejsc w czterech nowych filiach domów już istniejących.

Dotacja celowa na działalność ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi wynosi 200% kryterium dochodowego osoby samodzielnie gospodarującej (tj. 1268 zł). W roku 2018 będzie to 230%, a od roku 2019 - 250%.

Na ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi idzie w 2018 r. 566 mln 604 tys. zł (o 50 proc. więcej niż w 2015 r.)

W 715 warsztatach terapii zajęciowej bierze udział 27 097 osób z niepełnosprawnościami (o 596 więcej niż w 2016 r.). Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej należy do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Dofinansowanie rocznego pobytu jednego uczestnika w warsztacie terapii zajęciowej wynosi 16 596 zł. W 2019 r. będzie to 17 796 zł, a w 2020 r. i w latach następnych – 18 996 zł.

Od 2018 r., rząd wspiera gminy o najniższych dochodach w realizacji tego zadania poprzez realizację Programu „Opieka 75+”. Celem jest zapewnienie osobom w wieku 75+, zamieszkałym na terenach gmin do 60 tys. mieszkańców, usług opiekuńczych adekwatnych do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia. W pierwszym półroczu 2018 r. do programu przystąpiło 358 gmin.

Gminy i powiaty otrzymują też wsparcie finansowe na tworzenie oraz utrzymanie placówek dziennego pobytu dla osób starszych: Dziennych Domów "Senior+" i Klubów "Senior+" w ramach programu wieloletniego „Senior+" na lata 2015-2020.

Placówek Senior+ jest 240 (159 dziennych domów i 81 klubów), które mają ponad 6265 miejsc. Za 80 mln zł w 2018 r. powstanie 330 nowych placówek „Senior+" z 8279 nowymi miejscami.

Placówki „Senior+”, zlokalizowane w całej Polsce oferują osobom starszym szeroki katalog usług z zakresu aktywizacji społecznej, edukacji, działalności sportowej i kulturowo-oświatowej, rehabilitacji, usług socjalnych oraz różnych form terapii zajęciowej. Regularne spotkania z uczestnikami zajęć urozmaicają życie codzienne seniorów i zapewniają im przede wszystkim w pełni bezpieczne i różnorodne formy aktywności, dostosowane do zainteresowań, potrzeb i możliwości osób w podeszłym wieku.

W efekcie 900 osób wraca co roku z domu pomocy społecznej do środowiska lokalnego - podkreśliła minister Elżbieta Bojanowska.

Ponadto koncepcja deinstytucjonalizacji oraz rozwój usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności są uwzględnione w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, w której ramach realizowane są różne programy i projekty w kraju, w tym przede wszystkim:

- Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo — Solidarność, który to dokument został przekazany pod obrady Stałego Komitetu Rady Ministrów. Dokument stanowi systemowe rozwiązania w zakresie wsparcia dla osób starszych;
- Program Dostępność Plus realizowany przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, który pomoże usunąć bariery infrastrukturalne i prawne, utrudniające życie między innymi osobom starszym i z niepełnosprawnościami.

XI.503.4.2016

RPO na posiedzeniu Obywatelskiego Parlamentu Seniorów. Po raz trzeci Parlament obraduje poza Sejmem.

data: 2018-10-01

- W moim przekonaniu rozwiązaniem, które podniosłoby świadomość praw osób starszych w naszym społeczeństwie, byłoby **włączenie się Polski w opracowanie i przyjęcie nowego instrumentu międzynarodowego – Konwencji Praw Osób Starszych, która mobilizowałaby do debaty na temat praw i problemów osób starszych** – mówił Adam Bodnar podczas Obywatelskiego Parlamentu Seniorów, który obraduje po raz trzeci poza Sejmem (wcześniej obrady prowadzone były w budynku Sejmu).

Rzecznik praw obywatelskich zwrócił uwagę, że być może kolejne posiedzenie Parlamentu powinno być poświęcone solidarności międzypokoleniowej. Szczególnie ważne jest stworzenie więzi międzypokoleniowej z osobami młodymi, bo to oni będą w przyszłości kształtowali politykę finansową naszego państwa.

Adam Bodnar mówił również o dyskryminacji seniorów. Jej szczególnym przejawem jest zjawisko dyskryminacji krzyżowej, w której gorsze traktowanie wynika z współwystępowania kilku cech np.: starszego wieku, ubóstwa i niepełnosprawności. Rzecznik Praw Obywatelskich od wielu lat zgłasza potrzebę rozwoju geriatry i poszerzenia dostępności do usług geriatrycznych dla osób w podeszłym wieku.

Rzecznik mówił: równe traktowanie to przede wszystkim większy dostęp do leczenia geriatrycznego, ale chciałbym również zwrócić uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze ustawodawca dokłada zadań jednostkom samorządu terytorialnego, a nie dokłada pieniędzy. Tylko nieliczne samorządy mogą prowadzić skuteczną politykę senioralną bez dodatkowych środków. Druga kwestia to dyskryminacja

seniorów na rynku usług finansowych i konsumenckich. Wzmocnienie rzeczników konsumentów jest niezwykle istotne ze względu na powszechnie występujące oszukańcze praktyki konsumenckie wobec seniorów.

RPO zaproponował, aby przyszłoroczna międzynarodowa konferencja dotycząca polityki senioralnej w krajach członkowskich UE odbyła się w Parlamencie Europejskim w Brukseli.

Posiedzenie Obywatelskiego Parlamentu Seniorów jest częścią obchodów Międzynarodowego Dnia Osób Starszych. Delegatów parlamentu wybierają organizacje zrzeszające seniorów m.in. Uniwersytety Trzeciego Wieku, Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów oraz gminne rady seniorów. Parlament jest inicjatywą społeczną, ma monitorować sytuację osób starszych w Polsce oraz reprezentować ich interesy. Po raz pierwszy zebrał się 1 października 2015 r. Parlament Seniorów z założenia jest apolityczny i neutralny światopoglądowo.

Ulgi w komunikacji miejskiej w Gdańsku dla wszystkich emerytów – wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku

data: 2018-09-28

Ustawa o publicznym transporcie zbiorowym pozwala samorządowi definiować prawo do ulg (poza kilkoma ustawowymi ulgami). Chodzi jednak o to, by wprowadzając te dodatkowe ulgi, samorząd stosował jasne kryteria i nie różnicował objętych nimi grup w niezrozumiały sposób.

Rada Miasta Gdańska przyznała ulgi na przejazd komunikacją miejską emerytom, ale tylko jeśli już skończyli 55 lat (kobiety) i 60 lat (mężczyźni). W skardze do WSA w Gdańsku na uchwałę Rady Miasta wprowadzającą taką regulację Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił, że o tym, czy ktoś jest emerytem nie decyduje wiek, ale to, czy ma prawo do emerytury. Nie można arbitralnie wprowadzać dodatkowych kryteriów.

WSA w Gdańsku przyznał rację Rzecznikowi i stwierdził nieważność uchwały Rady Miasta Gdańska w zakresie, w jakim wprowadza ona dyskryminujące część emerytów (kobiety poniżej 55 roku życia i mężczyzn poniżej 60 roku życia) regulacje (wyrok z 27 września 2018 r., sygn. akt III SA/Gd 536/18).

Wyrok nie jest prawomocny (Rada Miasta może go zaskarżyć do Naczelnego Sądu Administracyjnego). Jego pisemne uzasadnienie nie zostało jeszcze sporządzone.

V.565.75.2017

Konferencja "Alzheimer w rodzinie" w 20 miejscach w kraju

data: 2018-09-27

- **Jak pomagać rodzinom i diagnozować chorobę?**
- **Jak tworzyć lokalne plany pomocy chorym na Alzheimera**
- **Konferencja w Biurze RPO oglądana w 20 miejscach w Polsce**

Wczesne diagnozowanie choroby Alzheimera, potrzeba badań przesiewowych, zasady komunikowania się z osobami dotkniętymi chorobami otępiennymi - to główne tematy konferencji odbywającej się w czwartek 27 września 2018 r. w Biurze RPO.

Zorganizował ją Rzecznik Praw Obywatelskich i Alzheimer Polska przy współpracy Związku Powiatów Polskich.

Konferencja odbyła się w Warszawie, a jej przebieg dzięki transmisji online można było śledzić aktywnie w 20 miejscach w całym kraju. Zorganizowane tam zostały spotkania, których uczestnicy zadawali pytania ekspertom w Warszawie i wspólnie zastanawiali się, co lokalnie można zrobić na rzecz osób chorujących na chorobę Alzheimera i ich opiekunów.

Konferencja w tej formie organizacyjnej odbyła się drugi raz. Przed rokiem uczestniczyli w niej mieszkańcy 9 miejscowości poza Warszawą (patrz relacja załączona pod tekstem). Widać więc, że akcja rozrasta się i przynosi efekty. Witając zebranych, rzecznik praw obywatelskich Adam Bodnar podkreślał, że na chorobę Alzheimera cierpi w Polsce ok. 300 tys. osób. Dlatego ważne jest m.in., jak pomagać rodzinom, w których jest chorujący, oraz jak pomagać opiekunom.

W Polsce choroba Alzheimera jest tematem tabu. Na konferencjach w wielu krajach europejskich standardem są wystąpienia osób chorujących. Nam nie udało się znaleźć takiej osoby. Wynika to ze zbyt późnego diagnozowania – do lekarza specjalisty w Polsce trafiają osoby już w zaawansowanej fazie choroby. A drugim powodem jest wstyd. Ani chorzy, ani ich rodziny nie chcą przyznawać publicznie, że właśnie ich dotknęła choroba, mimo że nikt z nas nie ma wpływu na to czy zachoruje, czy nie.

Dlatego tak ważne jest aby głośno mówić o tej chorobie i problemach jakie z niej wynikają. Opiekunowie osób chorujących opowiedzieli o bagatelizowaniu przez lekarzy pierwszego kontaktu zgłaszanych przez nich sygnałów dot. problemów z pamięcią u bliskiego, o zażenowaniu i wstydzie za zachowanie podopiecznego w miejscach publicznych oraz o braku zrozumienia, że niewłaściwe zachowanie podopiecznego wynika z choroby.

Bardzo ważne dla opiekunów jest wsparcie, które mogą otrzymać przede wszystkim w organizacjach alzheimerowskich (wykaz organizacji „Alzheimer Polska” w załączniku pod tekstem).

Lekarze z kolei sygnalizowali, że w wielu wypadkach są bezradni, ponieważ bez zgody pacjenta nie mogą przeprowadzić żadnych testów ani badań. Nie każdy lekarz ma wiedzę i umiejętności postępowania z osobą żyjącą z chorobą Alzheimera, odpowiedniego komunikowania, rozmawiania w sposób zrozumiały dla chorego.

Nasi eksperci wielokrotnie podkreślali jak ważna jest wczesna diagnoza nie tylko dla chorego ale także dla rodziny, która będzie miała czas oswoić się z nową sytuacją i przeorganizować życie rodzinne, w ten sposób, aby zapewnić jak najlepszą opiekę. Na przykładzie państw europejskich wskazano korzyści wynikające z przeprowadzenia wczesnej diagnostyki:

- oszczędności finansowe dla budżetu
- rozpoznanie skali problemu – dokładniejsze dane statystyczne
- przedłużenie okresu sprawności psychofizycznej chorego
- zmniejszenie lub opóźnienie negatywnych skutków społecznych, ekonomicznych dla chorego i opiekuna

- poprawa komfortu życia chorego i opiekuna
- możliwość zaplanowania sobie dalszego życia (finanse, rodzina itp.)

Przedstawiono także metody przeprowadzania wczesnej diagnozy. Zaprezentowano platformę internetową www.testysenioralne.pl, gdzie każdy sam lub przy wsparciu innych, może przeprowadzić testy w kierunku oceny sprawności ruchowej i pamięci. Testy są dedykowane osobom po 55 roku życia. Geriatryczna Platforma Telediagnostyczna składa się z trzech elementów:

- testu pamięci – ocena stanu pamięci z wykorzystaniem aplikacji (badanie bezpłatne, jedynie potrzebne jest urządzenie z ekranem dotykowym i dostęp do Internetu)
- testu sprawności ruchowej dłoni – oceniający sprawność motoryczną w oparciu o analizę ruchu dłoni (badanie bezpłatne, jedynie potrzebne jest urządzenie z ekranem dotykowym i dostęp do Internetu)
- anonimowego testu psychologicznego – badanie pamięci z wykorzystaniem Zdalnej Oceny Pamięci w anonimowej rozmowie z psychologiem (badanie płatne, konieczne jest wcześniejsze umówienie się)

Należy podkreślić, że wynik testu **nie jest diagnozą**, a jedynie wskazówką do wizyty u lekarza w poradni specjalistycznej.

Zachęcamy do korzystania z Geriatrycznej Platformy Telediagnostycznej i przesyłania swoich uwag na adres info@testysenioralne.pl lub zgłaszania telefonicznie pod numer 799 940 760 (w godz. 9.00 – 13.00).

Liczymy, że pomoc w przeprowadzeniu testów z wykorzystaniem platformy internetowej zainteresuje instytucje samorządowe, organizacje społeczne. Warto jeszcze raz podkreślić potencjał tej metody, duże korzyści i stosunkowo niskie koszty.

W naszej konferencji on-line wzięli udział uczestnicy wydarzeń lokalnych w:

- Starostwie Powiatowym w **Białobrzegach**;
- Powiatowej Bibliotece Pedagogicznej w **Giżycku**;
- Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w **Krakowie**;
- Domu Pomocy Społecznej w **Krakowie**;
- Muzeum Historycznym Miasta **Krakowa**;
- Starostwie Powiatowym w **Krapkowicach**;
- Pracowni regionalnej Miejskiej Biblioteki Publicznej w **Nowym Mieście Lubawskim**;
- Centrum Aktywności Obywatelskiej prowadzonym przez Agencję Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. w **Ostrowcu Świętokrzyskim**;
- Starostwie Powiatowym w **Ostrowcu Świętokrzyskim** (dla pracowników Wydziału Zdrowia);
- Wielkopolskim Stowarzyszeniu Alzheimerowskim w **Poznaniu**, ul. J. Garczyńskiego nr 13 II p.
- Centrum Organizacji Pozarządowych w **Radomiu**, ul. Struga 1;
- Domu Pomocy Społecznej w **Siedlcach**;
- Centrum Kultury i Sztuki w **Skierniewicach**, ul. Reymonta 33;
- Starostwie Powiatowym w **Sokołce**;
- Galerii Miejskiej w **Strzyżowie**;
- Centrum Trójki w **Suwałkach**;
- Ośrodka Kultury w **Swarzędzu**;
- Uniwersytecie Trzeciego Wieku w **Tychach**, ul. Ciasna 3;
- Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. A. Silesiusa w **Wałbrzychu**, ul. P. Skargi 14a;

- Biblioteka „Pod Skrzydłami” (Wypożyczalnia dla Dorosłych i Młodzieży Nr 75), ul. Grójecka 109 w **Warszawie**.

O aktywnym uczestnictwie internautów świadczyły pytania przesyłane do naszych ekspertów. Podajemy kilka przykładowych:

- Czy możemy spowolnić przebieg choroby?
- Czy dzieci osób chorych też zachorują, czy mogą przeciwdziałać chorobie?
- Jak to się dzieje, że całe życie spokojna osoba po zachorowaniu staje się agresywna?
- Czy istnieje dieta, która może opóźnić przebieg choroby, poprawiać funkcjonowanie osoby chorującej?

Poruszone przez internatów i podczas dyskusji zagadnienia pokazują, że w Polsce nadal brakuje wiedzy o chorobie Alzheimera nie tylko wśród rodzin i opiekunów osób chorych, ale także wśród lekarzy, pielęgniarek, pracowników pomocy społecznej.

Problem staje się bardzo poważny, jeśli weźmiemy pod uwagę, że w Polsce jest ok. 500 000 chorych na choroby otępienne z czego 300 000 chorych na Chorobę Alzheimera, a otępienie jest jedną z głównych przyczyn inwalidztwa wśród osób w podeszłym wieku i jednym z głównych problemów zdrowia publicznego.

Co 3 sekundy pojawia się na świecie osoba z demencją.

RPO o prawach seniorów. 60 punktów dla sejmowej Komisji Polityki Senioralnej. Złota Księga dobrych praktyk na rzecz społecznego uczestnictwa osób starszych

data: 2018-09-11

- **Seniorzy zmagają się z wieloma ograniczeniami, przez które nie mogą w pełni korzystać ze swoich praw**
- **Część rządowych i samorządowych programów się sprawdza, inne nie. Brakuje spójnej polityki całego państwa na rzecz osób starszych**
- **Wiele lokalnych praktyk wartych jest wspierania i propagowania – Rzecznik Praw Obywatelskich nagradza kolejne pomysły**

11 września 2018 r. posłowie z Komisji Polityki Senioralnej zapoznają się z Informacją RPO o sytuacji seniorów. W 60 punktach RPO przedstawia w niej najważniejsze zagadnienia wymagające uwagi, rekomendacje i pomysły.

O sprawach osób starszych rzecznik słyszy prawie na każdym spotkaniu regionalnym RPO (odbyły się one od początku kadencji 9 września 2015 r. w 150 miejscowościach).

Od początku kadencji Adam Bodnar wielokrotnie spotykał się też z organizacjami działającymi na rzecz osób starszych[1]. W 2017 r. w 5 miejscowościach[2] konsultował z nimi przygotowany przez członków Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych[3] model wsparcia osób starszych w środowisku

zamieszkania, czyli wytyczne ważne szczególnie dla władz samorządowych i mieszkańców, jak organizować wsparcie dla seniorów tak, by jak najdłużej mogli żyć samodzielnie i nie samotnie.

Wnioski z rozmów wskazują na konieczność kompleksowych, skoordynowanych działań, uwzględniających przy tym indywidualne potrzeby osoby starszej, tworzących alternatywę dla opieki w domach pomocy społecznej.

Problemy seniorów - przykłady

Z relacji osób starszych, ich opiekunów i opiekunek oraz przedstawicieli organizacji społecznych, działających na rzecz seniorów i senierek, wyłania się obraz sytuacji osób starszych budzący poważny niepokój:

1. Osoby otrzymujące najniższe renty i emerytury żyją bez poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego (gorącym tematem jest zmniejszenie świadczeń w związku z wejściem ustawy obniżającej emerytury i renty byłym pracownikom MSW oraz ich rodzinom)
2. Problemem jest dostęp do ochrony zdrowia, szczególnie do lekarzy geriatrów i lekarzy specjalistów (co nasiliło się po wejściu ustawy o sieci szpitali). Praktycznie niedostępna jest rehabilitacja dla osób starszych ze względu na wielomiesięczny, przekraczający nawet rok, czas oczekiwania. W opinii RPO **system opieki zdrowotnej i pomocy osobom starszym jest niewydolny oraz nieprzygotowany na gwałtownie postępujące zmiany demograficzne i przyrost najstarszej populacji obywateli**. Podejmowane działania nie są wystarczające, spójne, skuteczne i efektywne. Spostrzeżenia te potwierdziły ustalenia Najwyższej Izby Kontroli już z 2015 roku^[4], które wskazują, że **w Polsce nie ma systemu geriatrycznej opieki medycznej nad osobami w podeszłym wieku**.
3. Brakuje wsparcia zarówno medycznego, jak i opiekuńczego, dla osób z chorobami neurodegeneracyjnymi, w tym z demencją i chorobą Alzheimera. Często w placówkach medycznych **osoby z chorobami otępiennymi są uważane za pacjentów trudnych, kłopotliwych i z tego powodu odmawia im się leczenia, dostępu do diagnostyki medycznej, leczenia szpitalnego**. Zdarza się, że lekarze przed podjęciem leczenia stawiają opiekunom warunek ubezwłasnowolnienia chorego.
4. Osoby starsze są traktowane przedmiotowo w instytucjach publicznych, szczególnie w domach pomocy społecznej i szpitalach. Takie traktowanie przejawia się m.in. powszechnym użyciem języka dyskryminującego (personel często nie zdaje sobie nawet sprawy z faktu, że do osób starszych nie mówi się „dziadku/babciu”, ani tym bardziej nie przechodzi na „ty” bez zgody osoby zainteresowanej)
5. **Nie istnieje system wsparcia dla opiekunów osób starszych zależnych**, szczególnie z chorobami otępiennymi.
6. Brakuje systemowej, kompleksowej pomocy osobom samotnym o ograniczonej sprawności po wyjściu ze szpitala.
7. Powszechnym problemem jest ograniczona możliwość wyjścia z mieszkania osób mających kłopoty z poruszaniem się - tzw. zjawisko „więźniów IV piętra”.
8. Seniorzy-mieszkańcy wsi mają duże trudności w korzystaniu z dóbr kultury, usług, głównie ze względów komunikacyjnych.

Rozmówcy Rzecznika dostrzegają dwa programy rządowe i poddają je skrajnie zróżnicowanej ocenie

- a. Seniorzy i seniorki negatywnie oceniają program darmowych leków dla osób 75+. Wiązali z nim duże nadzieje, a po jego wdrożeniu są rozczarowani i zirytowani niespełnionymi oczekiwaniami.

- b. Jednoznacznie pozytywną opinią cieszą się natomiast domy i kluby „Senior+” (dawniej Senior-WIGOR)[5]. Pobyt w tych ośrodkach dobrze wpływa na samopoczucie, witalność, stan zdrowia osób korzystających z ich oferty. Dostrzegają to i doceniają sami zainteresowani, ich opiekunowie i opiekunki, samorządowcy i organizacje społeczne.

Wybory a prawa seniorów i senierek

W związku z wyborami i referendum RPO podejmuje wiele różnorodnych inicjatyw związanych z udziałem wyborców w głosowaniu. Szczególną uwagę zwraca na gwarancje korzystania z praw wyborczych przez osoby niepełnosprawne i osoby starsze.

Trzeba pamiętać, że **przy okazji ostatniej nowelizacji Kodeksu wyborczego** pozostawiono możliwość głosowania korespondencyjnego wyłącznie dla wyborców niepełnosprawnych, o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – **osoby starsze, które nie spełniają tego kryterium, zostały pozbawione możliwości takiego głosowania.**

Podobnie wyborcy niepełnosprawni, ale także wyborcy w wieku powyżej 75 lat, mogą skorzystać z innej procedury – głosowania przez pełnomocnika. Jest ona stosowana w tej samej formule już od kilku lat, jednak jest wciąż nieznana. W 2015 roku pełną wiedzę, kto jest do niej uprawniony, miało tylko 22 % ogółu ankietowanych. Co piąty wskazuje też na odpowiedzi częściowo poprawne.

Większość badanych (54 %) nie miało żadnej wiedzy w tym zakresie. Niestety, wśród adresatów głosowania przez pełnomocnika wiedza nie jest większa. O takiej możliwości wie jedynie co piąty ankietowany w wieku powyżej 75 roku życia. Blisko 80% starszych wyborców nie wie nic o procedurze głosowania przez pełnomocnika lub błędnie wskazuje uprawnionych.

RPO zwraca uwagę na **problem niepełnego dostosowania lokali wyborczych** m.in. do potrzeb osób mających trudności z poruszaniem się, mając na uwadze wyniki prowadzonych przed wyborami i referendum kontroli.

Złota Księga Dobrych Praktyk na rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych

W celu wsparcia społeczeństwa obywatelskiego działającego na rzecz osób starszych **RPO w 2017 r. ogłosił III edycję konkursu** organizowanego wspólnie z Komisją Ekspertów ds. Osób Starszych dla organizacji społecznych, nieformalnych grup, pracodawców i samorządów terytorialnych oraz innych instytucji realizujących programy na rzecz osób starszych. Jego celem jest promowanie wartościowych inicjatyw podejmowanych na rzecz osób starszych i z osobami starszymi. W szczególności RPO zależy na dostrzeżeniu i rozpropagowaniu działań, które służą budowaniu społeczeństwa spójnego, przyjaznego wszystkim grupom wiekowym.

Formą wyróżnienia jest umieszczenie opisu dobrej praktyki w „Złotej Księdze”, której Patronem jest RPO oraz możliwość upowszechnienia tą drogą własnych osiągnięć.

11 września w siedzibie RPO wręczono dyplomy autorom nagrodzonych projektów. Adam Bodnar podkreślał, że szczególnie istotne w wyróżnionych inicjatywach było łączenie pokoleń. Przywołał przykład Bolesławca, gdzie młodzież nagrywała wspomnienia starszych mieszkańców miasta i zamieszczała je na You Tube. Takie działania należy doceniać i promować - mówił rzecznik.

Według niego ważne jest również, że projekty powstają także w regionach najbardziej dotkniętych tzw. wykluczeniem transportowym, np. w województwie zachodniopomorskim. Zdaniem rzecznika jest to jedno z najważniejszych wyzwań, o którym wciąż mówi się za mało, a polityka państwa mogłaby tu się zmienić.

Adam Bodnar zwrócił uwagę, że podczas swych spotkań regionalnych może się przekonać, że takie projekty żyją i rozwijają się. Świadczy to o chęci angażowania się w życie społeczne miejscowości, rozwijania swych pasji i zainteresowań oraz dzielenia się nimi z innymi.

CZĘSTOCHOWA „Bezpiecznie we własnym domu – usługi teleopiekuńcze w mieście”

Dzięki projektowi seniorzy mogą zgłaszać się o pomoc do „lokalnej sieci pomocowej”, w skład której wchodzi sąsiedzi, opiekunowie, członkowie rodziny podopiecznego, pielęgniarka. Celem jest przedłużenie okresu samodzielności i niezależności seniorów we własnym domu.

Uczestnicy programu otrzymują urządzenia teleinformatyczne (bransoletka lub wisiorek) pozwalające, po wciśnięciu jednego przycisku, na 24-godzinny kontakt z pracownikami Centrum Alarmowego, którzy udzielają pomocy nie tylko w sytuacji zagrożenia życia i zdrowia podopiecznych, ale także w przypadku objawów podwyższonego stresu, nasilania się lęku czy poczucia samotności. Bez względu na porę dnia i nocy, w Śląskim Centrum Alarmowym czekają na wezwania wykwalifikowani opiekunowie i asystenci senioralni. W godzinach dziennych pracuje także psycholog.

LEGIONOWO „Aktywnie i zdrowo”

Seniorzy mogą uczestniczyć w zajęciach sportowych, które mają wspomóc utrzymanie sprawności i kondycji fizycznej. Aktywność fizyczna może być kluczem do polepszenia jakości życia przez zapobieganie wielu schorzeniom i ograniczanie skutków tych schorzeń, które już wystąpiły.

Głównym celem projektu było stworzenie różnorodnego zestawu zajęć dla osób w wieku 60+, tak by każdy mógł wybrać najbardziej odpowiadającą im formę aktywności.

Oferta składa się z: gimnastyki rehabilitacyjnej, gimnastyki relaksacyjnej, indywidualnych zajęć ruchowych z kinezygerontoprofilaktyki dla osób z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności, comiesięcznych wyjazdów na baseny termalne do Mszczonowa, nordic walking, zajęć tanecznych. Zajęcia te cieszą się dużym zainteresowaniem.

„Legionowo aktywnie i zdrowo” to przedsięwzięcie Legionowskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku (LUTW), prowadzonego od ponad 12 lat przez Stowarzyszenie Pomocy Potrzebującym „Nadzieja”.

LUBACZÓW. „Miasto z sercem otwartym dla Seniorów”

Najważniejsze przedsięwzięcia podjęte w ramach projektu to:

- powołanie Lubaczowskiej Rady Seniorów;
- udostępnienie i remont pomieszczeń z przeznaczeniem na Centrum Aktywności Seniorów;
- wydanie i dystrybucja Miejskiego Informatora dla Seniorów;
- prowadzenie akcji „Miejsce przyjazne Seniorom”, w wyniku której 18 sklepów i zakładów usługowych daje upusty na zakupy i usługi dla osób starszych;
- utworzenie strony internetowej dla seniorów – www.seniorzy.lubaczow.pl
- zakup i dystrybucja kopert życia;

- pomoc przy wyrobieniu Ogólnopolskiej Karty Seniora;
- organizacja zajęć sportowych dla seniorów;
- „Wolontariat Seniorów” na rzecz ich bardziej potrzebujących kolegów;

GRYFINO. „Obiady czwartkowe we wtorek”

Projekt „Obiady czwartkowe we wtorek” to cykl spotkań z artystami, pisarzami, malarzami, fotografami, reżyserami, dziennikarzami i naukowcami-wykładowcami, które odbywają się w restauracjach w trakcie wspólnego obiadu.

Decyzja o takiej formie spotkań Gryfińskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku została podjęta przede wszystkim dlatego, że w mieście brakuje sal, które mogłyby jednorazowo pomieścić więcej niż 100 osób, a Gryfiński Uniwersytet Trzeciego Wieku (GUTW) liczy ponad 180 słuchaczy. Dodatkową wartością jest umożliwienie udziału dużej liczby osób, które ponoszą tylko koszty posiłku, odbywającego się przy elegancko nakrytych wspólnych stołach.

Działania Gryfińskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, jedyne stowarzyszenia w powiecie gryfińskim działającego na rzecz osób starszych, przeciwdziałają marginalizacji i sprzyjają integracji środowiska seniorskiego. Motywacją do organizacji spotkań była także diagnoza, sporządzona przez OPS, że w gminie Gryfino osoby w wieku powyżej 60. roku życia stanowią około 35% ludności i wiele z nich spędza czas wolny biernie – na oglądaniu programów telewizyjnych, słuchaniu radia oraz czytaniu książek.

RÓŻAŃSKO, WARNICE, KRZEŚNICA, CYCHRY, SARBINOWO, RYCHNOWA, MOSTKOWA, MOCZKOWA „Pora Seniora”

Projekt „Pora Seniora” jest zbiorem przedsięwzięć dla osób starszych wyłącznie z terenów wiejskich. Prowadzi je Polska Fundacja Społeczeństwa Przedsiębiorczego. na terenie powiatu myśliborskiego (woj. zachodniopomorskie) od 2014 r.

Głównym celem projektu jest wyrównanie dysproporcji pomiędzy ofertą dla seniorów na wsi i w miastach regionu zachodniopomorskiego. Obszary wiejskie są w tej kwestii przeważnie wielką „białą plamą”.

BOLEŚLAWIEC „Senior jako świadek historii”

To program edukacji społecznej, w którym rolę nauczycieli pełnią osoby starsze.

Zakłada on spisanie oraz opublikowanie w formie książkowej wspomnień kolejnych grup reemigrantów przybyłych na ziemię bolesławiecką w latach 40. i 50. XX w., tworzenie kroniki najważniejszych wydarzeń powiatu, przybliżanie młodym mieszkańcom miasta zawodów, rzemiosł, tradycji niegdyś powszechnie znanych, a dziś odchodzących w zapomnienie.

Wszystkie te działania zostały zorganizowane przez Muzeum Ceramiki w Bolesławcu we współpracy z Gimnazjum Samorządowym nr 2.

KRAKÓW „Student dla Seniora”

To wydarzenie, które odbyło się w Instytucie Pracy Socjalnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jest efektem współpracy Koła Naukowego Wolontariatu z

Radą Krakowskich Seniorów, którzy zwrócili uwagę na brak inicjatyw umożliwiających spotkania na płaszczyźnie osoba starsza – student.

Studenci wraz z opiekunami kół naukowych zorganizowali spotkanie, na które zaprosili krakowskich seniorów. Na spotkaniu studenci, wykorzystując dotychczas zdobytą wiedzę, prowadzili kąciki tematyczne, np. pierwszej pomocy, profilaktyki zdrowia, gier i zabaw dla osób starszych, czy wolontariatu osób starszych.

Celem przedsięwzięcia było zwiększenie wiedzy praktycznej osób starszych z zakresu prawidłowego żywienia, ochrony zdrowia, pierwszej pomocy, wolontariatu seniorów, aktywizacji na rzecz społeczności lokalnej. Dla studentów udział w projekcie był okazją do poznania i zrozumienia potrzeb osób starszych dzięki nawiązaniu bezpośrednich relacji. Seniorzy swoją empatyczną i serdeczną postawą, motywowali studentów i pracowników naukowych do dalszej pracy.

W wydarzeniu wzięło udział ok. 50–60 seniorów i studenci z kilku kół naukowych z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Pedagogicznego. Projekt „Student dla seniora” połączył trzy pokolenia: seniorów, ludzi w średnim wieku (opiekunowie kół naukowych) i ludzi młodych (studenci).

KATOWICE „Sygnał życia”

Warunkiem uczestnictwa jest wypełnienie ankiety i zarejestrowanie się w bazie Miejskiego Systemu Powiadamiania Ratunkowego oraz posiadanie telefonu komórkowego lub stacjonarnego, pozwalającego na zaprogramowanie pod jednym przyciskiem numeru alarmowego. W sytuacji zagrożenia wystarczy ten przycisk, a dyspozytor w Miejskim Centrum Ratownictwa uzyska informację o konieczności udzielenia pomocy oraz dane osoby zgłaszającej.

Projekt działa od 2008 r. i ma charakter ciągły, a udział w nim jest bezpłatny.

III edycja konkursu jest ostatnią, prowadzoną w tej formule. Podsumowująca projekt KSIĘGA zawiera projekty nagrodzone w ciągu trzech edycji konkursu.

Obecnie **zbieranie dobrych praktyk jest prowadzone za pomocą ankiety internetowej pod hasłem „Seniorzy w naszej gminie. Mapa projektów i pomysłów wspierania osób starszych w miejscu zamieszkania”**[8]. Gromadzone są opisy działań w siedmiu obszarach modelu wsparcia osób starszych w miejscu zamieszkania: bezpieczeństwo ekonomiczne, zdrowie, opieka, bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania, czas wolny, edukacja i mieszkalnictwo.

---

[1] Prawa osób starszych były też priorytetem RPO Ireny Lipowicz

[2] Krapkowice (22.II.), Leszno (woj. wlkp., 26.IV.) Stargard (20.IX.), Sosnowiec (17.X.) i Bielsko Biała (19.X.).

[3] Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, *System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. Przegląd sytuacji, propozycja modelu*, red. B. Szatur-Jaworska i P. Błędowski, Warszawa 2016 r.

[4] Informacja NIK o wynikach kontroli *Opieka medyczna nad osobami w wieku podeszłym*, marzec 2015, Nr ewid.2/2015/P/14/062/KZD.

[5] Zob. http://senior.gov.pl/program_senior_wigor.

Notariusze proponują: zakazać pożyczek zabezpieczanych nieruchomością wartą wiele więcej niż one

data: 2018-09-10

- Po zaciągnięciu niewielkiej pożyczki można dziś stracić mieszkanie
- Za zakazem pożyczek, zabezpieczanych nieruchomością o znacznie wyższej wartości niż one, opowiada się Krajowa Rada Notarialna
- To jedna z jej propozycji zmian prawa, złożonych Ministrowi Sprawiedliwości dla skutecznej walki z wyłudzeniami mieszkań wskutek niekorzystnych umów pożyczkowych
- Rada wnosi też, aby przejęta w ten sposób nieruchomość mogła wrócić do pożyczkobiorcy po jej spłacie

Rada odpowiedziała Rzecznikowi Praw Obywatelskich w sprawie możliwości przeciwdziałania przejmowaniu - na podstawie aktów notarialnych - mieszkań poniżej ich wartości, będących zabezpieczeniem wysoko oprocentowanych pożyczek, udzielanych przez oszustów. Ich ofiarą najczęściej padają ludzie starsi i mniej zorientowani. Nie mogąc spłacić niewielkich - w stosunku do wartości mieszkania - pożyczek, tracili oni własność zamieszkiwanych nieruchomości, często jedynego ich majątku. Z ich relacji wynikało, że przy składaniu podpisów w kancelarii notarialnej nie mieli świadomości, że zawierają umowę, której przedmiotem jest przeniesienie własności.

RPO podejmuje działania od 2016 r.

RPO wskazywał, że opisywane w mediach takie przypadki ujawniły słabość systemu prawnego. **W czerwcu 2016 r. rzecznik zwrócił się do prezesa Krajowej Rady Notarialnej w sprawie potrzeby zmian prawa w celu wzmocnienia ochrony praw i interesów stron aktów notarialnych.** Podkreślał, że nie tylko nie sposób obecnie zapobiec takim praktykom, ale przede wszystkim - jednoznacznie ustalić przebieg czynności notarialnej, w której wyniku nastąpiła niezamierzona sprzedaż nieruchomości. Dlatego RPO poddał pod rozważenie propozycję nagrywania czynności notarialnych z udziałem stron.

W odpowiedzi Rada przyznała, że w obowiązującym stanie prawnym zarzuty wobec notariuszy rzeczywiście są ex post trudne lub wręcz niemożliwe do odparcia. Jednocześnie zwróciła uwagę, że nagrywanie czynności notarialnych wymaga dokładnego sprecyzowania zakresu rejestrowanych czynności oraz zapewnienia bezpieczeństwa zarejestrowanych materiałów ze względu na ochronę tajemnicy zawodowej.

Wstępne założenia inicjatywy legislacyjnej, uwzględniającej postulat nagrywania czynności notarialnych, ogłosił w lipcu 2016 r. Minister Sprawiedliwości. W lutym 2017 r. wiceminister sprawiedliwości Łukasz Piebiak informował zaś, że w resorcie trwają prace analityczne i koncepcyjne nad zmianami w ustawie Prawo o notariacie szerokich zmian legislacyjnych, zmierzających do zwiększenia bezpieczeństwa obrotu prawnego.

Z niewiadomych przyczyn zapowiadane zmiany nie zostały dotychczas przeprowadzone - pisał 25 lipca 2018 r. RPO do prezesa Krajowej Rady Notarialnej. Podtrzymał postulat nagrywania czynności notarialnych. Ponadto poprosił o informacje, czy Rada rozważała propozycje rozwiązań, które pozwoliłyby zapewnić szerszą ochronę stronom czynności notarialnych.

Notariusze za pilną zmianą prawa

W odpowiedzi z 24 sierpnia 2018 r. wiceprezes Rady Krzysztof Czaplicki poinformował, że **Rada widzi pilną potrzebę zabezpieczenia obywateli przed takim nieuczciwym przejmowaniem ich nieruchomości**. Dlatego Rada poddała Ministrowi Sprawiedliwości pod rozagę propozycje uregulowania instytucji tzw. przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Według Rady to właśnie brak regulacji prawnych w tym zakresie powoduje, że powtarza się proceder nadużywania zasady swobody umów przy zabezpieczaniu wierzytelności przez przenoszenie własności nieruchomości. Ustawodawca powinien ukształtować przepisy w sposób umożliwiający jednoznaczną interpretację takich umów - uważa Rada. Generalne przyzwolenie na zawieranie umów przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie wynika z braku szczegółowej regulacji, która kształtowałaby zasady tego rodzaju czynności, czy też wprost wyłączałaby taką możliwość w określonych przypadkach.

Rada podkreśla, że brak szczegółowych regulacji niesie za sobą ryzyko naruszania art. 157 § 1 Kodeksu cywilnego, zgodnie z którym własność nieruchomości nie może być przeniesiona pod warunkiem ani z zastrzeżeniem terminu.

Precyzyjne uregulowanie instytucji przewłaszczenia na zabezpieczenie będzie stanowić pomoc i jednoznaczną interpretację - zarówno dla osób zawierających umowy, innych podmiotów, jak również notariuszy. Rada przypomina zapis Prawa o notariacie, zgodnie z którym notariusz odmawia dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem.

Rada widzi potrzebę wprowadzenia zakazu dokonywania przewłaszczenia na zabezpieczenie w sytuacji, gdy wartość nieruchomości znacznie przewyższa kwotę udzielonej pożyczki.

Za konieczne rada uznaje wprowadzenie przepisów, które zapewnią realną możliwość zwrotu rzeczy oraz określą zakres uprawnień strony, która nabyła własność tytułem zabezpieczenia.

Według Rady istotne byłoby uregulowanie zasad zwrotnego przeniesienia własności będącej przedmiotem zabezpieczenia. Następowaloby ono w przypadku spełnienia świadczenia przez dłużnika. Rada wskazuje też na potrzebę uregulowania terminu, w jakim dłużnik będzie mógł spełnić świadczenie, dzięki czemu odzyska własność.

Istotną kwestią jest należyte zabezpieczenie interesów, w szczególności w przypadków konsumentów. Przemyślenia wymaga wprowadzenie nieważności umów przenoszących własność nieruchomości na zabezpieczenie wierzytelności, której stroną jest konsument.

Ponadto Rada uznała, że utrwalanie przebiegu czynności notarialnych za pomocą urządzeń rejestrujących dźwięk i obraz nie spełni funkcji ochronnych w takich przypadkach. Zapis taki może pełnić jedynie rolę dowodową na etapie sporu między stronami. Dokonywanie takich nagrań byłoby trudne do pogodzenia z nałożonym na notariuszy obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej w celu ochrony ich klientów.

IV.7000.507.2015

RPO dopomina się o deinstytucjonalizację systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów

data: 2018-08-23

- Seniorzy i osoby z niepełnosprawnościami nadal skazywani są na przeprowadzkę do dużych instytucji opieki, nawet jeśli tego nie chcą – nie ma bowiem dla nich właściwego wsparcia w miejscu zamieszkania
- RPO dopomina się o deinstytucjonalizację systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych
- W listopadzie 2017 r. RPO wraz z 54 organizacjami społecznymi skierował do premiera apel w tej sprawie
- Chodzi o przyjęcie Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji - przejścia od opieki instytucjonalnej do wsparcia w społeczności lokalnej

Dotychczas resort rodziny, pracy i polityki społecznej nie odpowiedział na apel. Zastępczyni RPO Sylwia Spurek zwróciła się w tej sprawie do minister Elżbiety Rafalskiej.

Osobom z niepełnosprawnościami i seniorom odmawia się możliwości dokonywania wyborów i kontroli nad swym życiem – do dziś powszechnie uważa się, że nie są one w stanie żyć samodzielnie. Zgodnie ze stereotypami są one raczej przedmiotem opieki niż podmiotem praw i obowiązków. Tymczasem niezależne życie i włączanie w społeczność lokalną nierozzerwalnie wiąże się z podstawową zasadą praw człowieka, że wszyscy ludzie mają jednakową godność i jednakowe prawa. Odnosi się to do wszystkich osób z niepełnosprawnościami, niezależnie od wymaganego wsparcia, wieku, rodzaju dysfunkcji, płci, dochodów, czy innych kryteriów.

Zamieszkiwanie osób z niepełnosprawnościami i osób starszych w znanym im środowisku umożliwia im czerpanie korzyści ze wsparcia opartego również na więziach społecznych i korzystanie z ogólnodostępnych usług. Dzięki temu możliwe jest pełnienie wielu ról społecznych, co ogranicza wykluczenie społeczne tych osób.

Apel w sprawie deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych trafił 20 listopada 2017 r. do ówczesnej premier Beaty Szydło. Wskazywano w nim na konieczność przyjęcia Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji, który zawierałby cele, harmonogram oraz wskaźniki realizacji.

Sygnatariusze apelu stwierdzają, że zintensyfikowanie deinstytucjonalizacji jest konieczne dla realizacji przez Polskę wiążących ją standardów międzynarodowych. Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami nakłada obowiązek umożliwienia życia tym osobom w społeczności lokalnej. Konieczne jest zatem przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych, z poszanowaniem podmiotowości i przyrodzonej godności wszystkich osób, w tym prawa do decydowania o własnym życiu.

W apelu pisano też o potrzebie przyjęcia moratorium na tworzenie dużych instytucji (wzorem Słowacji, Węgier czy Danii) i częściowego moratorium na kierowanie do instytucji osób, które dopiero będą potrzebować całodobowego wsparcia. Takie działania podjęto w innych państwach europejskich. Np. węgierska strategia deinstytucjonalizacji spowodowała, że w latach 2011-2015 z wykorzystaniem funduszy unijnych 660 osób przeszło z opieki instytucjonalnej do wsparcia w społeczności lokalnej.

Tymczasem w Polsce w 2015 r. w 815 domach pomocy społecznej mieszkały 86 502 osoby. Nie zmniejsza się ani liczba dps-ów, ani liczba ich mieszkańców. W jednym dps-ie jest średnio 106 osób, co pokazuje, jakimi dużymi instytucjami opiekuńczymi one są.

23 listopada 2017 r. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów przekazała apel Ministrowi Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z prośbą o udzielenie odpowiedzi. Był on też wysłany bezpośrednio do pani minister 20 listopada 2017 r.

- Z przykrością stwierdzam, że do chwili obecnej do Biura RPO nie wpłynęła odpowiedź - napisała zastępczyni RPO ds. równego traktowania Sylwia Spurek. Przypomniała, że zgodnie z ustawą o Rzeczniku Praw Obywatelskich organ, do którego zwróci się Rzecznik, obowiązany jest z nim współdziałać i udzielać mu pomocy, a w szczególności - żądanych informacji i wyjaśnień. Dlatego Sylwia Spurek wystąpiła do Elżbiety Rafalskiej o niezwłoczną odpowiedź.

XI.503.4.2016

Kolejna sesja grupy roboczej ONZ pracującej nad przygotowaniem Konwencji o prawach osób starszych

data: od 2018-07-23 do 2018-07-26

Od 23 do 26 lipca 2018 r. w siedzibie ONZ Nowym Jorku odbywa się kolejna, dziewiąta sesja grupy roboczej OEWSGA (Open-ended Working Group on Ageing), która pracuje nad przygotowaniem Konwencji o prawach osób starszych.

Podczas sesji są omawiane kolejne obszary, które powinna objąć nowa konwencja: opieka długoterminowa i paliatywna oraz autonomia i niezależność osób starszych. Przewodniczący grupy wystąpił do państw członkowskich ONZ oraz ich instytucji ochrony praw człowieka o przygotowanie wkładu do dyskusji. Na pytania odpowiedział Rzecznik Praw Obywatelskich, a także niedawno polski rząd.

Od dwóch lat rzecznik apeluje do rządu o włączenie się w prace OEWSGA. Uznaje to za konieczne, aby zapewnić Polsce wpływ na kształt projektowanego aktu prawa międzynarodowego. Propagowaniu idei konwencji służy m.in. akcja RPO "Za starość naszą i waszą", której partnerami jest wiele instytucji i organizacji pozarządowych. W kwietniu 2018 r. MRPiPS odpowiedziało, że udział delegacji polskiej w lipcowej sesji nie jest planowany.

W sesji uczestniczy zaś przedstawicielka Biura RPO Anna Chabiera. Weźmie ona też udział w dyskusji w wydarzeniu towarzyszącym sesji, dotyczącym proponowanych elementów nowego instrumentu prawnego w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy wobec osób starszych.

Adam Bodnar wystąpił niedawno w tej sprawie do minister rodziny, pracy i polityki społecznej Elżbiety Rafalskiej, ministra spraw zagranicznych Jacka Czaputowicza oraz pełnomocnika rządu ds. równego traktowania Adama Lipińskiego. Rzecznik przyjął z uznaniem odpowiedź rządu na pytania przewodniczącego Grupy. Ponowił apel też, aby rząd włączył się w prace OEWSGA. Stanowi to wyraz troski o stan przestrzegania praw osób starszych nie tylko we własnym kraju, ale także na świecie - napisał.

W pismach do ministrów Adam Bodnar podkreślał, że sytuacja osób starszych w Polsce nie poprawia się. Wskazał, że w debacie międzynarodowej w kontekście ochrony praw osób starszych akcent przesuwa się z podejścia skoncentrowanego na zapewnieniu opieki i bezpieczeństwa socjalnego w

kierunku zagwarantowania podstawowych praw człowieka, jak prawo do godności i równego traktowania. Obowiązujący w Polsce model, w którym to głównie na rodzinie spoczywa obowiązek opieki nad osobami starszymi, w praktyce nie zapewnia w pełni prawa do ich godności. Rodziny często nie są bowiem w stanie samodzielnie pełnić opieki, zwłaszcza jeżeli osoba starsza doświadcza wielu chorób, depresji, zaburzeń. Nakłada się na to zjawisko ukrytego ageizmu, czyli niechęci i wrogości wobec osób starszych. Szacuje się, że blisko milion osób w Polsce w wieku 65+ ma trudności z wykonywaniem czynności życia codziennego i równocześnie nie ma się do kogo zwrócić o pomoc.

Skoro w praktyce potencjał osób starszych nie jest realizowany w zadowalającym stopniu, to potrzebny jest instrument prawa międzynarodowego, który wprost wskaże prawa i ułatwi tworzenie mechanizmów zapewniających ich realizację - zaznaczył Adam Bodnar. Zaproponował ministrowi Adamowi Lipińskiemu zorganizowanie seminarium eksperckiego na temat ochrony praw osób starszych.

Rzecznik z satysfakcją odnotował ogłoszenie w styczniu 2018 r. przez premiera Mateusza Morawieckiego założeń „Polityki społecznej wobec osób starszych do roku 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo”. Przyjęcie dokumentu przez rząd w formie wiążącej poszczególne instytucje może stanowić kolejny kamień milowy we wdrożeniu całościowej polityki senioralnej w naszym kraju - podkreślał Adam Bodnar.

XI.503.2.2016

Kolejny apel RPO, by rząd włączył się w prace nad Konwencją o prawach osób starszych

data: 2018-07-19

- **Rzecznik Praw Obywatelskich ponawia apel, aby polski rząd włączył się w prace Grupy roboczej ONZ ds. starzenia się, która pracuje nad przygotowaniem Konwencji o prawach osób starszych**
- **RPO przyjął z uznaniem odpowiedź rządu na pytania przewodniczącego Grupy - otwarta pozostaje jednak kwestia udziału przedstawiciela Polski w sesjach Grupy; kolejna odbywa się 23-26 lipca**
- **Udział w pracach to wyraz troski o przestrzeganie praw osób starszych nie tylko w kraju, ale i na świecie - podkreśla rzecznik. Konwencja dałaby szanse na wzmocnienie praw osób starszych i skuteczniejsze przeciwdziałanie ich dyskryminacji**

Adam Bodnar napisał w tej sprawie do minister rodziny, pracy i polityki społecznej Elżbiety Rafalskiej, ministra spraw zagranicznych Jacka Czaputowicza oraz pełnomocnika rządu ds. równego traktowania Adama Lipińskiego.

Prace nad nową konwencją

Na forum ONZ prowadzona jest debata mająca na celu opracowanie i przyjęcie Konwencji o prawach osób starszych. Chodzi o prace grupy roboczej OEWSGA (Open-ended Working Group on Ageing).

Przewodniczący grupy wystąpił do państw członkowskich ONZ oraz ich instytucji ochrony praw człowieka o przygotowanie wkładu do dyskusji podczas kolejnej sesji grupy 23-26 lipca 2018 r. w Nowym Jorku. Pytania przewodniczącego dotyczyły opieki długoterminowej i paliatywnej oraz autonomii i niezależności osób starszych. Na pytania odpowiedział RPO, a także niedawno polski rząd.

Od dwóch lat rzecznik apeluje do rządu o włączenie się w prace OEWSGA. Uznaje to za konieczne, aby zapewnić Polsce wpływ na kształt projektowanego aktu prawa międzynarodowego. Propagowaniu

idei konwencji służy m.in. akcja RPO "Za starość naszą i waszą", której partnerami jest wiele instytucji i organizacji pozarządowych. W kwietniu 2018 r. MRPiPS odpowiedziało, że udział delegacji polskiej w lipcowej sesji nie jest planowany.

RPO pisze do trojga ministrów

W pismach z 17 lipca 2018 r. do ministrów Rafalskiej, Czaputowicza i Lipińskiego Adam Bodnar podkreślił, że sytuacja osób starszych w Polsce nie poprawia się. Tymczasem obowiązkiem instytucji państwa jest skuteczne przeciwdziałanie tej sytuacji. Wskazał, że w debacie międzynarodowej w kontekście ochrony praw osób starszych akcent przesuwa się z podejścia skoncentrowanego na zapewnieniu opieki i bezpieczeństwa socjalnego w kierunku zagwarantowania podstawowych praw człowieka, jak prawo do godności i równego traktowania. Przedstawiono to w raporcie Agencji Praw Podstawowych UE.

Obowiązujący w Polsce model, w którym to głównie na rodzinie spoczywa obowiązek opieki nad osobami starszymi, w praktyce nie zapewnia w pełni prawa do ich godności. Rodziny często nie są bowiem w stanie samodzielnie pełnić opieki, zwłaszcza jeżeli osoba starsza doświadcza wielu chorób, depresji, zaburzeń. Nakłada się na to zjawisko ukrytego ageizmu, czyli niechęci i wrogości wobec osób starszych. Dodatkowo powoduje ono obniżenie ich statusu. Szacuje się, że blisko milion osób w Polsce w wieku 65+ ma trudności z wykonywaniem czynności życia codziennego i równocześnie nie ma się do kogo zwrócić o pomoc.

W przekonaniu RPO nowa konwencja odegrałaby znaczącą rolę w zwiększeniu świadomości praw osób starszych, do których ochrony Polska zobowiązała się, ratyfikując międzynarodowe traktaty dotyczące praw człowieka, w tym Powszechną Deklarację Praw Człowieka oraz Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. - **Skoro w praktyce potencjał osób starszych nie jest realizowany w zadowalającym stopniu, to potrzebny jest instrument prawa międzynarodowego, który wprost wskaże prawa i ułatwi tworzenie mechanizmów zapewniających ich realizację** - napisał Adam Bodnar.

Dlatego z niepokojem rzecznik przyjął informację, że nie jest planowany udział polskiej delegacji w sesji OEWGA w Nowym Jorku 23-26 lipca 2018 r. Podczas sesji wypracowywany jest bowiem model współpracy między państwami i kierunki działań. Z satysfakcją RPO odnotował zaś, że Polska udzieliła odpowiedzi na pytania Grupy, które umieszczono na stronie OEWGA. Uznał to za pozytywny sygnał włączenia się Polski w debatę międzynarodową o prawach osób starszych.

Apel o zaangażowanie w pracach OEWGA rzecznik skierował do minister Elżbiety Rafalskiej, ponieważ to MRPiPS jest właściwe do reprezentowania interesów polskiego starzejącego się społeczeństwa, również na forum międzynarodowym. Włączenie w prace Grupy stanowi wyraz troski o stan przestrzegania praw osób starszych nie tylko we własnym kraju, ale także na świecie, a solidarność z osobami, które znajdują się na słabszej pozycji, należy do wartości istotnych w naszym społeczeństwie - wskazał rzecznik.

W piśmie do szefa MSZ Adam Bodnar zwrócił się o rozważenie zaangażowania Polski w debatę nad konwencją z perspektywy polityki zagranicznej. Zabiegi o najlepsze rozwiązania w prawie międzynarodowym wymagają nie tylko wiedzy merytorycznej MRPiPS, ale również kompetencji dyplomatycznych i negocjacyjnych MSZ. **Brak głębszego zaangażowania w dyskusję na tym etapie oznacza wykluczenie się Polski z możliwości realnego wpływu na kształt nowego, ważnego aktu prawa międzynarodowego** – wskazał Adam Bodnar.

Ministrowi Adamowi Lipińskiemu rzecznik napisał, że konwencja nie tylko mobilizowałaby rządy krajowe do zwiększenia wysiłków na rzecz realizacji podstawowych praw osób starszych w praktyce. Wzrosłaby również świadomość dotycząca tych praw w społeczeństwie. Z tego względu

zaangażowanie rządu w międzynarodową debatę ma kolosalne znaczenie dla upowszechnienia świadomości praw osób starszych.

Nadal aktualne pozostaje pytanie o udział przedstawiciela rządu w kolejnych posiedzeniach OEWGA, podczas których określana jest forma współpracy i podejmowane są kluczowe decyzje odnoszące się do dalszych prac nad dokumentem – zaznaczył RPO.

Zaproponował też ministrowi powrót do wspólnej koncepcji zorganizowania w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów seminarium eksperckiego na temat ochrony praw osób starszych.

W marcu 2018 r. Biuro RPO, we współpracy z Niemieckim Instytutem Praw Człowieka, zorganizowało międzynarodowe spotkanie eksperckie w tej sprawie. Omawiano m.in. argumenty na rzecz zaangażowania poszczególnych państw w prace nad projektowaną konwencją. Mówiono, że prace nad nią powoli wchodzi w kluczową fazę. Dyskusja nad konkretnymi obszarami może potrwać jeszcze około dwóch do trzech lat - co jest stosunkowo krótkim okresem wobec zwyczajowego procedowania dokumentów międzynarodowych.

Rzecznik z satysfakcją odnotował ogłoszenie w styczniu 2018 r. przez premiera Mateusza Morawieckiego założeń „Polityki społecznej wobec osób starszych do roku 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo”. Przyjęcie dokumentu przez rząd w formie wiążącej poszczególne instytucje może stanowić kolejny kamień milowy we wdrożeniu całościowej polityki senioralnej w naszym kraju - podkreślał Adam Bodnar.

XI.503.2.2016

WSA: odpłatność za DPS - liczona do zawiadomienia o rezygnacji z dalszego w nim pobytu

data: 2018-06-14

- Wojewódzki Sąd Administracyjny w Kielcach uchylił na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich decyzje obciążające pensjonariusza domu pomocy społecznej kosztami pobytu za kilka miesięcy - kiedy już w nim nie przebywał
- Sąd uznał, że decyzje o uchyleniu odpłatności za DPS i skierowania do niego mają podawać datę zawiadomienia skarżącego o rezygnacji z dalszego w nim pobytu

W lutym 2017 r. osoba - przebywająca od 1998 r. dobrowolnie w domu pomocy społecznej dla osób psychicznie chorujących - poinformowała o rezygnacji z dalszego pobytu i zamieszkaniu poza placówką. Dom pomocy społecznej zawiadomił o tym właściwy sąd i prokuratora.

W czerwcu 2017 r. do ośrodka pomocy społecznej wpłynęło pismo sądu, że nie zostało zainicjowane postępowanie o umieszczeniu skarżącego w DPS bez jego zgody. Z wywiadu środowiskowego wynikało, że prawidłowo funkcjonuje on w środowisku lokalnym. Prokuratura Rejonowa uznała stanowisko sądu za podstawę skreślenia skarżącego z listy pensjonariuszy. Na tej podstawie 7 czerwca 2017 r. zostały uchylone decyzje o skierowaniu do DPS oraz o ustaleniu odpłatności za pobyt w nim.

Do czasu wydania tych decyzji skarżącemu potrącano jednak 70 % świadczenia rentowego, wypłacanego co miesiąc przez ZUS, pomimo faktycznego opuszczenia placówki jeszcze w lutym 2017 r. Organy I i II instancji odmówiły skarżącemu wskazania wstecznej daty w decyzjach uchylających, uznając brak podstaw prawnych do tego. W ich opinii konstytutywny charakter takich decyzji przesądza, że mogą one wywierać skutki prawne tylko na przyszłość.

Rzecznik Praw Obywatelskich nie podzielił takiego stanowiska. Złożył skargi do WSA na te decyzje, wnosząc o ich uchylenie. Według RPO skutki prawne tych decyzji pozostają w ścisłym powiązaniu w czasie z zaistnieniem określonego stanu faktycznego. Dlatego konstytutywna decyzja w sprawach pomocy społecznej może działać zarówno z mocą na przyszłość, jak i z mocą wsteczną. W tej sprawie uprawnione było oczekiwanie niezwłocznej zmiany decyzji dotyczących skierowania do DPS i ustalenia odpłatności za pobyt - od daty złożenia zawiadomienia o rezygnacji z pobytu w DPS.

Ponadto sam fakt podjęcia przez uprawniony organ działań zmierzających do umieszczenia skarżącego w DPS bez jego zgody nie uzasadnia obciążenia za pobyt po opuszczeniu tej placówki - wskazywał RPO. Tylko ewentualne następcze postanowienie sądu opiekuńczego, wydane na podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, mogłoby być podstawą wydania nowych decyzji o skierowaniu do DPS i o ustaleniu odpłatności za pobyt.

13 czerwca 2018 r. Wojewódzki Sąd Administracyjny (sygn. akt II SA/Ke 299/18 oraz II SA/Ke 300/18) podzielił argumentację Rzecznika i uchylił zaskarżone decyzje Samorządowego Kolegium Odwoławczego.

Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych apeluje o zmianę podejścia do geriatry w Polsce

data: 2018-06-07

Jeżeli nie podejmiemy konkretnych działań, nie zrewolucjonizujemy ochrony zdrowia osób starszych, to w perspektywie najbliższych dziesięcioleci zamiast szpitali będziemy mieli masowe umieralnie seniorów.

Takie są wnioski z dyskusji Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich o konsekwencjach wprowadzenia sieci szpitali dla opieki medycznej osób starszych.

W spotkaniu wzięli udział m.in.:

- prof. Ewa Marcinowska-Suchowierska, członkini Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie, kierowniczka Kliniki Geriatrii Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego w Warszawie,
- prof. Tomasz Kostka, krajowy konsultant w dziedzinie geriatry,
- prof. Barbara Bień, wojewódzka konsultantka w dziedzinie geriatry w woj. podlaskim
- dr Jarosław Derejczyk, wojewódzki konsultant w dziedzinie geriatry w woj. śląskim
- przedstawicielki Ministerstwa Zdrowia z Departamentu Analiz i Strategii oraz z Departamentu Ubezpieczenia Zdrowotnego.

Obecnie w sieci szpitali nie ma oddziałów geriatrycznych, zdaniem resortu zdrowia seniorom wystarczy pomoc internistów.

Tak nie jest. Tak jak opiekę nad dziećmi powierzamy pediatrom a nie internistom, tak seniorzy potrzebują wsparcia geriatrów.

Pacjent geriatryczny trafiający na oddział internistyczny nie ma szans na właściwą opiekę, ponieważ personel nie ma dla niego wystarczająco dużo czasu, ani nie jest odpowiednio przygotowany. Nauka geriatry wymaga uczenia się wg. standardów stosowanych na oddziałach geriatrycznych. Nie można się tego nauczyć u konsultanta geriatrycznego na oddziale ogólnym. Na izbach przyjęć lekarze nie potrafią zidentyfikować pacjentów geriatrycznych i odpowiednio ich kwalifikować, a w konsekwencji taki pacjent jest niewłaściwie leczony. Lekarze interniści nie są przygotowani do zajmowania się pacjentami geriatrycznymi i są odcięci od możliwości nauki przez wprowadzenie sieci szpitali.

1. Geriatria jest dla najstarszych, najbardziej schorowanych pacjentów. Zajmuje się pacjentami, którzy mają wiele chorób, wymagają konsultacji wielu specjalistów i potrzebują wsparcia lub opieki innych osób. Są to osoby nie rzadko „uszkodzone” przez kolegów lekarzy nie-geriatrów. Nieprawidłowe zaordynowania leków jest 4 przyczyną zgonów wśród najstarszych pacjentów z wielochorobowością.
2. Celem opieki geriatrycznej nie jest wyleczenie pacjenta, bo tego nie da się zrobić, ale takie jego usprawnienie, żeby mógł być rehabilitowany, a następnie wrócić do swojego środowiska i dużo lepiej funkcjonować mimo posiadania nadal wielu chorób.
3. Geriatria, choć formalnie uznana została za priorytet w systemie ochrony zdrowia, to nie znajduje się na mapie potrzeb zdrowotnych, nie ma jej w sieci szpitali I i II stopnia. Nie istnieje też w Polsce rehabilitacja geriatryczna. NFZ opornie kontraktuje usługi geriatryczne – choć taka usługa kosztuje średnio o 1300 zł mniej w porównaniu z kosztami tradycyjnego leczenia internistycznego połączonego z pomocą specjalistyczną.
4. Wdrożenie sieci szpitali wprowadziło element zawieszenia i niepewności co do przyszłości opieki geriatrycznej. Chociaż nie zmieniło się w zasadzie finansowanie, to jednak kontrakty przedłużane są co 3 miesiące. Geriatria znalazła się w bardzo trudnej sytuacji z powodu nie włączenia do sieci placówek I i II stopnia. Jest to szkodliwe ze względu na pacjentów geriatrycznych jak i ze względu na system szkolenia geriatrów.
5. Konieczne jest przedsięwzięcie wszelkich kroków, aby geriatria utrzymała się na poziomie, jaki udało się osiągnąć w 2015 r. Jak podaje prof. Ewa Marcinowska-Suchowierska, członkini Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie RP, Rada rekomendowała Prezydentowi stanowisko konieczności zatrzymania degradacji geriatry w Polsce, a następnie jej rozwijania. Prezydent zwrócił się w tej sprawie do Ministra Zdrowia.
6. Zdaniem prof. Tomasza Kostki, krajowego konsultanta w dziedzinie geriatry powinniśmy iść w kierunku odwrotnym, niż jest obecnie przyjęty w sieci szpitali. Należy:

na oddziałach internistycznych kontraktować usługi geriatryczne i przekształcać oddziały internistyczne w internistyczno-geriatryczne;

tworzyć oddziały/pododdziały rehabilitacji geriatrycznej;

wprowadzić szpitalną jednodniową opiekę geriatryczną i hospitalizację domową.

Rząd nie włącza się w prace ONZ nad Konwencją o prawach osób starszych

data: 2018-04-24

- **Polski rząd nie włącza się w prace Grupy roboczej ONZ ds. starzenia się, która pracuje nad przygotowaniem Konwencji o prawach osób starszych**
- **Resort rodziny, pracy i polityki społecznej nie planuje udziału w spotkaniu grupy, nie odpowiedział też na pytania jej przewodniczącego. Odpowiedzi udzielił zaś Rzecznik Praw Obywatelskich**
- **Rzecznik wciąż ma nadzieję, że rząd weźmie udział w pracach nad konwencją, która daje szanse na wzmocnienie praw osób starszych i skuteczniejsze przeciwdziałanie ich dyskryminacji**

Od 2012 r. na forum ONZ jest prowadzona debata mająca na celu opracowanie i przyjęcie Konwencji o prawach osób starszych. Chodzi o prace grupy roboczej OEWGA (Open-ended Working Group on Ageing). Przewodniczący grupy wystąpił do państw członkowskich ONZ oraz ich instytucji ochrony praw człowieka o przygotowanie wkładu do dyskusji podczas kolejnej, dziewiątej sesji grupy w lipcu 2018 r. w Nowym Jorku. Pytania przewodniczącego dotyczyły opieki długoterminowej i paliatywnej oraz autonomii i niezależności osób starszych.

RPO włącza się w debatę - rząd nie

RPO włącza się w debatę i na poziomie globalnym, i krajowym. Propagowaniu idei konwencji służy m.in. akcja RPO "Za starość naszą i waszą", której partnerami jest wiele instytucji i organizacji pozarządowych.

W marcu 2018 r. Adam Bodnar spytał minister Elżbietę Rafalską, czy Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przygotowuje stosowny materiał dla OEWGA. Wskazał, że udział w debacie pozwoli Polsce oddziaływać na kształtowanie się nowego standardu. Upowszechni to także informacje o programach realizowanych w naszym kraju. Umożliwi również uzyskanie wiedzy o dobrych praktykach, które mogą być dla Polski inspiracją.

W odpowiedzi z 18 kwietnia wiceminister Elżbieta Bojanowska napisała: „Z informacji, które posiadam, wynika, iż udział delegacji polskiej w spotkaniach w Nowym Jorku nie jest planowany, wobec czego nie było podstaw do przygotowania materiałów do dyskusji”.

O potrzebie aktywnego włączenia się Polski w tę debatę Rzecznik pisał także do Adama Lipińskiego, pełnomocnika rządu ds. równego traktowania. Powoływał się na dążenie do wzmocnienia ochrony praw starszych obywateli naszego kraju oraz ideę solidarności międzypokoleniowej i międzynarodowej.

Prace nad konwencją - w kluczowej fazie

W marcu 2018 r. Biuro RPO, we współpracy z Niemieckim Instytutem Praw Człowieka, zorganizowało międzynarodowe spotkanie eksperckie w tej sprawie. Omawiano m.in. argumenty na rzecz zaangażowania poszczególnych państw w prace nad projektowaną konwencją. Mówiono, że prace nad nią powoli wchodzi w kluczową fazę. Dyskusja nad konkretnymi obszarami może potrwać jeszcze około dwóch do trzech lat - co jest stosunkowo krótkim okresem wobec zwyczajowego procedowania dokumentów międzynarodowych.

Rządy Niemiec i Wlk. Brytanii - mimo deklarowanego dystansu wobec idei konwencji - przygotowują odpowiedzi na pytania przewodniczącego OEWGA. Są także widoczne podczas kolejnych sesji tej grupy, organizowanych co roku w siedzibie ONZ. „Należy liczyć się z tym, że po zarysowanym okresie uformuje się grupa państw, które będą uczestniczyć w przygotowaniu dokumentu w jego finalnym kształcie. Byłoby wskazane, by Polska mogła znaleźć się w tym gronie” - pisał RPO do ministra Lipińskiego.

Jednocześnie w piśmie do minister Rafalskiej Rzecznik z satysfakcją odnotował ogłoszenie w styczniu 2018 r. przez premiera Mateusza Morawieckiego założeń „Polityki społecznej wobec osób starszych do roku 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo”. Przyjęcie dokumentu przez rząd w formie wiążącej poszczególne instytucje może stanowić kolejny kamień milowy we wdrożeniu całościowej polityki senioralnej w naszym kraju - podkreślił Adam Bodnar.

Komentarz Anny Chabierzy z zespołu ds. równego traktowania w Biurze RPO

Państwa, które nie biorą teraz udziału w pracach nad przygotowaniem konwencji, nie będą też mieć wpływu na tworzenie zarysu nowego dokumentu, który może nas obowiązywać w przyszłości. W tym sensie brak udzielenia odpowiedzi na pytania przewodniczącego grupy roboczej i zaangażowania w prace grupy roboczej jest chowaniem głowy w piasek i udawaniem, że na tym etapie to nas nie dotyczy. Rzecznik ma nadzieję, że nie jest to jeszcze ostateczne stanowisko: być może mamy jeszcze dwa lata, żeby wejść w tę dyskusję, jednak sytuacja zmienia się dosyć dynamicznie, jak na procesy kształtowania prawa międzynarodowego, więc czasu może być znacznie mniej.

A chodzi przecież o włączenie się w debatę ogólnoświatową na temat ochrony praw osób starszych; co zrobić, żeby było lepiej zarówno w naszym państwie, jak i w innych regionach świata; jakie mamy dobre rozwiązania w Polsce, którymi możemy się podzielić, a jakich jeszcze potrzebujemy się nauczyć i zmienić.

Nawet, jeśli władze nie planują wyjazdu do Nowego Jorku na spotkanie grupy roboczej, to nieudzielenie odpowiedzi jej przewodniczącemu świadczy m.in. o ignorowaniu potrzeb osób starszych w kraju. Właśnie są dyskutowane kolejne obszary, których konwencja miałaby dotyczyć. W zeszłym roku było to przeciwdziałanie przemocy i dyskryminacji wobec osób starszych. W tym roku pytania przewodniczącego grupy roboczej - na które nie odpowiedziało ministerstwo - dotyczyły opieki długoterminowej, opieki paliatywnej, niezależności i autonomii osób starszych.

Odpowiedzi na te pytania ONZ udzielił zaś Rzecznik Praw Obywatelskich. Dodatkowo we współpracy z Niemieckim Instytutem Praw Człowieka przygotował propozycję kluczowych elementów nowego dokumentu w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy wobec osób starszych, o którą również prosił przewodniczący grupy roboczej. Polskę w tej debacie reprezentuje zatem tylko RPO. Jeśli rząd się nie włączy i nie dostrzeże, że jest to zarówno interes, jak i wartość, to będziemy nie tylko na słabszej pozycji, ale stracimy szansę na współtworzenie nowych międzynarodowych ram prawnych, które by najlepiej odpowiadały wyzwaniom związanym z globalnym zjawiskiem starzenia się ludności.

XI.503.2.2016

Analiza rządowego programu Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Uczestnictwo. Solidarność. Wnioski z dyskusji

data: 2018-04-13

Zaniepokojenie ekspertów budzi brak ciągłości polityki senioralnej. Zmiana rządu oznacza bowiem odrzucenie dorobku poprzedników. W 2018 roku zanegowano założenia polityki senioralnej z 2013 roku. Obawiać się należy, że po zmianie rządu omawiana strategia zostanie – dla zasady, a nie na skutek negatywnych efektów ewaluacji – odrzucona i zastąpiona kolejnym, nowym programem.

Szczegóły – w załączniku

O dokumencie "Polityka społeczna wobec osób starszych 2030" - posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

data: 2018-04-13

Głównym tematem obrad Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych był rządowy dokument pt. „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Uczestnictwo. Solidarność”.

Eksperci ze szczególną uwagą przyglądali się zapisom strategii pod kątem zaspokajania potrzeb seniorów, respektowania ich praw i zapewnienia im uczestnictwa w życiu społecznym. Zwrócili uwagę m.in. na niewskazanie źródeł finansowania proponowanych rozwiązań, rozbieżność pomiędzy wiekiem określającym osobę starszą a wiekiem przejścia na emeryturę, a także na używanie zwrotów i sformułowań, które są niezgodne z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych i brak informacji o ewaluacji działań z lat 2014-2017 stanowiących realizację „Założeń Długofalowej Polityki Senioralnej”.

W oparciu o przeprowadzoną dyskusję zostanie przygotowane opracowanie zawierające wszystkie zgłoszone przez Komisję uwagi i wnioski.

Na spotkaniu dr Hanna Machińska, zastępczyni RPO, wręczyła powołania nowym członkom Komisji. Do grona ekspertów dołączyli: dr Rafał Bakalarczyk, Jacek Kwiatkowski, Mirosława Wojciechowska-Szepczyńska, Irena Wóycicka.

Aktualny skład Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych jest dostępny w zakładce: [Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych](#)

RPO w sprawie lepszej ochrony praw mieszkańców domów pomocy społecznej

data: 2018-02-02

- Prawa mieszkańców domów pomocy społecznej są naruszane w wielu sytuacjach.
- Dotyczy to m.in. opuszczania terenu placówki, instalowania monitoringu, czy kontaktów z psychologiem.
- Rzecznik zwraca się do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z prośbą o zajęcie się tym problemem.

W latach 2006–2016 pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zwizytowali 146 domów pomocy społecznej. Efektem tych działań było opracowanie raportu pt. „[Prawa mieszkańców domów](#)

[pomocy społecznej. Jak wspólnie zadbać o godne życie osób starszych, chorych i z niepełnosprawnościami?](#)

Najczęstszymi problemami systemowymi związanymi z funkcjonowaniem tego typu placówek są:

- ograniczanie możliwości samodzielnych, swobodnych wyjść mieszkańców poza teren placówki,
- instalowanie w domach systemu monitoringu wizyjnego,
- niesprecyzowanie w obowiązujących przepisach standardu współpracy domu z psychologiem
- oraz brak obowiązku zapewnienia kontaktu z lekarzem psychiatrą mieszkańcom z niepełnosprawnością intelektualną, w podeszłym wieku lub przewlekle somatycznie chorym.

Problemy te były już sygnalizowane kolejnym Ministrom odpowiedzialnym za politykę społeczną, jednakże do tej pory nie spotkały się z należytą uwagą i zrozumieniem.

Wolność osobista jest jednym z aspektów wolności w rozumieniu art. 31 Konstytucji w związku z czym jej ograniczenie może nastąpić wyłącznie na drodze ustawowej, przy jednoczesnym wystąpieniu przesłanek materialnych oraz wskazaniu maksymalnych granic dla wprowadzenia ograniczeń (nakaz poszanowania zasady proporcjonalności oraz zakaz naruszania istoty praw i wolności). Wszystkie wymienione przesłanki muszą być spełnione łącznie, aby możliwe było wprowadzenie ograniczenia praw i wolności jednostki. Wykluczenie tych ogólnych zasad uznać należy za nieuzasadnione zubożenie konstytucyjnej ochrony praw jednostki.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich ograniczanie wyjść mieszkańców poza teren domu pomocy społecznej nie znajduje w obowiązującym stanie prawnym jakichkolwiek podstaw. Zważywszy jednak na stan psychofizyczny części mieszkańców, dla których samodzielne wyjście poza teren placówki może wiązać się z zagrożeniem życia lub zdrowia, zasadne wydaje się podjęcie działań zmierzających do uregulowania przedstawionego problemu na poziomie ustawowym.

Kolejnym problemem poruszonym w raporcie jest z zapewnienie mieszkańcom domów pomocy społecznej opieki psychologiczno-psychiatrycznej. Obecnie funkcjonujące regulacje prawne wprowadzają jedynie ogólne standardy kontaktów. Ustalenia KMPT potwierdzają, że **część placówek w ogóle nie zapewniała mieszkańcom opieki psychologicznej, korzystała jedynie z doraźnej pomocy psychologa zatrudnionego w poradni psychologicznej albo zatrudniała go w ograniczonym wymiarze czasu pracy lub w ramach umowy zlecenia.** Zdaniem Rzecznika zapewnienie właściwej opieki psychologicznej jest szczególnie istotne, gdy mieszkaniec trafia do placówki wbrew swojej woli. Nie ulega wątpliwości, że rola psychologa pracującego z mieszkańcem systematycznie w tym okresie jest nie do przecenienia. Podkreślenia wymaga również fakt, że zgodnie z ustaleniami KMPT brak regulacji prawnych w zakresie częstotliwości kontaktów z psychologiem lub psychiatrą w praktyce, w wielu przypadkach, powoduje, że częstotliwość ta dyktowana jest nie potrzebami mieszkańców a możliwościami finansowymi jednostki.

W raporcie omówiono także zagadnienie stosowania w domach pomocy społecznej monitoringu wizyjnego. W części wizytowanych placówek przedstawiciele KMPT ujawnili kamery obejmujące swoim zasięgiem ciągi komunikacyjne, wejścia do budynków, bramy, pokoje dziennego pobytu. Kwestia ta, w związku z pominięciem jej w przepisach regulujących funkcjonowanie domów pomocy społecznej, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika. **Instalowanie kamer w tego typu placówkach może stanowić bowiem ingerencję w prywatność mieszkańców, pracowników oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku.** Dla legalności stosowania tego typu nadzoru istotne jest, aby spełniała on przesłanki określone w Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia.

W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się do Minister z prośbą o ustosunkowanie się do omówionych problemów.

O prawach mieszkańców domów pomocy społecznej do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

data: 2018-02-02

W latach 2006–2016 pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zwizytowali 146 domów pomocy społecznej. Efektem tych działań było opracowanie raportu „Prawa mieszkańców domów pomocy społecznej. Jak wspólnie zadbać o godne życie osób starszych, chorych i z niepełnosprawnościami?”.

Najczęstszymi problemami systemowymi związanymi z funkcjonowaniem tego typu placówek są: ograniczanie możliwości samodzielnych, swobodnych wyjść mieszkańców poza teren placówki, instalowanie w domach systemu monitoringu wizyjnego, niesprecyzowanie w obowiązujących przepisach standardu współpracy domu z psychologiem oraz brak obowiązku zapewnienia kontaktu z lekarzem psychiatrą mieszkańcom z niepełnosprawnością intelektualną, w podeszłym wieku lub przewlekłe somatycznie chorym.

Problemy te były już sygnalizowane kolejnym Ministrom odpowiedzialnym za politykę społeczną, jednakże do tej pory nie spotkały się z należytą uwagą i zrozumieniem.

KMP.575.7.2016

O potrzebie stworzenia Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji

data: 2017-12-05

O tym, jak ważny jest proces deinstytucjonalizacji, w jaki sposób powinien być rozwijany oraz o tym, co już udało się zrobić i jak wyglądają doświadczenia innych państw w tym zakresie mówili uczestnicy seminarium eksperckiego pt. „Narodowy Program Deinstytucjonalizacji – potrzeba przyjęcia i realizacji”, które odbyło się w Biurze RPO.

Deinstytucjonalizacja to proces przechodzenia od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych, z poszanowaniem podmiotowości i przyrodzonej godności wszystkich osób, w tym prawa do decydowania o własnym życiu. Chodzi o to, by osoby starsze, czy z niepełnosprawnościami nie musiały przebywać w dużych instytucjach, w których nie zawsze mogą liczyć na uwzględnienie indywidualnych potrzeb, ani zapewnienie odpowiedniego wsparcia niezbędnego do pełnego włączenia w społeczeństwo.

Rzecznik praw obywatelskich Adam Bodnar podkreślał, że od dawna RPO zwraca uwagę na potrzebę deinstytucjonalizacji. Wynika to m.in. z obserwacji Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, którego pracownicy wizytują domy pomocy społecznej. W trakcie wizytacji spotykają się czasem z osobami, które w sposób stanowczy domagają się zgody na opuszczenie domu pomocy społecznej, jednak w swoim dotychczasowym miejscu zamieszkania nie mogą liczyć na kompleksowe wsparcie, które umożliwiłoby im odpowiednie warunki życia. Wielu z nich skarży się także na nieodpowiednie warunki.

Należy pamiętać, że zamieszkiwanie osób z niepełnosprawnościami i osób starszych w znanym im środowisku umożliwia czerpanie korzyści z naturalnego wsparcia, opartego na więziach społecznych i korzystanie z ogólnodostępnych usług. Dzięki temu możliwe jest pełnienie wielu ról społecznych, co zmniejsza wykluczenie społeczne tych osób i sprzyja różnorodności społecznej.

Adam Bodnar zauważył, że w Polsce już zaczynają istnieć takie swoiste wyspy, na których rozwija się deinstytucjonalizacja. W ramach spotkań regionalnych rzecznik odwiedza organizacje i inicjatywy, które są zaangażowane w ten proces. Eksperti Komisji ds. Osób Starszych, która działa przy RPO, przygotowali też zalecenia dotyczące wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania.

To swoista lista działań/usług w siedmiu obszarach (od bezpieczeństwa ekonomicznego po mieszkalnictwo). Łatwo można dzięki niej sprawdzić, co jest do zrobienia w najbliższym otoczeniu, żeby starsi ludzie mogli cieszyć się samodzielnością, a ich rodziny – jeśli nadejdzie czas opieki - nie były przeciążone zadaniami opiekuńczymi. Może być kopalnią dobrych pomysłów do wykorzystania przez kolejne samorządy. O tych działaniach RPO rozmawiał już z przedstawicielami lokalnych władz i działających lokalnie organizacji pozarządowych m.in. w Stargardzie, Pile, Lesznie, Lesznowoli, Miechowie, Bielsku-Białej, Nowym Sączu, Krapkowicach.

Zdaniem RPO procesem deinstytucjonalizacji należałoby skutecznie objąć również zasoby systemu ochrony zdrowia psychicznego, w którym dominującą rolę odgrywają nadal duże szpitale psychiatryczne, a proces przenoszenia odpowiedzialności za świadczenie pomocy do lokalnych wspólnot (zapisany w Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego) natrafia na szereg barier i jest odkładany.

Jak podkreślali uczestnicy seminarium potrzebne jest przeprowadzenie kompleksowej zmiany systemu wsparcia, wymagającej z jednej strony znacznego rozwoju usług świadczonych w lokalnych społecznościach, a z drugiej – stopniowego ograniczania usług w ramach opieki instytucjonalnej. Wskazana modernizacja powinna przebiegać w oparciu o starannie zaplanowany Narodowy Program Deinstytucjonalizacji, zawierający cele, realny do zrealizowania harmonogram oraz wskaźniki, obejmujący osoby z niepełnosprawnościami, osoby chorujące psychicznie, osoby starsze oraz dzieci.

Warto zauważyć, że krajowe programy deinstytucjonalizacji posiadają m.in. Węgry, Czechy, Słowacja, Szwecja, Dania i Estonia. O doświadczeniach w tym zakresie mówił przedstawiciel Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért, organizacji nadzorującej wdrażanie węgierskiego Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji. Natomiast o deinstytucjonalizacji w Estonii, Irlandii i Mołdawii opowiadał Adam Zawisny – członek Komisji Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnością przy Rzeczniku Praw Obywatelskich.

Uczestnicy konferencji podkreślali, że zintensyfikowanie procesu deinstytucjonalizacji jest także konieczne w celu realizacji przez Polskę standardów wyrażonych w dokumentach międzynarodowych.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych w art. 19 nakłada na państwa – strony obowiązek podjęcia skutecznych i odpowiednich środków w celu umożliwienia życia osobom z niepełnosprawnościami w społeczności lokalnej.

Podobnie, zgodnie z art. 10 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej osoby starsze mają prawo do godnego i niezależnego życia oraz do uczestniczenia w życiu społecznym i kulturalnym. Z kolei w myśl Rekomendacji CM/Rec(2014)2 Komitetu Ministrów Rady Europy dla Państw Członkowskich w sprawie promocji praw osób starszych, wsparcie dla osób starszych - jeśli tylko jest to możliwe - powinno być świadczone w społecznościach lokalnych.

Jednocześnie wedle Ogólnoeuropejskich Wytycznych Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Społeczności Lokalnych niezbędne jest stworzenie krajowych i regionalnych planów działania na rzecz deinstytucjonalizacji oraz rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności.

W sprawie działań na rzecz ochrony praw osób starszych - do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

data: 2017-10-26

W nawiązaniu do poprzedniej korespondencji Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił konieczność opracowania dokumentu zawierającego konkretne kierunki polityki senioralnej, działania i ich wykonawców. Zwrócił się do Minister z prośbą o wskazanie, czy dokument *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo* będzie obligował konkretne resorty do podejmowania określonych, strategicznych działań. W związku z demograficznym starzeniem się społeczeństwa każdy rok zwłoki w przygotowaniu dokumentu, o którym jest mowa w *Założeniach Długofalowej Polityki Senioralnej na lata 2014–2020* przyjętych w grudniu 2013 r., przekłada się na opóźnienia we wdrożeniu potrzebnych zmian i tym samym pozostawia osoby starsze bez wsparcia koniecznego do godnego życia. Prace nad kierunkiem polityki społecznej nie mogą tworzyć wrażenia odsuwania w czasie odpowiedzialności rządu za podjęcie konkretnych, systemowych działań. Dlatego, zdaniem Rzecznika, optymalnym rozwiązaniem byłaby praca równoległa nad kierunkami rozwoju oraz nad planem działania i poddanie ich odpowiednim konsultacjom w tym samym czasie.

Z omawianym zagadnieniem wiąże się kwestia realizowanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej działań na rzecz standaryzacji jakości usług asystenckich i opiekuńczych dla osób starszych oraz standaryzacji kształcenia w zakresie ich świadczenia, podjętych w ramach programu POWER, oraz projektu pt. „Strategia rozwoju usług opieki długoterminowej nad osobami starszymi”, prowadzonego w ramach programu PROGRESS. W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się z prośbą o udostępnienie wypracowanych w ramach wymienionych projektów standardów i zaleceń strategicznych oraz o wyjaśnienie, czy podjęto już działania legislacyjne, lub inne, mające na celu zapewnienie warunków umożliwiających ich prawidłową implementację przez podmioty zobowiązane, zwłaszcza na poziomie samorządu gminnego.

Bez wątpienia konieczne jest zwiększenie ochrony osób starszych przed dyskryminacją i przemocą. Wydaje się, że nowa konwencja o prawach osób starszych stanowiłaby cenny instrument umożliwiający zwiększenie ochrony prawnej przed nierównym traktowaniem, a także upowszechnienie wiedzy na temat obowiązujących w tym zakresie norm. Stanowiłaby także instrument zobowiązujący do projektowania polityk publicznych w sposób uwzględniający prawa i potrzeby osób starszych, jako grupy społecznej szczególnie narażonej na dyskryminację.

Do Rzecznika wpływają także sygnały o rosnącej skali przemocy wobec osób starszych. Wydaje się, że problem tego rodzaju przemocy jest niedostrzeżony. Zgodnie z art. 5 ust. 2 ustawy o osobach starszych wśród 13 obszarów będących przedmiotem przedstawianej Sejmowi i Senatowi informacji o sytuacji osób starszych brakuje zagadnienia narażenia na przemoc i jej doświadczania przez seniorów, wobec powyższego Rzecznik wskazał na konieczność dalszego rozwoju prowadzonych analiz oraz odpowiedniej nowelizacji ustawy o osobach starszych tak, aby ten ważny obszar podlegał systematycznemu przeglądowi.

Spotkanie z seniorami m.in. na temat modelu wsparcia osób starszych, Bielsko-Biała

data: 2017-10-19

Co trzeci mieszkaniec Polski będzie w 2050 r. stary. W Bielsku-Białej co trzeci mieszkaniec skończył już 60 lat. Kiedy uświadomimy sobie ten fakt, staje się jasne, że musimy zmienić podejście do starości.

Wspierająca Rzecznika Praw Obywatelskich [komisja ekspertów ds. osób starszych](#) – najlepsi fachowcy od polityki społecznej w Polsce – przygotowali publikację prezentującą model wsparcia dla osób starszych w środowisku zamieszkania. Teraz RPO dyskutuje o nim z przedstawicielami lokalnych społeczności. Wiadomo bowiem, że w różnych regionach sytuacja jest różna i różne są problemy.

Model, który ma dać ludziom swobodę decyzji, wzmacniać dobre relacje międzyludzkie i odwoływać się do rozwiązań instytucjonalnych tylko w ostateczności - zakłada, że - tak jak w Stargardzie - nie można się skupiać tylko na zapewnieniu usług opiekuńczych. Pól do zagospodarowania jest co najmniej siedem. Eksperci RPO są zdania, że jeśli zacznie się działać na tych płaszczyznach, można znacząco poprawić sytuację seniorów.

Chodzi o to, by:

1. Wspierać opiekę nad osobami starszymi, nie zostawiać tego samym rodzinom. Pomoc nie może jednak ograniczać **praw obywatelskich seniorów**.
2. Dbać o warunki mieszkania osób starszych. Ale zagwarantować im **prawo wyboru**: jeśli chcą mieszkać w DPS, mogą.
3. Dbać o bezpieczeństwo seniorów w miejscu zamieszkania.
4. Wspierać zdrowie seniorów.
5. Dbać o bezpieczeństwo ekonomiczne seniorów.
6. Wspierać seniorów w aktywnych formach spędzania czasu wolnego.
7. Wspierać edukację seniorów, bo uczyć się można i należy przez całe życie.

Propozycje ekspertów RPO Adam Bodnar konsultuje z samorządowcami w całym kraju. Chodzi mu też o to, by zebrać informacje o istniejących już dobrych praktykach, bo dzięki temu można wspierać samorządowców w innych regionach kraju. Bielskie spotkanie jest już siódmym z kolei - po Lesznowoli pod Warszawą, Krapkowicach na Opolszczyźnie, Lesznie, Pile, Stargardzie i Sosnowcu. [Mówił też o tym w czasie wystąpienia w Sejmie 15.09.2017 r.](#)

Żeby ułatwić zbieranie informacji o dobrych praktykach, Biuro RPO przygotowało internetowy kwestionariusz, do którego można wpisywać to, co udało się w swojej wspólnocie zrobić. Link do kwestionariusza jest dostępny pod tą relacją. Liczymy, że w ten sposób zbierzemy więcej dobrych pomysłów, które nasz "Model..." wypełnią prawdziwą treścią (patrz - link pod informacją).

Obecni na spotkaniu seniorzy (było ich piętnaścioro) mówili o swoich realnych problemach:

- Żeby skorzystać z programu dopłat do leków dla seniorów, trzeba receptę od specjalisty zanieść do lekarza rodzinnego, bo tylko jego recepty są honorowane w ramach rządowego programu.

- Na wizyty lekarskie u specjalistów czeka się miesiącami.
- Nie ma geriatrów w Bielsku-Białej, mimo że co trzeci mieszkaniec miasta skończył już 60 lat.
- Po śmierci męża wdowa może dostać albo swoją, niską emeryturę, albo 70 proc. emerytury męża. Dlaczego?
- Dlaczego mamy niższe emerytury niż ci, co pracowali tylko 5 lat? Przecież to nie jest prawo, tylko ktoś im musiał powiedzieć, jak to załatwić.

Poniżej, pod zdjęciami można znaleźć linki do informacji i wydawnictw RPO dotyczących praw seniorów.

O przemocy wobec seniorów - posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

data: 2017-10-16

W dniu 16 października 2017 r. odbyło się posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych. Tematem spotkania była przemoc i nadużycia wobec osób starszych w kontekście opracowywanej konwencji ONZ o prawach osób starszych.

Aktualny stan prac nad konwencją przedstawiła Anna Chabiera z Zespołu ds. Równego Traktowania BRPO. Wśród prelegentek spotkania były także: dr hab. Monika Płatek profesor nadzwyczajny UW – Zakład Kryminologii Instytutu Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, dr hab. Małgorzata Halicka, profesor Uniwersytetu w Białymstoku – kierownika Zakładu Socjologii Edukacji i Gerontologii Społecznej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, prof. dr hab. Beata Tobiasz-Adamczyk – Zakład Socjologii Medycyny, Katedra Epidemiologii i Medycyny Zapobiegawczej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Kinga Dękiejowska z Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego.

Temat został omówiony bardzo szeroko. Podczas spotkania przedstawiono różne formy przemocy i nadużyć na jakie narażone są osoby starsze (m.in. przemoc fizyczna, psychiczna, seksualna, ekonomiczna). Omówiono źródła zachowań przemocowych wobec osób starszych (m.in. są to: sytuacja materialna, warunki życia, sprawy majątkowe, problemy alkoholowe w rodzinie, cechy osobowościowe), oraz miejsca, w których te zjawiska najczęściej występują (m.in. dom rodzinny, dps, instytucje publiczne). Zreferowane przypadki przemocy zostały poparte wynikami wielu badań, krajowych i międzynarodowych, prowadzonych w ramach projektów: MNiSzW Przemoc wobec ludzi starych w Polsce. Na przykładzie badań środowiskowych na Podlasiu POLSENIOR Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce, DAPHNE II DAPHNE III Intimate Partner Violence against Older Women, Mind the Gap! – Improving intervention in Intimate Partner Violence against Older Women, SNaP Special Needs and Protection Orders, COURAGE.

Mimo, że coraz częściej mówi się o przemocy w rodzinie, to nadal temat ten nie jest wystarczająco znany w społeczeństwie. Ofiary przemocy często nie zdają sobie sprawy, że pewne zachowania, czy choćby język jakim się do nich zwracają w domu, w instytucji publicznej jest formą przemocy i że mają prawo nie zgadzać się na takie traktowanie. Padło stwierdzenie, że liczba zgłaszanych przypadków przemocy wobec osób starszych to czubek góry lodowej. Głównie wynika to z poczucia

wstydu przed przyznaniem się do bycia ofiarą przemocy, braku wiedzy o możliwościach szukania pomocy i braku wiary, że pomoc będzie skuteczna (strach przed oprawcą).

Aby zmienić świadomość społeczną potrzebne są przede wszystkim działania edukacyjne (szkolenia, kampanie społeczne), zapisy w przepisach prawa uwzględniające zaniedbania i nadużycia jako formy przemocy. Konieczna jest współpraca interdyscyplinarna lekarzy, pracowników socjalnych, policji, która pozwoli zidentyfikować przemoc, zdiagnozować formę przemocy i udzielić skutecznej pomocy.

Posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

Program

Wystąpienia:

- dr hab. Monika Płatek profesor nadzwyczajny UW – Zakład Kryminologii Instytutu Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego – „Zjawisko przemocy i nadużyć wobec osób starszych”.
- dr hab. Małgorzata Halicka, profesor Uniwersytetu w Białymstoku – kierownika Zakładu Socjologii Edukacji i Gerontologii Społecznej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku – „Zjawisko przemocy wobec ludzi starych – wnioski z badań i rekomendacje działań”.
- prof. dr hab. Beata Tobiasz-Adamczyk – Zakład Socjologii Medycyny, Katedra Epidemiologii i Medycyny Zapobiegawczej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, – „Przemoc wobec osób starszych – czy nadal temat tabu?”
- Kinga Dękiejowska – Zespół Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w BRPO – kwestie przemocy w stosunku do osób starszych i niesamodzielnych w sprawach RPO.
- Dyskusja
- Podsumowanie – prof. Barbara Szatur-Jaworska, Barbara Imiołczyk.
- Barbara Imiołczyk – informacje o wydarzeniach:
  - udział w Forum III Wieku, Nowy Sącz – Krynica Zdrój, (6-9 września br.);
  - prezentacja modelu wsparcia w Stargardzie (20 września br.) w ramach spotkań regionalnych w woj. Zachodniopomorskim;
  - Konferencja pt. „Wsparcie osób żyjących z chorobą Alzheimera i ich rodzin – potrzeby i dobre praktyki” w siedzibie BRPO w Warszawie (26 września br.);
  - udział w Kongresie Obywatel-Senior w Chorzowie (2 października br.)

Wyspa normalności. RPO w szpitalu geriatrycznym w Katowicach

data: 2017-10-16

Na 100 tys. mieszkańców powinniśmy mieć 25 łóżek geriatrycznych w szpitalach i jedną poradnię geriatryczną. Takie są standardy europejskie.

Mamy... 2,5 łóżka i 0,2 poradni. A geriatrów w Polsce jest tylko 300.

To jest problem, z jakim musimy się zmierzyć w Polsce, skoro seniorów wśród nas jest coraz więcej. Sprawy osób starszych są jednym z priorytetów RPO Adama Bodnara, dlatego program spotkań regionalnych w województwie śląskim (16-20 października 2017 r.) rzecznik praw obywatelskich zaczął właśnie od wizyty w katowickim szpitalu geriatrycznym. Jedyńm w Polsce szpitalu geriatrycznym.

Śląsk wyróżnia się na tle Polski – szpital w Katowicach-Szopienicach znalazł się w nowopowstałej sieci szpitali. Ma 64 łóżka, świadczy też opiekę ambulatoryjną i rehabilitacyjną.

- Osobom starszym nie zawsze pomoże internista. Tak samo nie spodziewamy się przecież, że internista będzie leczył dzieci. Od tego są pediatrzy - mówią lekarze w szopienickim szpitalu.

Jak pomagacie? Jakie są Państwa problemy?

- Szpital próbuje równoważyć opiekę medyczną z usługami społecznymi – bo na tym polega istota pomocy osobom starszym – tłumaczy dyrektor Anna Brzęska-Mikoda. – Nasz szpital z założenia ma być przyjazny i nie wyglądać na „zwykły szpital”, bo już samo to może być źródłem ogromnego stresu u seniorów.

- Zaczynamy się zajmować osobami 60-letnimi. To je trzeba edukować, wspierać w zachowaniu sprawności, diagnozować. by nie słyszeć potem „Trafiłiśmy do państwa za późno”. Spytacie, co diagnozujemy, skoro seniorzy na ogół wiedzą, na co chorują? Zajmujemy się przede wszystkim powiązaniem między różnymi schorzeniami, zwracamy też uwagę na dysfunkcje poznawcze. Zapraszamy małżeństwa – bo chcemy nie tylko sprawdzić stan osoby chorej, ale także opiekuna.

Szpital projektuje i rozwija urządzenia rehabilitacyjne: osoba starsza może np. dostać kulę, która monitoruje liczbę kroków i trajektorię ruchu seniora. Może więc wychwycić problem, zanim dojdzie do upadku. Lekarz może wcześniej uprzedzić pacjenta, że nie powinien wychodzić z domu bez asysty lub powinien już zmienić obuwie na wygodniejsze. Uczymy, jak się przewracać.

Lekarze przygotowali tu też aplikację [Testy senioralne.pl](http://Testy_senioralne.pl) – do oceny sprawności ruchowej i pamięci po 55 roku życia.

Szpital prowadzi dzienny dom opieki medycznej – ze względu na kłopoty z dojazdem, zasięgiem obejmuje on przede wszystkim Katowice.

Zaczynamy się przymierzać do projektu „szpitala domowego” – z użyciem narzędzi teleopieki i we współpracy z placówkami podstawowej opieki medycznej koordynowanej przez szpital (urządzeniami mobilnymi do diagnostyki dysponują lekarze, pacjent ma po prostu zadzwonić).

80-90 proc. sprzętu szpital zawdzięcza Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy.

Adam Bodnar: - Jesteście niezwykłą wyspą

Lekarze: - Jesteśmy wyspą normalności.

Historia szpitala geriatrycznego im Jana Pawła II w Katowicach-Szopienicach

Szpital w Katowicach ma pięćdziesięcioletnie doświadczenie w kompleksowym diagnozowaniu i leczeniu osób starszych. Prowadzi działalność nieprzerwanie od 1961 r. w Katowicach, w dzielnicy Szopienice.

To, jak wyglądają budynki szpitala, dobrze pokazuje zmieniającą się jego rolę w systemie opieki zdrowotnej – najstarszy budynek pochodzi z 1892 r., kolejny z 1961 r. pamięta jeszcze pierwszych pacjentów, dla których szpital był miejscem podstawowej opieki medycznej. Młodszy, z 1974 r., stanowi obecnie centrum śląskiej geriatry i już jest wzorem do naśladowania dla innych jednostek w kraju. Najnowszy z 2014 r. wskazuje na przyszłe kierunki rozwoju: włączenie się szpitala w kompleksowy system opieki nad osobami starszymi poprzez rozwój tele-medycyny oraz koordynację opieki, rozwój nauki i przemysłu w oparciu o wiedzę na temat procesów starzenia, ukierunkowany na poprawę jakości życia osób w starszym wieku, doskonalenie metod diagnostycznych i terapeutycznych integrując dziedziny geriatry i rehabilitacji osób starszych.

Od 6 lat szpital współpracuje z Kliniką Geriatrii na Uniwersytecie Medycznym w Strasburgu i z ośrodkami gerontologicznymi w regionie Kolonii w Niemczech.

Dyrektor Anna Brzęska-Mikoda pełni funkcję od 1 października 2017 r., wcześniej przez szereg lat dyrektorem szpitala był dr Jarosław Derejczyk – członek komisji ds. osób starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Nadal jest lekarzem w tym szpitalu.

System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. SYNTEZA

data: 2017-10-13

Gdy w tak wielu państwach europejskich problem starzenia się społeczeństwa urósł do rangi kwestii o znaczeniu strategicznym, na co dzień zapominamy, że każdy z nas będzie kiedyś seniorem lub seniorką.

Chociaż opatrzyliśmy starość wieloma eufemizmami, takimi jak „jesień życia”, nie zmienia to faktu, że większość ludzi obawia się jej, czy to ze względów finansowych, emocjonalnych czy zdrowotnych. I tak, wszyscy zdajemy się być świadomi, że gdy posuniemy się w latach wymagać będziemy szczególnego podejścia, wsparcia a niejednokrotnie opieki.

Mimo to na co dzień znajdując coraz to nowe problemy, ten odkładamy na później. Zapominamy o człowieku – obecnych seniorach, rodzicach, dziadkach, ale i o nas samych za kilka czy kilkanaście lat.

Publikacja skierowana jest do wszystkich, którzy aktywnie działają i myślą o podnoszeniu standardów naszego życia, zarówno do pojedynczych osób, naukowców, aktywistów, jak i instytucji centralnych oraz lokalnych. To skrócona wersja obszernej monografii „[System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania](#)”. Mamy nadzieję, że stanowić będzie ona inspirację, motywację do działania i praktyczny podręcznik, który w wielu miejscach zostanie, choć częściowo zastosowany.

Dlaczego stulatkowie muszą płacić więcej za pobyt w domu pomocy społecznej?

data: 2017-10-11

Na podstawie jednej ze skarg wpływających do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich ujawnił się problem ustalania dochodu mieszkańca domu pomocy społecznej, któremu z racji osiągnięcia sędziwego wieku przyznano świadczenie honorowe. W sytuacji bowiem, gdy osoba ta osiąga wiek 100 lat i poza świadczeniem emerytalno-rentowym uzyskuje prawo do świadczenia honorowego, wzrasta opłata za jej pobyt w domu pomocy społecznej z uwagi na konieczność zaliczenia świadczenia honorowego do dochodu seniora.

Świadczenie honorowe przyznawane jest przez organ emerytalno-rentowy (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Wojskowe Biuro Emerytalne oraz Biuro Emerytalne Służby Więziennej) z urzędu każdej osobie, która osiąga wiek 100 lat. Jest to swoista gratyfikacja, którą otrzymują nieliczni obywatele.

W opinii Rzecznika fakt uzyskania tego typu świadczenia nie powinien być traktowany jak każdy inny dochód, a w szczególności nie powinien stwarzać sytuacji, w której wzrost dochodu mieszkańca domu pomocy społecznej daje możliwość zwiększenia kwoty odpłatności za pobyt w placówce.

Wliczanie świadczenia honorowego do dochodu ustalanego na potrzeby ustawy o pomocy społecznej rodzi uzasadnione poczucie niesprawiedliwości i w istocie zatracą swój wyjątkowy charakter, gdyż faktycznie do rąk seniora trafia wsparcie w znacznie obniżonej wysokości z racji zwiększenia odpłatności za pobyt w domu pomocy społecznej.

Rzecznik zwrócił się do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z prośbą o przedstawienie stanowiska wobec sygnalizowanego problemu oraz rozważenie zasadności podjęcia stosownej inicjatywy ustawodawczej modyfikującej zasady ustalania dochodu dla osób pobierających świadczenia honorowe.

RPO w Grodzisku Mazowieckim - Konstytucja to "Ty" i "Ja": prawa osób starszych w świetle Konstytucji RP

data: 2017-10-05

- Przez długi czas traktowaliśmy Konstytucję jakby była jakąś książeczką, która leży tylko na półce. A to nie jest prawda – tak rozpoczął dr Adam Bodnar swój wykład pod tytułem "Konstytucja to "Ty" i "Ja": prawa osób starszych w świetle Konstytucji RP". Okazją do wygłoszenia wykładu była uroczysta inauguracja nowego roku akademickiego na Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Grodzisku Mazowieckim.

TEKST WYSTĄPIENIA ADAMA BODNARA:

W lipcu tego roku Luka Rayski stworzył niesamowity plakat – wyróżnione litery Ty i Ja na tle wyrazu konstytucja. Plakat był symbolem protestów w obronie sądownictwa, ale doskonale obrazuje czym jest tak naprawdę Konstytucja. Konstytucja jest dla nas wszystkich, dla mnie, dla Państwa, dla Pani, dla Pana. Nie jest tylko i wyłącznie abstrakcyjnym dokumentem. Jeżeli spojrzymy do Konstytucji to

właściwie nie ma człowieka, który nie mógłby się odnaleźć w Konstytucji. Ona obejmuje nas wszystkich.

I można zapytać, jak właściwie Konstytucja ma się do Uniwersytetów Trzeciego Wieku? Wyobraźmy sobie, że nagle ktoś zdecyduje, że UTW trzeba uregulować – że mają działać w konkretny sposób? A może nie są potrzebne wcale? I tutaj przydaje się Konstytucja – otóż artykuł 73 mówi: „Každemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.” Zatem także ta sytuacja, dzisiejsze spotkanie, jest sposobem na korzystanie z prawa zapewnionego nam w Konstytucji – taką formę dziś wybraliśmy i właściwie nikt nie może nam zakazać w ten sposób się spotykać.

Ponieważ Konstytucja jest pewnym szkieletem wokół którego budujemy nasz system prawny czasem możemy powołać się na nią bezpośrednio. Ale w niektórych sytuacjach to nie wystarczy. Konstytucja nie może wszystkiego jednoznacznie określić, musi zostawić część dla ustawodawcy. To ustawodawca decyduje jak nasze prawa będą uregulowane. To Konstytucja wyznacza system wartości, którym ustawodawca powinien się kierować.

Zastanawiając się nad Konstytucją i tym gdzie w niej znajdziemy prawa osób starszych musimy wskazać kilka artykułów.

Zaczynając od najbardziej podstawowej rzeczy – od godności jednostki. Gdybyśmy porównali naszą Konstytucję z Konstytucją niemiecką to okazałoby się, że regulacja, która znajduje się w naszym artykule 30 w Konstytucji niemieckiej jest na pierwszym miejscu, już w artykule 1. Proszę zauważyć, że nasi twórcy Konstytucji zdecydowali, że na pierwszym miejscu są sprawy systemowe, dotyczące ustroju państwa. W Niemczech, po doświadczeniach II wojny światowej zdecydowano, że to od jednostki i od jej godności wywodzi się wszystkie pozostałe prawa. Nasza Konstytucja przesądza to samo, ale jednak mówi o tym dopiero w artykule 30. Czym jest ta godność? Zdefiniowanie jej nie jest proste nawet dla prawników. Zazwyczaj szukają oni wskazówek sięgając do innych praw. Zaś na ten przepis Konstytucji powołują się jedynie w ostateczności. Bardzo pomocny w rozumieniu pojęcia godności jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 września 2008 roku (K 44/07). Ten wyrok pokazuje pewną ideę konstytucjonalizmu. Państwo nie może stwierdzić, że czyjaś godność jednego człowieka jest mniej ważna od godności innego.

W Konstytucji znajdziemy szereg postanowień, które odnoszą się bezpośrednio do osób starszych.

Zakaz dyskryminacji – często słyszymy, że osoby starsze są dyskryminowane, np. w dostępie do usług, są wyśmiewane, nierówno traktowane. Art. 32 mówi, że wszyscy są równi wobec prawa. Nie chodzi tutaj tylko o sytuacje, w których władze kogoś dyskryminują. To wbrew pozorom nie zdarza się zbyt często. Znacznie częściej do dyskryminacji dochodzi w stosunkach społecznych i gospodarczych – pracodawca vs pracownik, sprzedawca vs klient etc. Takie sprawy trafiają do Biura RPO. Dobrym przykładem jest nasza publikacja „Senior w świecie finansów”. Doskonale Państwo wiedzą, że sytuacje wyłudzeń i nadużyć zdarzają się bardzo często. Firmy znajdują telefony i dzwonią z propozycjami nowych umów. Jeśli ktoś wykorzystuje to, że Państwo mają ufność, albo nie wiedzą co jest najkorzystniejsze w danej sytuacji, albo przedstawiciele podsuwają pod nos umowę napisaną drobnym maczkiem to właśnie tutaj dochodzi do dyskryminacji. A takie umowy bardzo trudno zerwać. Co na to mówi Konstytucja? – Nikt nie może być dyskryminowany, nikogo nie można w ten sposób wykorzystywać. Chroni nas też art. 76 Konstytucji: „Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.” Zatem władze chronią nas, konsumentów, przed nadużyciami. Wyobraźmy sobie, że jesteśmy w takiej sytuacji. Co możemy z tym zrobić? Czy ten przepis Konstytucji działa? Oczywiście, można zawsze iść do sądu, ale skoro Konstytucja mówi, że władze mają nas chronić to powinny one coś

zrobić. Dlatego od czasu uchwalenia Konstytucji powołano kilkanaście różnych instytucji do ochrony konsumentów – UOKiK, rzecznicy konsumentów, KNF, Rzecznik Finansowy. Konstytucja nakazuje coś organom władzy i to od rządu zależy jak to zostanie zrealizowane. A jak to wygląda w praktyce? Np. w Poznaniu samorząd zatrudnia 10 rzeczników konsumentów, ale w niektórych miejscach jest to jedynie pół etatu, który fizycznie nie wystarcza by pomóc wszystkim. Moją rolą jako RPO jest aby o tym mówić, przypominać sejmowi i rządowi, aby procedury naprawiano.

Bywają takie sytuacje, że osoby starsze nie mają najlepiej – trafiają do zakładów opiekuńczo-leczniczych, domów pomocy społecznej, domów starości. I co się dzieje gdy się tam trafi? Czy ma się jeszcze jakieś prawa? Oczywiście zawsze możemy sięgnąć do regulaminu konkretnego ośrodka, ale możemy też sięgnąć do Konstytucji – np. do artykułu 40 – zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. I może wydaje się, że jest to abstrakcyjne – że ten artykuł dotyczy więźniów, zakładów karnych, aresztów – ale to nie prawda. Pojęcie poniżającego i niehumanitarnego traktowania to pojęcie bardzo szerokie. Różnego rodzaju sytuacje w DPSach mogą być klasyfikowane jako takie zachowania. RPO ma specjalną jednostkę – KMPT – która może sprawdzać jakie są tam warunki. Jeżeli DPSy i inne ośrodki w których przebywają osoby starsze nie są odpowiednio kontrolowane, to także te prawa mogą być naruszane. Tutaj Konstytucja też ma znaczenie i warto o tym pamiętać.

Gdy w Polsce dyskutuje się o prawach seniorów to często dyskutuje się o osobach aktywnych – takich jak Państwo. Zapomina się zaś o osobach niesamodzielnych, niewychodzących z domów, zamkniętych w szpitalach psychiatrycznych. Nie możemy się koncentrować tylko na osobach aktywnych, ponieważ dla osób niesamodzielnych te gwarancje konstytucyjne nabierają szczególnego znaczenia.

Mamy ponadto całą kategorię praw – ekonomicznych społecznych i kulturalnych – prawa socjalne. Różnią się one tym, że na ich realizację musimy przeznaczyć konkretne pieniądze. Nie będziemy w stanie zrealizować prawa do ochrony zdrowia, do edukacji, zabezpieczenia społecznego – bez stałego wsparcia finansowego od państwa. Konstytucja gwarantuje to ogólnie, ale szczegóły ponownie pozostawia ustawodawcy. Pamiętajmy, że ustawodawca ma tutaj pewne obowiązki do spełnienia i musimy się o ich realizację dopominać.

W przypadku prawa do ochrony zdrowia twórcy Konstytucji wskazali kilka grup podlegających szczególnej ochronie – wśród nich są osoby w podeszłym wieku. W stosunku do tej grupy należy zastosować szczególne rozwiązania. To naturalne, że pewne choroby przychodzą z wiekiem, ale interpretowałbym to tak – państwo powinno się zastanowić jakie szczególne rozwiązania należy wprowadzić. Przykładem jest dostęp do lekarzy geriatrów. Jako RPO przedstawiam konkretne postulaty do Ministra Zdrowia, niestety spotykają się one z milczeniem.

Art. 75 – wspieranie mieszkalnictwa. Jeżeli mamy porządną opiekę środowiskową, mieszkania socjalne, wolontariuszy wspierających osoby starsze – wtedy nie musimy budować kolejnych DPSów. Mamy piękne przykłady np. ze Stargardu, jak mogą być tworzone i wykorzystywane mieszkania wspomagane. Jeżeli ktoś jest osobą z niepełnosprawnością intelektualną, ruchową, to taka pomoc jest nieoceniona.

W Polsce jesteśmy w bardzo przełomowym momencie. Stoi przed nami pytanie: czy będziemy podążali w kierunku budowania kolejnych dużych ośrodków DPS, zakładów, czy pójdziemy w kierunku Stargardu i Gdańska i będziemy tworzyć taką politykę środowiskową, aby osoby starsze jak najdłużej mogły mieszkać u siebie, czasem ze wsparciem, ale nie w dużym ośrodku. Oczywiście czasem specjalistyczne ośrodki będą potrzebne, ale to powinna być ostateczność. To od władz publicznych zależy jak te prawa będą realizowane.

To wszystko z Konstytucji można wyczytać –zakaz dyskryminacji, ochronę zdrowia, wpieranie mieszkalnictwa – ale można wyczytać też jakie są zadania państwa – art. 5. Zapewnienie wolności i

praw człowieka i obywatela to tak samo ważne zadanie jak np. obrona terytorialna. To jest także obowiązek państwa i to są także prawa seniorów.

96-letni najemca nie musi już płacić za jedyną drogę do domu. Skuteczna interwencja Rzecznika.

data: 2017-10-03

Sprawę opisał portal internetowy GazetaKrakowska.pl w artykule. „Chcą, żeby płacił za ścieżkę. Innej drogi do domu nie ma”. Z publikacji wynikało, że 96-letni najemca mieszkania opiekuje się niepełnosprawnym synem. Mężczyzna jest bardzo schorowany, z trudnością wiąże koniec z końcem. Jako były pracownik kolei mieszka od przeszło sześćdziesięciu lat w budynku należącym do PKP. Zajmowany przez niego budynek jest zimny, zawilgocony i nie był remontowany od lat. Za takie warunki płaci on wysoki czynsz. Niedawno otrzymał od PKP Polskich Linii Kolejowych SA pismo informujące, że powinien zawrzeć umowę najmu przejazdu kolejowego łączącego jego dom ze światem. Mężczyzna, jako najemca przejazdu, musiałby ponadto o niego zadbać (wycinać krzewy, drzewa, odśnieżać przejazd, sprzątać i czyścić rowy).

Pełnomocnik Terenowy Rzecznika w Katowicach poprosił Dyrektora Biura Nieruchomości i Geodezji Kolejowej PKP Polskie Linie Kolejowe o sprawdzenie, czy istnieje możliwość pozytywnego załatwienia sprawy starszego najemcy (BPK.7000.22.2017)

W odpowiedzi poinformowano, że z uwagi na wiek i sytuację bytową mężczyzny Spółka przejęła na siebie nałożone wcześniej na najemcę obowiązki związane z utrzymaniem omawianego przejazdu. Dodatkowo z uwagi na fakt, że najemca jest byłym pracownikiem kolei Spółka obejmie go coroczną pomocą socjalną wypłacaną jednorazowo.

Adam Bodnar na posiedzeniu Obywatelskiego Parlamentu Seniorów

data: 2017-10-01

- Z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych życzę Państwu determinacji i sił, by mogli Państwo skutecznie przekonywać zarówno władze samorządowe, jak i centralne, że Wasze prawa są ważne i trzeba je realizować – mówił rzecznik praw obywatelskich Adam Bodnar podczas III sesji plenarnej [Obywatelskiego Parlamentu Seniorów](#) II kadencji. Uroczyste posiedzenie odbyło się 1 października w Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie.

- Prawa seniorów nie mają koloru politycznego i dla wszystkich powinny być niezwykle ważne – podkreślała Krystyna Lewkowicz, przewodnicząca Obywatelskiego Parlamentu Seniorów.

Wicemarszałek Sejmu Małgorzata Kidawa-Błońska zwracała uwagę na oddolny charakter tego wydarzenia. Zaznaczyła, że Obywatelski Parlament Seniorów istnieje dzięki ogromnemu zaangażowaniu wielu aktywnych seniorów. – Młodzi ludzie też kiedyś staną się seniorami, dlatego już teraz powinni uczyć się od Państwa tej aktywności obywatelskiej – mówiła wicemarszałek Sejmu.

Rzecznik praw obywatelskich zauważył, że problemy osób starszych dotyczą coraz większej części społeczeństwa. Podczas spotkań regionalnych RPO blisko jedną trzecią spraw stanowią kwestie dotyczące seniorów. Adam Bodnar wskazał, że jeżdżąc po Polsce można dostrzec wiele aktywnych samorządów, działających na rzecz osób starszych, gdzie seniorzy mogą liczyć na wsparcie, czy

dofinansowanie swoich pomysłów. – Niestety wciąż są to jednak samotne wyspy – mówił RPO. Podkreślał przy tym, że bardzo wiele zależy od determinacji samych zainteresowanych. Jako przykład podał [Stargard](#), który odwiedził podczas ostatnich spotkań regionalnych RPO na Pomorzu Zachodnim. Tam stworzono model wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania, który obecnie RPO stara się upowszechniać podczas spotkań konsultacyjnych w całej Polsce. Bardzo ważna jest bowiem deinstytucjonalizacja i wspieranie różnych form opieki nad osobami starszymi.

Dla seniorów istotne są także kwestie dostępności i komunikacji. Dlatego Rzecznik polecał uwadze delegatów poradnik RPO pt. „[Przestrzeń publiczna przyjazna seniorom](#)”, którego autorem jest prof. [Marek Wysocki](#), laureat nagrody RPO im. Macieja Lisa. To ważne, by osoby starsze mogły bez problemów korzystać z dostosowanych do ich potrzeb budynków użyteczności publicznej, ale także by nie miały problemów w dostaniu się np. do centrum miasta za pomocą komunikacji miejskiej.

Adam Bodnar zwracał też uwagę na sytuacje w domach pomocy społecznej i prywatnych placówkach opiekuńczych. Przypomniął, że w ramach RPO działa Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, którego pracownicy wizytują tego typu ośrodki. – To niezwykle ważne działania, tym bardziej, że pewnie każdy z nas pamięta reportaże telewizyjne, które pokazywały do czego może prowadzić brak takiej kontroli – mówił.

Rzecznik odniósł się również do kwestii związanych z systemem ochrony zdrowia. Zauważył, że wchodząca w życie ustawa o tzw. sieci szpitali w znacznym stopniu wpływa na dostęp pacjentów do lekarzy geriatrów. Adam Bodnar przypomniał też, że w ostatnim tygodniu w Biurze RPO odbyła się [konferencja na temat osób cierpiących na chorobę Alzheimera](#). – W tym przypadku należy pamiętać, że nie chodzi o samych chorujących, ale także o odpowiednie wsparcie ich rodzin – podkreślał RPO.

Wiele uwagi Rzecznik poświęca także seniorom na rynku usług finansowych i ochronie ich praw, jako konsumentów. Wciąż bowiem dochodzi do licznych oszustw, prób naciągnięcia osób starszych na zakup np. sprzętu medycznego itp. To dlatego zdaniem Rzecznika należy wspierać powiatowych rzeczników konsumentów. Ostatnio na ten temat Adam Bodnar rozmawiał [z przedstawicielami Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce oraz z Krajową Radą Rzeczników Konsumentów](#).

Na zakończenie swojego wystąpienia Adam Bodnar przypomniał, że RPO zainicjował kampanię „[Za starość naszą i waszą](#)”, której głównym celem jest doprowadzenie do stworzenia międzynarodowej konwencji o prawach osób starszych. – Byłoby to coś wspaniałego gdyby - tak jak kilkanaście lat temu w przypadku praw dziecka - udało nam się teraz wypromować na forum ONZ stworzenie dokumentu o prawach seniorów – podkreślał RPO.

Posiedzenie Obywatelskiego Parlamentu Seniorów jest częścią obchodów Międzynarodowego Dnia Osób Starszych. Delegatów parlamentu wybierają organizacje zrzeszające seniorów m.in. Uniwersytety Trzeciego Wieku, Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów oraz gminne rady seniorów. Parlament jest inicjatywą społeczną, ma monitorować sytuację osób starszych w Polsce oraz reprezentować ich interesy. Po raz pierwszy zebrał się 1 października 2015 r.

W uroczystym posiedzeniu wzięli udział m.in. prezydent Warszawy Hanna Gronkiewicz-Waltz, prezes Najwyższej Izby Kontroli Krzysztof Kwiatkowski, wicemarszałek Sejmu RP Małgorzata Kidawa-Błońska oraz wiceprzewodniczący Komisji Polityki Senioralnej Michał Szczerba.

Na zakończenie posiedzenia Obywatelski Parlament Seniorów przyjął [deklarację programową pt. „Seniorzy i przyszłość Polski”](#). Wskazano w niej m.in., że :

- Delegaci wspierają akcję społeczną Rzecznika Praw Obywatelskich „[Za starość naszą i waszą](#)”, zwracając uwagę na znaczenie inicjatywy Organizacji Narodów Zjednoczonych

dotyczącej przygotowania **Konwencji o prawach osób starszych**, aktu prawnego, który daje szansę na wzmocnienie praw osób starszych i skuteczniejsze przeciwdziałanie różnym formom dyskryminacji ze względu na wiek.

Polskim wkładem w te prace może być **Karta Praw Osób Starszych**, w której opracowanie włączy się OPS. Szczególnie istotna jest aktywność organizacji obywatelskich, tak aby jak najlepiej określić prawa osób starszych, a także rozpoznać sytuacje ich naruszeń.

- Delegaci wspierają wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane do rządu dotyczące przyjęcia kompleksowych rozwiązań zapewniających przeprowadzenie **deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dla osób starszych, w tym z niepełnosprawnościami**.
- Delegaci wspierają inicjatywę Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie organizacji **Pierwszego Kongresu Praw Obywatelskich** w grudniu 2017 roku oraz deklarują aktywny udział OPS w panelach dotyczących praw i sytuacji osób starszych w Polsce.

“Wkraczając w przyszłość czerpmy z talentów i wkładu osób starszych” – Rzecznik Praw Obywatelskich na Międzynarodowy Dzień Osób Starszych 1 października 2017 r.

data: 2017-09-29

[\[1\]](#)

Z okazji Światowego Dnia Osób Starszych pragnę podkreślić wagę dorobku życiowego osób starszych i ich wkładu w rozwój społeczeństwa.

Dziś seniorzy w Polsce potrafią dzielić się swym doświadczeniem, opiekować się potrzebującymi dziećmi, tworzyć projekty kulturalne, twórczo wykorzystywać nowe technologie. Uczyć siebie i innych. Wiemy o tym, bo Rzecznik Praw Obywatelskich gromadzi wiedzę o tych lokalnych inicjatywach w kolejnych edycjach Złotej Księgi Dobrych Praktyk na rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych.

To wielki dar dla całego społeczeństwa.

Doceniając wysiłek seniorów powinniśmy złożyć podziękowanie wszystkim seniorom nie tylko za to, co dziś dla nas robią, ale za lata pracy zawodowej i na rzecz najbliższych – bez tego nasza gospodarka, nauka, czy sport nie mogłyby się rozwijać. Trudno zresztą w jednym zdaniu wymienić wszystkie dziedziny życia, których rozwój zawdzięczamy osobom z różnych środowisk, o różnym światopoglądzie. Ale szczególne podziękowania należą się osobom starszym, które działały w swym życiu na rzecz wolnego i demokratycznego państwa polskiego.

Osób w wieku 60 lat i więcej jest w Polsce 8,5 mln, a osób powyżej 80. roku życia - 1,5 mln (w 38,5-mln społeczeństwie - dane GUS za 2014 r.).

To dzięki Państwa pracy i zaangażowaniu Polska przeszła przez trudne lata PRL, transformacji ustrojowej i buduje demokrację. Tworzyte też Państwo bezcenny kapitał społeczny Polski, bez

którego jej dalszy rozwój nie byłby możliwy. Państwa życiowe doświadczenie może i powinno cieszyć się ogólnym uznaniem.

Tegoroczny Międzynarodowy Dzień Osób Starszych obchodzony jest pod hasłem włączania doświadczeń i udziału osób starszych przy określaniu wizji i celów rozwojowych na kolejne lata. [Z tego względu apeluję wszystkich o słuchanie się i prowadzenie rozmów o przyszłości oraz dzielenie się doświadczeniem](#) – zarówno w społecznościach sąsiedzkich, gminnych, jak i na poziomie krajowym, a także międzynarodowym.

Ponieważ jest to Dzień Międzynarodowy, warto zauważyć, że na forum ONZ toczy się obecnie [debata nad opracowaniem nowej Konwencji o prawach osób starszych](#). Warto wspólnie zadbać, aby prawa człowieka, w tym prawo do godności i równego traktowania seniorów, były uszanowane w Polsce i w państwach całego świata. Tak, abyśmy stanowili w wymiarze globalnym społeczeństwo przyjazne dla osób w każdym wieku i mogli w pełni skorzystać z potencjału osób starszych.

Dlatego tak istotna jest dyskusja o przestrzeganiu praw człowieka wobec osób starszych:

- wolności od przemocy i zaniedbania, od dyskryminacji i innych negatywnych zjawisk.
- zapewnieniu prawa do autonomii i niezależności, edukacji, partycypacji obywatelskiej lub opieki zdrowotnej i długoterminowej oraz opieki paliatywnej w zależności od etapu starości, będącej naturalnym a równocześnie coraz dłuższym i zróżnicowanym okresem pod względem potrzeb i możliwości człowieka.

Dziś działając na rzecz osób starszych Rzecznik Praw Obywatelskich apeluje też o zbieranie przykładów dobrych praktyk zmierzających do lepszego wykorzystania społecznego kapitału seniorów oraz do wspierania ich w środowisku zamieszkania.

W całej Polsce społecznicy i samorządowcy tworzą rozwiązania budujące wspólną przyszłość – w tym lepszą i twórczą starość. Korzystając z tej okazji, apeluję więc do Państwa o zgłaszanie tych inicjatyw po to, by ułatwić szerzenie się dobrych pomysłów i ułatwić innym korzystanie z dobrych wzorów.

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

[\[1\] Stepping into the Future: Tapping the Talents, Contributions and Participation of Older Persons in Society](#)

Jak powinno wyglądać mieszkanie seniora? Członkinie Komisji Ekspertów do spraw Osób Starszych z wizytą na warszawskich Bielanach

data: 2017-09-15

Polskie społeczeństwo się starzeje. Z wiekiem pojawiają się trudności w codziennym funkcjonowaniu: schylenie się do gniazdka jest problemem, chodzenie po własnym mieszkaniu nie jest takie łatwe –

progi stają się przeszkodą, czasem trzeba oprzeć się o ścianę by utrzymać równowagę, na płytkach w łazience łatwo się pośliznąć, do wanny nie można wejść. To problemy, których na co dzień wielu ludzi nie dostrzega, dopiero gdy oni sami, lub ktoś w ich otoczeniu zmagają się z takimi codziennymi trudnościami zaczynają się zastanawiać co zrobić, by ich mieszkanie stało się bardziej przyjazne, by nie było w nim pułapek.

Jak sprawić by nasze mieszkania były bardziej przyjazne osobom starszym? Na to pytanie odpowiedziało małżeństwo architektów: Agnieszka i Jan Cieśla. Stworzyli w Warszawie „Wzorcowe Mieszkanie Seniora”. 15 września mieszkanie odwiedziły członkinie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych. Wizyta była jednym z punktów posiedzenia Komisji.

Inicjatywa „Wzorcowe Mieszkanie Seniora” ma pokazać istniejące możliwości jakie oferują projektanci, producenci wyposażenia oraz usługodawcy, aby seniorzy mogli jak najdłużej cieszyć się własnym mieszkaniem, by nie musieli przeprowadzać się do tzw. domów spokojnej starości.

Członkinie Komisji dopytywały o zastosowane w mieszkaniu rozwiązania. Znajdują się tam m.in. blaty o regulowanej wysokości, szafki automatycznie obniżane, mobilne meble. Wzdłuż ścian przymocowano poręcze, przy listwach podłogowych umieszczono podświetlenia ledowe ułatwiające poruszanie się nocą.

Wzorcowe Mieszkanie Seniora może odwiedzić każdy. Wystarczy wcześniej umówić się na spotkanie. O wszystkich zastosowanych rozwiązaniach opowiadają projektanci mieszkania.

Co stanie się geriatricą w związku z wprowadzeniem sieci szpitali? Rzecznik pyta Ministra Zdrowia

data: 2017-07-12

W dniu 4 maja 2017 r. weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, która wprowadziła „System podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej” zwany „siecią szpitali”. W chwili obecnej Narodowy Fundusz Zdrowia zakończył prace nad listą szpitali zakwalifikowanych do sieci. Na tle nowych zasad funkcjonowania opieki szpitalnej ujawniło się kilka problemów.

W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich kryteria kwalifikacji do sieci szpitali zawarte w powyższej ustawie nie mają bezpośredniego przełożenia na funkcjonujące w szpitalach oddziały. Powoduje to, że w wielu przypadkach szpitale były kwalifikowane do sieci „w części”, bez wszystkich oddziałów pozostających w strukturze. Tym samym dalsze funkcjonowanie oddziałów pozostających poza siecią zależne będzie od wyników konkursów na udzielanie świadczeń zdrowotnych zorganizowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia. W przypadku likwidacji, czy reorganizacji oddziałów (np. połączenia) mogą pojawić się też praktyczne problemy z dostępem do świadczeń zdrowotnych dla pacjentów oczekujących w kolejkach na udzielenie świadczenia.

Przyjęte rozwiązania systemowe budzą wątpliwości zwłaszcza w zakresie miejsca w sieci szpitali na wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo opiekę geriatryczną. W przyjętej ustawie, w specjalizacji szpitali na odpowiednich stopniach, nie uwzględniono bowiem oddziałów geriatrycznych. W tym zakresie **przewiduje się, że świadczenia geriatryczne będą udzielane np. na oddziałach internistycznych, czy też poza szpitalem, w ramach ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, czy w poradniach przyszpitalnych, co rodzi poważne obawy z punktu widzenia dobra i bezpieczeństwa zdrowotnego osób starszych.**

Wdrażana reforma opieki szpitalnej ma w założeniu przybliżyć opiekę szpitalną do pacjenta, także ze względu na jego miejsce zamieszkania. Tym samym mając na uwadze postępujące procesy starzenia się społeczeństwa niezrozumiałe wydaje się nieuwzględnienie w poziomach szpitali samodzielnych oddziałów geriatrycznych. Pacjent geriatryczny jest osobą, która potrzebuje dostosowanej do jego specyfiki zdrowotnej, kompleksowej opieki. Potrzebami zdrowotnymi tych pacjentów powinien zajmować się lekarz geriatra, a w warunkach szpitalnych, opieka zdrowotna powinna być realizowana na oddziałach geriatrycznych.

Rzecznik zwrócił uwagę, że w polskim systemie ochrony zdrowia nie ma wypracowanego modelu kompleksowej i skoordynowanej opieki geriatrycznej, a brak uwzględnienia oddziałów geriatrycznych w sieci szpitali może okazać się kolejnym krokiem oddalającym powstanie takiego modelu. Udzielanie świadczeń geriatrycznych na innych oddziałach może w dłuższej perspektywie pozbawić geriatricę waloru samodzielnej dyscypliny i uczynić częścią np. interny.

Ponadto, Rzecznik poparł propozycję złożoną przez Konsultanta wojewódzkiego w dziedzinie geriatrii dla województwa opolskiego, który zaproponował dodanie do koszyka tzw. „świadczeń gwarantowanych” nowego świadczenia zdrowotnego pod roboczą nazwą – Geriatryczny Ośrodek Rehabilitacji Diennej. Świadczenia w Ośrodku miałyby być kierowane do osób po 65. roku życia, z chorobami typowymi dla wieku podeszłego, u których stwierdzono deficyt(y) narządu ruchu i sprawności intelektualnej zagrażające pogłębieniem lub utratą niezależności funkcjonalnej. Proponowane rozwiązanie prawne wiąże się oczywiście z kosztami, tym niemniej jednak świadczenia zdrowotne udzielane w ramach funkcjonowania Ośrodka nie mają charakteru luksusowego i są kierowane do stale rosnącej populacji seniorów.

W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się do Ministra z prośbą o zajęcie stanowiska odnośnie do poruszanych kwestii. Poprosił także o wskazanie, w jaki sposób w ramach wdrażanych zmian systemowych ma wyglądać opieka geriatryczna, a także jak Minister ocenia możliwość realizacji propozycji funkcjonowania Geriatrycznego Ośrodka Rehabilitacji Diennej, zaproponowanego przez Konsultanta wojewódzkiego.

Rzecznik pisze do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wsparcia środowiskowego dla osób starszych

data: 2017-05-23

Prognozy dotyczące starzenia się społeczeństwa, jak również uwarunkowania z nim związane, skłaniają do podejmowania kompleksowych działań w celu przygotowania infrastruktury wsparcia dla osób starszych niezbędnej w nowym układzie demograficznym.

Rzecznik Praw Obywatelskich przykłada szczególną wagę do realizacji podstawowych praw człowieka wszystkich obywateli, w szczególności prawa do godności i równego traktowania. Osoby starsze należą do jednej z grup szczególnie narażonych na dyskryminację, a zmiany demograficzne powodują że liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i innymi jej skutkami zwiększa się.

Dokumenty międzynarodowe, w szczególności rezolucja nr 46/91 Zgromadzenia Ogólnego ONZ oraz Plan Madrycki, wskazują na wartości i zasady, którymi powinny kierować się państwa oraz decydenci różnych szczebli administracji w budowaniu społeczeństwa przyjaznego osobom w starszym wieku.

W związku z powyższym Rzecznik zlecił realizację badania społecznego, którego celem było sprawdzenie, jak są one rozumiane i wdrażane w praktyce. Wyniki badania zostały poddane analizie pod kątem realizacji tych zasad w kontekście praw człowieka i zawarte w: raporcie pt. *Dostępność wsparcia środowiskowego dla osób starszych w perspektywie przedstawicieli województwa dolnośląskiego* oraz w monografii pt. *System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. Przegląd sytuacji. Propozycja modelu*.

Większość wniosków z omawianego badania, np. brak opracowywania przez gminy dokumentów strategicznych w zakresie polityki senioralnej, doraźne realizowanie usług, intuicyjne przestrzeganie zasad czy zbyt wąskie rozumienie pojęcia dyskryminacji seniorów, odnosi się do działań na poziomie samorządów. Jednak analiza wyników dostarcza również rekomendacji w zakresie działań podejmowanych na poziomie centralnym.

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć konieczność wyrażenia *explicite* wartości i zasad, którymi należy kierować się działając na rzecz osób starszych w krajowej polityce senioralnej. W Założeniach długofalowej polityki senioralnej na lata 2016–2020, przyjętych uchwałą Rady Ministrów w grudniu 2013 r., brakuje wstępu lub preambuły wskazującej takie zasady, a tymczasem powinny one stanowić fundament wszystkich dokumentów o charakterze strategicznym, jak również – w przypadku braku właściwej strategii – w założeniach do tego rodzaju dokumentów.

Ponadto niezbędne jest, aby polityka krajowa, poprzez odpowiednią strategię i plan działania, obligowała samorzady do przygotowywania lokalnych strategii rozwoju z uwzględnieniem kwestii starzenia się społeczeństwa w oparciu o rzetelną diagnozę potrzeb starszych mieszkańców gminy. Strategie lokalne powinny określać priorytety i cele rozwojowe w określonej perspektywie czasowej wraz z uwzględnieniem sposobów ich realizacji.

Wskazania zawarte w Ogólnoeuropejskich Wytycznych Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Społeczności Lokalnych odnoszą się do opracowania krajowych i regionalnych planów działania na rzecz deinstytucjonalizacji. **Potrzebne jest zatem zdecydowane określenie kierunku rozwoju ze strony państwa na rzecz odchodzenia od opieki instytucjonalnej i jednoczesnego wsparcia środowiskowego**, oraz wskazanie środków i sposobów (np. w postaci zaprezentowanego w przesłanej publikacji teoretycznego modelu wsparcia środowiskowego), tak aby ułatwić faktyczną jego realizację na szczeblu lokalnym.

W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się do Minister z prośbą o przedstawienie informacji o harmonogramie prac związanych z opracowaniem Założeń polityki senioralnej do 2030 r. oraz właściwej strategii senioralnej, w tym planowanych konsultacji społecznych. Poprosił także o powiadomienie o sposobie uwzględnienia przedstawionych uwag i zaleceń, w tym w ramach prowadzonych aktualnie prac.

O dyskryminacji ze względu na wiek. Posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych

data: 2017-05-23

- Chciałam rozpocząć dzisiejsze spotkanie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych od metafory, jaką usłyszałam wczoraj podczas [spotkania w Pile na temat polityki senioralnej](#). Dyrektorka Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Poznaniu porównała deinstytucjonalizację do noszenia okularów. Gdy ich nie mamy widzimy całą grupę ludzi, którzy są przed nami, ale dopiero gdy je założymy, to możemy wyraźnie dostrzec każdego człowieka z osobna. Wszyscy dobrze wiemy, że **właśnie na tym polega deinstytucjonalizacja, by indywidualnie patrzeć na sytuację każdego seniora i by jak najlepiej**

wspierać go w środowisku zamieszkania – mówiła Barbara Imiołczyk, dyrektorka Centrum Projektów Społecznych w Biurze RPO i współprzewodnicząca Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych.

Głównym tematem posiedzenia Komisji były kwestie związane z dyskryminacją ze względu na wiek. O międzynarodowych standardach antydyskryminacyjnych opowiedziała prof. Barbara Mikołajczyk. Dr hab. Jolanta Perek-Białas przedstawiła aktualny stan badań w zakresie nierównego traktowania i wykluczenia osób starszych. Członkowie Komisji rozmawiali również o etycznym wymiarze stosunku społeczeństwa do osób starszych. Informacje na ten temat zaprezentowała prof. Joanna Górnicka-Kalinowska. Prof. Piotr Błądowski omówił natomiast pracę Rady Polityki Senioralnej.

Przedstawicielki Zespołu ds. Równego Traktowania w Biurze RPO Anna Chabiera i Anna Mazurczak zaprezentowały działania RPO na rzecz Konwencji o prawach osób starszych oraz dane dotyczące spraw prowadzonych przez RPO na temat dyskryminacji seniorów. O wynikach kontroli NIK na temat opieki nad osobami chorymi na chorobę Alzheimera oraz wsparcia dla ich rodzin mówiła Dorota Siwiec z Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Biurze RPO.

